

DŽENET VINTERSON
Pomorandže nisu jedino voće

a **PATRIDI** B92

Dženet Vinterson

*Pomorandže nisu
jedino voće*

Prevod s engleskog
Branka Robertson

Radio B92
Beograd 1997.

Naslov originala Jeanette Winterson,
ORANGES ARE NOT THE ONLY FRUIT,
Vintage, London 1991.

First published by Pandora Press, 1985.
Reprinted 1985, 1987, 1988, 1989, 1990.
© 1985. by Jeanette Winterson

ZA FILIPU BRUSTER KOJA BEŠE POČETAK

Kada se kuva marmelada od pomorandži, mora se stalno skidati pena koja se stvara na vrhu, inače će se uhvatiti korica koja će naružiti izgled gotove marmelade.

*Kako se pravi marmelada
gospođa Biton*

Pomorandže nisu jedino voće

Nel Gvejn

Sadržaj

PRVA KNJIGA MOJSIJEVA, POSTANJE
DRUGA KNJIGA MOJSIJEVA, IZLAZAK
TREĆA KNJIGA MOJSIJEVA, LEVITSKA
ČETVRTA KNJIGA MOJSIJEVA, BROJEVI
PETA KNJIGA MOJSIJEVA, ZAKONI PONOVLJENI
KNJIGA ISUSA NAVINA
KNJIGA O SUDIJAMA
KNJIGA O RUTI

**PRVA KNJIGA MOJSIJEVA,
POSTANJE**

Kao većina ljudi, i ja sam dugo živela sa majkom i ocem. Otac je voleo da gleda rvanje, a majka je volela da se rve – sa bilo čim. Stajala je u ringu, uvek spremna.

Najveće čaršave prostirala je da se suše po najjačem vetru. Ona je naprosto želela da mormoni¹ pokucaju na njena vrata.

U vreme izbora u laburističkom industrijskom gradu stavljala je na naš prozor sliku kandidata konzervativne stranke.

Nikada nije čula za pomešana osećanja. Za nju su postojali prijatelji i neprijatelji.

Neprijatelji su bili:

 Đavo (u svojim raznim vidovima)

 Komšije

 Seks (u svojim raznim vidovima)

 Puževi

Prijatelji su bili:

 Bog

 Naš pas

 Tetka Medž

 Romani Šarlote Bronte

 Kuglice protiv puževa

i ja sam, na početku, bila dovedena da joj se pridružim u borbi protiv Ostatka Sveta. Imala je tajanstven odnos prema začecu; stvar nije bila u tome što nije mogla da začne već što nije htela. Bila je ogorčena na Devu Mariju što je ona to prva učinila. I tako je moja majka našla najbolje rešenje i obezbedila sebi nahoče. To sam bila ja.

Otkad znam za sebe, znala sam da sam posebna. Kod nas nije bilo Mudraca jer ona nije verovala da mudraci postoje, ali smo imali ovce. Jedno od mojih najranijih sećanja je i sećanje na to kako mi ona

za Uskrs, dok sedim na ovci, priča priču o Žrtvenom Jagnjetu. U nedelju smo tu ovcu jeli sa krompirom.

Nedelja je bila božiji, i za nas najvažniji dan; imali smo kod kuće radio sa ogromnim ramom od mahagonija i bakelitnim dugmetom za podešavanje stanica. Obično smo slušali zabavni program, ali nedeljom uvek Svetsku službu, da bi moja majka mogla da zabeleži napredak naših misionara. Imali smo vrlo lepu Misionarsku mapu. Na prednjoj strani bile su nacrtane sve zemlje, a na pozadini numerička tabela sa imenima plemena i njihovim specifičnostima. Moje omiljeno pleme bilo je ono pod brojem 16, pleme Buzuli sa Karpata. Oni su verovali da, ako vam miš nađe vlas kose i uplete je u svoje gnezdo, od toga dobijete glavobolju. Ako je gnezdo veliko, možete i da poludite. Koliko ja znam, njih još nijedan misionar nije posetio.

Nedeljom je majka ustajala rano, ali nikoga nije puštala u dnevnu sobu do deset sati. To je bilo njeno mesto za molitvu i meditaciju. Uvek se molila stojeći, zbog bola u kolenima, kao što je i Bonaparta uvek davao naređenja s konja, zbog malog rasta. Zaista verujem da je uspravni položaj u molitvi mnogo uticao na majčin odnos s bogom. Ona je bila otelotvorenje starozavetnog duha. Nije za nju bilo meko i pashalno Jagnje, ona je stajala na čelu, sa prorocima, i umela je da po ceo bogovetni dan sedi zlovoljna pod drvetom kada se ne bi ostvarilo neko prokletstvo koje je ona želela. Često se i ostvarivalo, da li njenom voljom ili božijom - ne znam.

Uvek se molila na savršeno isti način. Prvo bi zahvalila bogu što je doživela još jedan dan, a onda bi mu zahvalila što je očuvao svet od propasti još jedan dan. Zatim je pričala o svojim neprijateljima. Jedino je taj deo njene vere bio blizak katehezi.

Čim bih kroz kuhinjski zid čula „Osveta će biti moja, kaže Gospod“, stavljala sam na ringlu već pripremljeni čajnik. Dok sam ja kuvala čaj ona je govorila poslednji deo, listu bolesnika. Strogo se pridržavala redosleda. Ja bih sipala mleko u čaj, a ona bi ušla i, pošto bi otpila dobar gutljaj, rekla bi jednu od ove tri rečenice.

„Gospod je dobar“ (čeličnog pogleda zagledana u dvorište).

„Koja je ovo vrsta čaja?“ (čeličnog pogleda uprtog u mene).

„Ko je bio najstariji čovek u *Bibliji*?“

Treća rečenica imala je veliki broj varijacija, ali uvek je to bilo neko kviz pitanje iz *Biblije*. U crkvi su se često održavali kvizovi iz poznavanje *Biblije* i moja majka je volela da ja pobeđujem. Ako sam znala odgovor, pitala bi me sledeće pitanje, ako nisam znala naljutila bi se, ali srećom, ne zadugo, jer je ubrzo na red dolazila Svetska služba. Uvek je bilo isto; sele bismo pokraj radija, ona sa čajem u ruci, ja sa blokčetom i olovkom – pred nama Misionarska mapa. Daleki glas iz utrobe radija saopštavao je vesti o verskim aktivnostima, preobraćenim jereticima i sličnim problemima. Na kraju bi nas glas zamolio da pomognemo našom molitvom. Moj zadatak je bio da sve pomno zapisujem da bi iste večeri majka mogla da podnese izveštaj u crkvi. Ona je bila sekretar misionarske službe. Strepela sam nad misionarskim izveštajem, jer je naš nedeljni ručak zavisio od njega. Ako bi dobro prošao, bez smrti i sa puno preobraćenih, majka je stavljala meso u rernu. Ako bi se bezbožnici pokazali ne samo kao tvrdoglavi, već i kao krvožedni, majka je ostatak prepodneva provodila slušajući *Izbor crkvenih pesama* Džona Rivsa, a mi smo sami morali da kuvamo jaja i pravimo tost. Njen muž se nikada nije bunio, ali tim danima je uvek bio snužden. On bi sam rado skuvao nedeljni ručak da majka nije bila ubeđena kako je ona jedina osoba u našoj kući koja razlikuje šerpu od klavira. Nije bila u pravu što se nas tiče, ali što se nje tiče bila je u pravu, a to je zapravo jedino bilo važno.

Nekako bi već i takva jutra prošla, a popodne bismo ona i ja izveli psa u šetnju dok je otac ostajao kod kuće da uglanca sve cipele. „Čovek se po cipelama poznaje“, govorila je moja majka. „Pogledaj samo naše komšije.“

„Piće“, govorila je ona dok smo prolazili kraj njihovih vrata. „Zato sve kupuju kod Maksi Bela. Sam đavo je pijanica“ (majka je ponekad izmišljala sopstvenu teologiju).

Maksi Bel je držao radnju sa jeftinom odećom i obućom koja je smrdela na industrijski lepak i brzo se raspadala. Oni najsiromašniji,

aljkavi očajnici, laktali su se subotom izjutra da izaberu šta mogu i da potom još snize cenu. Moja majka bi radije gladovala nego što bi otišla u njegovu radnju. Ona je u meni usadila odvratnost prema tom mestu. S obzirom na to da su mnogi naši poznanici odlazili u tu radnju, to nije bilo fer od nje, ali ona nikada nije ni bila naročito fer; ona je ili volela ili mrzela, a Maksi Bela je mrzela. Jedne zime bila je prinuđena da ode tamo i kupi steznik, te iste nedelje usred mise u crkvi jedna žica u stezniku je pukla i ubola je u stomak. Ceo sat bila je ukočena. Kada smo stigli kući iskidala je steznik na komade, onu žicu stavila u saksiju da podupire muškatle, a drugu je dala meni. Još uvek je čuvam i kad god sam u iskušenju da zbrzam neki posao, pomislim na nju i predomislim se.

Moja majka i ja šetale smo uvek ka brdu koje se izdizalo na kraju naše ulice. Grad u kome smo živeli bio je otet od brda, šćućuren u uvali sa puno dimnjaka i prodavničica, i sa kućama pribijenim jedna uz drugu, bez dvorišta. Brda su nas okruživala, a to naše brdo nastavljalo se na planinski venac Penine, koji je presecala poneka farma ili ratna relikvija. Nekada je tu bilo puno tenkova, ali je većinu opština uklonila. Od centra grada sve ulice išle su uzbrdo, a u daljini su se nastavljale brežuljkaste livade. Naša kuća je bila gotovo na vrhu jedne dugačke ulice. Popločani trotoari, a između makadam. Kada se popnete na vrh brda odatle se sve vidi kao na dlanu, baš kao u sceni *Isus na brdu*, osim što nema nikakvog iskušenja. Na desnoj strani bio je vijadukt, a iza vijadukta radničko naselje u kom se jednom godišnje održavao vašar. Bilo mi je dozvoljeno da idem tamo, pod uslovom da majci donesem konzervu crnog graška. Crni grašak je izgledao kao zečiji izmet i kuvao se u sosu koji se zove ciganska moča. Bio je divnog ukusa. Cigani su pravili rusvaj i ostajali budni po celu noć, majka ih je nazivala bludnicima, ali sve u svemu dobro smo se slagali sa njima. Oni su se pravili da ne vide kada bismo mi, deca, ukrali neku ušećerenu jabuku, a ponekad, kada nije bilo gužve, puštali su nas da se džabe vozimo na ringišpilu. Tu bismo se obično potukli, mi, odrpanci iz ulice, protiv onih finih iz

avenije. Oni fini su odlazili na skautske ekspedicije i nisu ostajali u školi za vreme ručka.

Jednom dok sam kupovala crni grašak, pre nego što sam krenula kući, starica koja ga je prodavala šćepala me je za ruku. Pomislila sam da će da me ujede. Pogledala je u moj dlan i nasmejala se. „Nikada se ti nećeš udati“, rekla je, „ne, bogami, a nikada se nećeš ni skrasiti.“ Nije htela da uzme novac, samo mi je rekla da brzo otrčim kući. Trčala sam i pokušavala da shvatim šta mi je rekla. Pa ionako nisam mislila da se udam. Poznavala sam dve žene koje nisu imale muževe; one su bile stare, kao i moja majka. Držale su novinski kiosk i sredom, kada sam kupovala strip, poklanjale su mi čokoladnu bananicu. Mnogo sam ih volela i pričala sam o njima majci. Jednom su me pitale da li bih volela da idem na more sa njima. Odjurila sam kući i ispričala majci. Odmah sam ispraznila kasicu da vidim da li mogu da kupim novu lopaticu, ali majka mi je strogo i neumoljivo rekla – ne. Nisam mogla da razumem zašto ne, a ona nije htela da mi objasni. Nije me čak pustila ni da odem da im kažem da ne mogu. Onda im je otkazala pretplatu na strip i rekla mi da ga ubuduće uzimam iz drugog kioska. Bilo mi je žao zbog toga. U tom drugom kiosku nikada nisam dobijala bananicu. Nekoliko nedelja kasnije čula sam je kako o tome priča gospođi Vajt. Rekla je da su se one upustile u neprirodne strasti. Pomislila sam da to znači da stavljaju neke hemikalije u slatkiše.

Majka i ja smo se, dok se grad gubio u daljini, pele sve do vrha memorijalne stene. Vetar je tu uvek bio jak pa je majka morala iglama da pričvršćuje šešir na glavi. Ona je obično nosila maramu, ali ne i nedeljom. Sele bismo pokraj stene i ona bi zahvalila Gospodu što smo uspele da se popnemo. Onda je držala predavanje o prirodi sveta, ljudskoj ludosti i neizbežnom božijem besu. Posle toga bi mi ispričala o hrabrom čoveku koji je prezreo iskušenja puti i umesto toga radio za Gospoda...

Ponekad je priča bila o „prosvetljenom dimničaru“, prljavom degeneriku koji se bio odao piću i porocima, da bi onda najednom našao boga dok je čistio dimnjak. Obuzelo ga je ushićenje, i u tom

stanju ostao je u dimnjaku toliko dugo da su njegovi prijatelji pomislili da se onesvestio. Posle mnogo truda nagovorili su ga da izađe; njegovo lice, tvrdili su oni, iako se jedva videlo od gareži, sijalo je kao u anđela. On je počeo da vodi nedeljnu crkvenu školu i nešto kasnije umro je u slavi božijoj. Bilo je i puno drugih priča; meni se naročito sviđala ona *Džin Haleluja*, o nakazi od dva i po metra koja se molitvama smanjila za pola metra.

Povremeno je majka volela da mi ispriča kako se ona prosvetlila; to se desilo na vrlo romantičan način. Ponekad pomislim da bi, kada bi pisci herc romana bili zainteresovani za verski preporod, moja majka bila njihova glavna zvezda.

Jedne noći greškom se obrela na skupu pred pastorom Spratom koji je vodio Pohod u božiju slavu. To se dešavalo pod šatrom, negde van grada, i svake je večeri pastor Sprat govorio o sudbini prokletih, i izvodio čuda izlečenjem. Bio je vrlo markantan. Majka kaže da je izgledao kao Erol Flin, ali prosvetljen. Te nedelje puno žena je našlo boga. Deo harizme pastora Sprata poticao je iz iskustva koje je stekao na poslovima reklamnog menadžera, dok je radio za Ratbon železaru. On je znao kako da postavi mamac. „Nema ničeg lošeg u mamcu“, rekao je kada ga je cinični novinar *Kronikla* pitao zašto novopreobraćenima daje saksiju sa cvećem. „Nama je naručeno da pecamo ljude.“ Kada je moja majka čula poziv, poklonili su joj psaltir i dali joj da bira, kaktus (koji ne cveta) ili ljiljane. Izabrala je ljiljane. Kada je sledeće večeri otišao moj otac, rekla mu je da ni slučajno ne pogreši nego da izabere kaktus, ali kada je on stigao na red, kaktusa više nije bilo. „Taj uopšte ne ume da se gura“, često je ona govorila, a posle kratke pauze dodavala, „blagosloven bio.“

Pastor Sprat je tada došao kod njih kao gost i ostao do kraja svog Pohoda; upravo je u to vreme moja majka otkrila svoje zanimanje za misionarski rad, koje nikada neće presahnuti. Sam pastor Sprat je najveći deo vremena provodio preobraćujući nevernike u džungli i drugim sunčanim mestima. Sliku na kojoj on stoji okružen crncima sa kopljima majka drži kraj svog kreveta. Moja majka je vrlo nalik

Vilijamu Blejku – ima vizije, snove i ne može uvek da razlikuje muvlju glavu od kralja. Srećom, ona ne ume da slika.

Jedne noći otišla je da se prošeta i razmisli o svom životu i o tome šta sve može da se desi. Razmišljala je i o onom što ne može da bude. Njen stric je bio glumac. „Izuzetno dobar Hamlet“, ocenio je dnevni list *Kronikl*.

Ipak, kostimi i pozorišne krune pretvore se jednom u godine i onda godine nestanu. Stric Vili umro je kao siromah, a ona više nije bila tako mlada i ljudi nisu bili dobronamerni. Ona je želela da govori francuski i da svira klavir, ali šta sve to znači?

Bila jednom jedna dobra i prelepa princeza, tako osećajna da je zbog smrti jednog moljca umela nedeljama da tuguje. Njena porodica nije znala kako to da reši. Savetnici su kršili ruke. Mudraci su odmahivali glavama, hrabri vitezovi odlazili su nezadovoljni. Tako je to bilo mnogo godina, ali jednog dana dok je princeza šetala šumom, naišla je na kolibicu jedne grbave starice koja je bila upućena u tajne magije. Ovo drevno stvorenje zapazilo je da je princeza žena obdarena izuzetnom energijom i dovitljivošću.

„Draga moja“, rekla joj je, „ti si u opasnosti da te tvoj sopstveni plamen sagori.“

Starica je ispričala princezi da je umorna i stara i da želi da umre, ali to ne može zbog mnogo svojih obaveza. Pod starateljstvom je imala jedno seoce sa dobrim ljudima, kojima je bila savetnik i prijatelj. Možda bi princeza volela da preuzme tu ulogu? Njene dužnosti bile bi:

- (1) Da muze koze
- (2) Da opismenjuje ljude u seocetu
- (3) Da komponuje pesme za njihova slavlja

Ako se toga prihvati, nasledila bi tronogu hoklicu i sve staričine knjige. I najbolje od svega, jedan vrlo star harmonijum sa četiri oktave. Princeza se složila da ostane i sasvim je zaboravila na palatu i moljce. Starica joj se zahvalila i odmah potom umrla.

Moja majka, nakon šetnje one noći, sanjala je san i nije ga zaboravila ni pošto je svanulo. Uzeće dete, obučiće ga, odgojiće ga, posvetiće ga Gospodu bogu:

misionarsko dete
sluga božiji
blagoslov

I tako je, nešto kasnije, određenog dana sledila zvezdu koja se zaustavila nad sirotištem, i tu je bila kolevka, a u toj kolevci dete. Dete sa bujnom kosom.

Rekla je, "Ovo dete je Gospod bog meni namenio."

Uzela je dete koje je sedam dana i sedam noći plakalo od straha i neznanja. Majka je pevala detetu i oterala sve demone. Ona je razumela da je Duh ljubomorani na telo.

Tako toplo i meko telašce.

To telašce je sada njeno, stvoreno iz njene glave.

Iz njene vizije.

Ne iz drhtanja utrobe, već iz vode i reči.

Sada je imala pravac, i tom stazom ići će godinama i godinama.

Stajale smo na brdu i majka je govorila, „Ovaj svet je grešan.”

Stajale smo na brdu i majka je govorila, „Ti možeš da promeniš svet.”

Kada smo stigle kući, otac je gledao televiziju. Bio je prenos meča između „Vilijema Razarača” i jednookog Džonija Stota. Majka je bila besna; nedeljom smo uvek prekrivali televizor. Imali smo stolnjak sa PRIZORIMA IZ STAROG ZAVETA koji nam je neko poklonio. To je bio veliki stolnjak i držali smo ga u posebnoj fioci, samo stolnjak i komad pergamenta iz Libana. Ne znam zašto smo držali taj pergament. Mislili smo da je iz *Starog zaveta*, ali ispostavilo se da je to kupoprodajni ugovor za jedno imanje i stado ovaca. Moj otac se čak nije ni potrudio da složi stolnjak, bacio ga je na pod i u prolazu

sam primetila kvadrat sa slikom *Mojsije prima deset zapovesti*. „Biće gužve“, pomislila sam, i najavila da idem na čas tambure u zgradi Armije spasa.

Siroti tata, nikada nije umeo u takvim situacijama.

Te večeri u crkvi imali smo gostujućeg propovednika, pastora Finča iz Stokporta. Bio je stručnjak za demone i održao je zastrašujuću propoved o tome kako svako može da bude žrtva demona. Posle smo se svi malo nelagodno osećali. Gospođa Vajt je rekla da svi simptomi ukazuju na to da su njene komšije opsednute demonima. Pastor Finč je rekao da su oni koji su opsednuti skloni nekontrolisanom besu, naglim napadima mahnitog cerekanja, i da su uvek, uvek vrlo lukavi. Sam đavo, podsetio nas je, ume da nam se pojavi kao anđeo svetlosti.

Posle službe imali smo banket; moja majka je napravila kolače i svoju uobičajenu meru sendviča sa lukom i sirom.

„Dobra žena se uvek poznaje po sendvičima“, izjavio je pastor Finč.

Moja majka je pocrvenela od zadovoljstva.

Onda se okrenuo ka meni i rekao je, „Koliko ti imaš godina, devojčice?“

„Sedam“, odgovorila sam.

„A, sedam“, promrmljao je. „Blagosloven broj, sedam dana stvaranja sveta, sedmokraki svećnjak i sedam pečata.“

(Sedam pečata? Još nisam bila stigla do *Otkrovenja* u obaveznoj crkvenoj lektiri, pa sam pomislila da on govori o nekim vodozemcima iz *Starog zaveta* koje sam previdela. Nedeljama sam pokušavala da ih nađem u slučaju da se pojave kao kviz pitanje.)

„Da“, nastavio je on, „blagosloven“, a onda mu se čelo namrštilo. „Ali i proklet.“ Na tu reč njegova šaka tresnula je o sto i sendviči su odleteli u torbu za priloge; videla sam kada se to desilo, ali bila sam toliko zbunjena da sam zaboravila da to ikome kažem. Našli su ih nedelju dana kasnije na sastanku Sestara. Svi su začutili osim gospođe Rotvel koja je bila gluva kao top i vrlo gladna.

„Demon može SEDAM PUTA da se vrati.“ Očima je streljao po ljudima oko stola. (Kašika gospođe Rotvel je čangrljala.)

„SEDAM PUTA.“

(„Da li neko želi ovaj komad kolača?“ pitala je gospođa Rotvel.)

„Oni najbolji mogu da postanu najgori“ – uhvatio me je za ruku.
„Ovo nevino dete, ovaj cvet gospodnji.“

„Dobro, onda ću ga ja pojesti“, objavila je gospođa Rotvel.

Pastor Finč se namrštio na nju, ali ništa ga nije moglo zbuniti.

„Ovaj mali ljiljan mogao bi da postane kuća demona.“

„Eh, de, de, Roj“, rekla je gospođa Finč zabrinuto.

„Ne prekidaj me, Grejs“, rekao je strogo, „ja to navodim samo kao primer. Bog mi je dao priliku, a ono što nam bog da ne smemo da straćimo. Poznato je da su se i najsvetiji ljudi najednom ispunjavali zlom. A tek koliko pre žena, i još koliko pre dete. Roditelji, motrite na svoju decu da se ne ukažu znaci. Muževi, motrite na svoje supruge. Neka je blagosloveno ime božije.“

Pustio mi je ruku, koja je sada bila sva vlažna i naborana.

On je svoju obrisao o nogavicu pantalona.

„Ne treba da se toliko naprežeš, Roj“, rekla je gospođa Finč, „pojedi malo kolača, sa šerijem je.“

Bilo mi je malo neprijatno, pa sam otišla u učionicu nedeljne škole. Tu su bile filcane slike od kojih smo slagali scene iz *Biblije* i upravo sam počela da se zabavljam prerađujući scenu *Danijel među lavovima*, kada se pojavio pastor Finč. Strpala sam ruke u džepove i zagledala se u linoleum.

„Devojčice“, počeo je, a onda je spazio filcane sličice.

„Šta je to?“

„Danijel“, odgovorila sam.

„Ali to je pogrešno“, rekao je zapanjen. „Zar ne znaš da se Danijel spasao? Na tvojoj slici lavovi ga proždiru.“

„Izvinite“, odgovorila sam, nameštajući izraz lica sušte nevinosti i blagoslovenosti. „Htela sam da napravim Jonu i kita, ali nije bilo kitova. Pa se pretvaram da su lavovi kitovi.“

„Ali rekla si da je to Danijel.“ Bio je sumnjičav.

„Pomešala sam.”

Nasmešio se. „Majde da to ispravimo, hoćeš?” Pažljivo je premestio lavove u jedan ugao, a Danijela u drugi. „A Nabukodonosor? Hajde da napravimo scenu *Zaprepašćenje u zoru*.” Počeo je da traži kralja među filcanim slikama.

„Džabe”, pomislila sam, Suzan Grin je povraćala na sliku Tri mudraca i Božić, tako da ima samo tri kralja u kutiji.

Ostavila sam ga da traži. Kada sam se vratila u hol, neko me je pitao da li sam videla pastora Finča.

„On je u sobi za nedeljnu školu, igra se filcanim slikama”, odgovorila sam.

„Nemoj da izmišljaš Dženet”, rekao je glas. Pogledala sam. To je bila gospođica Džusberi; ona je uvek tako pričala, mislim da je to zato što je predavala obou. Od toga se usta nekako iskrive.

„Vreme je da krenemo kući”, rekla je moja majka. „Mislim da si imala dovoljno uzbuđenja za jedan dan.”

Čudno je šta sve drugi ljudi smatraju uzbudljivim.

Krenuli smo, moja majka, Alis i Mej („One su za tebe tetka Alis i tetka Mej”). Ja sam išla za njima, razmišljajući kako je grozan pastor Finč. Zubi mu štrče napolje i glas mu je piskav, iako se trudio da mu bude dubok i strog. Jadna gospođa Finč. Kako ona živi sa njim? Onda sam se setila one Ciganke. „Nikada se ti nećeš udati.” Možda na kraju krajeva to i nije tako loše. Prošli smo pored radničkog naselja na putu kući. Tu su živeli najsiromašniji ljudi, oni koji su radili u fabrici. Uvek su tuda motao čopor dece i olinjalih pasa. Naše komšije su nekada tu živele, odmah pored fabrike lepka, ali neki rođak im je ostavio kuću pored naše. „Đavolje delo, to je jasno”, rekla je moja majka, koja je uvek verovala da su nam takve stvari poslate da nas iskušavaju.

Majka me nije puštala da sama prolazim tuda, i te noći kada je počela da pada kiša bila sam sigurna da znam zašto. Ako demoni igde žive, onda je to sigurno ovde. Prošli smo pored prodavnice sa otrovima protiv buva i gamadi. Arkrajt za gamad, tako se zvala; jednom sam bila unutra, kada smo imali navalu bubašvaba.

Gospođa Arkrajt je stajala i brojala novac; ugledala je Mej dok smo prolazile i pozvala je da uđe. Mojoj majci to nije bilo drago, ali promumlavši nešto o Isusovom savezništvu sa poreznicima i grešnicima ugurala me je unutra, ispred svih.

„Gde si bila Mej”, pitala je gospođa Arkrajt, brišući ruku o neku krpu, „nije te bilo mesec dana.”

„Bila sam u Blekpulu.”

„Ha, dobila si pare odnekud, je li?”

„Tri puta sam osvojila na bingu.”

„Ma šta kažeš!”

Gospođa Arkrajt je bila istovremeno ushićena i iznervirana.

Razgovor se tako nastavio neko vreme, gospođa Arkrajt se žalila da posao slabo ide, da će morati da zatvori radnju, da više nema zarade na gamadi.

„Nadajmo se da će naleto biti vrućine, to će ih isterati napolje.”

Majka je bila vidno uzrujana.

„Sećate se onog vrelog talasa pre dve godine? Uuu, što sam onda imala promet. Bubašvabe, pacovi, bubaruse, šta god je bilo, sve sam ih potrovala. E, nije više kao što je nekad bilo.”

Oćutali smo nekoliko trenutaka s poštovanjem, onda je moja majka kašljucnula i rekla da bi trebalo da krenemo.

„Dobro onda”, rekla je gospođa Arkrajt, „ti, šećerlemo, ponesi ove.”

Meni se tako obratila i počela da traži nešto ispod tezge, a onda je izvukla nekoliko konzervi raznih oblika.

„Može u njima da čuva klikere i tako te stvari”, objasnila je.

„Hvala”, rekla sam i nasmešila se.

„E, dobra ti je ova mala, znaš”, nasmešila mi se i pogladila me po ruci, a zatim nam je otvorila vrata.

„Pogledaj, Mej”, podigla sam konzerve uvis.

„Tetka Mej”, podviknula mi je majka.

Mej i ja smo ih zajedno pregledale.

„Protiv bubašvaba”, pročitala je, „pospite obilno iza sudopere, klozetske šolje i drugih vlažnih mesta. O, baš lepo. A šta je ova:

Protiv vaši, stenica itd. Garantovan uspeh ili vraćamo novac.”

Najzad smo stigle kući, „Laku noć Mej, laku noć, Elis, blagosloven bog”. Otac je već bio otišao u krevet, jer je radio u prvoj smeni. Moja majka satima još neće otići u krevet.

Otkada ih znam, majka je odlazila u krevet u četiri ujutru, a otac se dizao u pet. Meni je to odgovaralo, jer sam mogla da siđem u dnevnu sobu usred noći i ne bih bila sama. Majka mi je tada često pržila jaja i slaninu i onda bi mi malo čitala Bibliju.

Tako je počelo moje obrazovanje: učila me je da čitam iz *Pete knjige Mojsijeve* i pričala mi je o životima svetaca, kako su oni bili zapravo zli i odavali se raznim porocima. Da nisu dostojni obožavanja; to je još jedna jeres katoličke crkve i ja ne smem da dopustim da me zavaraju slatkorečivi sveštenici.

„Ali ja nikada ne viđam sveštenike.”

„Moto jedne devojčice je BUDI SPREMNA.”

Učila sam da kiša pada kada se oblaci sudare sa visokim zgradama, crkvenim tornjem ili kupolom katedrale; od tog udara oni se probuše i svi dole pokisnu. I zato su u starim vremenima, kada su jedino svete građevine bile visoke zgrade, ljudi govorili da je čistoća odmah iza pobožnosti. Što je jedan grad pobožniji, to ima više visokih građevina i na njega padne više kiše.

„Zato su sva bezbožnička mesta tako suva”, objasnila mi je majka, onda bi se zagledala ispred sebe a olovka bi joj zadrhtala u ruci. „Siroti pastor Sprat.”

Otkrila sam da je sve u prirodnom svetu simbol Velike Borbe između dobra i zla. „Evo, uzmi mambu”, rekla je majka. „Mamba na kratku stazu može da prestigne konja.” I onda bi na parčetu papira nacrtala trku. Time je htela da kaže da nakratko zlo može da trijumfuje, ali nikada zadugo. To nam je bilo mило i pevale smo našu omiljenu crkvenu himnu *Ne popuštaj pred iskušenjem*.

Molila sam mamu da me uči francuski, ali njeno lice bi se smrklo i rekla bi da ne može.

„Zašto ne možeš?”

„To je umalo moglo da bude moja propast.“

„Kako to misliš?“ navaljivala sam, kad god sam mogla. Ali ona je samo odmahivala glavom i mrmljala nešto kako sam ja suviše mlada, da ću uskoro shvatiti i da je to gadno.

„Jednog dana“, rekla je napokon, „ispričaću ti o Pjeru“, onda je uključila radio i tako me upomo ignorisala da sam naposljetku otišla u krevet.

Često bi počinjala da mi priča neku priču, a onda bi usred te prve prešla na neku drugu, tako da nikada nisam saznala šta se dogodilo sa Zemaljskim Rajem koji se nekada nalazio negde naspram indijske obale, i gotovo celu nedelju morala sam da ponavljam „šest puta sedam četrdeset dva.“

„Zašto ja ne idem u školu?“ pitala sam je. Škola je kod mene izazivala radoznalost, jer majka je nazivala Mrestilište. Nisam znala šta to znači, ali znala sam da je to nešto loše, kao Neprirodne Strasti. „Oni bi te zaveli na pogrešan put“, to je bio jedini odgovor koji mi je davala.

O tome sam uvek razmišljala u klozetu. Klozet je bio napolju i mrzela sam da izlazim noću jer su paukovi ulazili preko krova, iz šupe sa ugljem. Tata i ja smo nekako stalno išli u klozet, ja sam sedela na rukama i pevušila, a on je, valjda, stajao. Moja majka se jako ljutila.

„Hajde ulazi u kuću, ne treba ti toliko dugo.“

Ali to je bilo jedino mesto gde je čovek mogao biti sam. Svi smo inače spavali u istoj spavaćoj sobi, jer majka je u drugom kraju kuće zidala kupatilo, a na kraju kada bude postavila pregradni zid, tu će biti i moj sobičak. Međulim, radila je veoma sporo, jer, kako nam je stalno govorila, i bez toga ima suviše briga na glavi. Ponekad je gospođa Vajt svraćala da joj pomogne oko tih radova, ali to bi se uvek završavalo tako što bi njih dve sele da slušaju Džonija Keša ili da pišu novu brošuru o baptizmu. Na kraju ga je ipak završila, ali je to potrajalo tri godine.

U međuvremenu, moji časovi su se nastavili i učila sam o hortikulturi i baštenskim štetočinama kao što su puževi, o raznim

vrstama semena, i razvila sam osećaj za istorijski tok kroz proročanstva iz *Knjige otkrovenja* i časopisa *Svetla istina* koji je majka svakonedeljno dobijala.

„Opet je Ilija² među nama”, objavljivala je.

I tako sam naučila da tumačim znake i čuda koje nevernik nikada ne bi mogao da shvati.

„To će ti biti potrebno kada se budeš našla u misiji”, podsećala me je.

Onda, jednog jutra, pošto smo rano ustali da slušamo Ivana Popova iza Gvozdene zavese, debela, braon koverta upala je u naše sanduče za poštu. Majka je pomislila da su to pisma zahvalnice od onih koji su prisustvovali našoj kampanji za izlečenje bolesnih u gradskoj opštini. Otvorila je i lice joj se smračilo.

„Šta je?” pitala sam je.

„U vezi s tobom.”

„Šta u vezi sa mnom?”

„Moram da te pošaljem u školu.”

Odjurila sam u klozet i sela na ruke; Mrestilište, napokon.

**DRUGA KNJIGA MOJSIJEVA,
IZLAZAK**

Zašto si rešila da me pošalješ?" pitala sam je večje pred polazak.
„Zato što će me oterati u zatvor ako ne budeš išla.”

Podigla je nož. „Koliko parčića hoćeš?”

„Dva”, rekla sam. „Sa čim će da budu?”

„Govedina iz konzerve, i budi zahvalna.”

„Ali ako odeš u zatvor opet ćeš izaći. Sveti Pavle je stalno išao u zatvor.”

„To ja znam”, (oštrim pokretima sekla je govedinu i stavljala parčiće na hleb) „ali komšije ne znaju. Jedi ovo i ćuti.”

Gurnula je tanjir preda me. Izgledalo je grozno.

„Zašto i mi ne jedemo pržene krompiriće?”

„Zato što nemam vremena da pržim. Treba da sredim pete, da ispeglam tvoju odeću, a nisam još ni pipnula sve one zahteve za molitvu. Uostalom, nemamo krompira.”

Otišla sam u dnevnu sobu da nađem nešto čime bih se zabavila.

Čula sam kada je majka uključila radio u kuhinji.

„A sada”, rekao je glas, „program o porodičnom životu puževa.”

Moja majka je vrisnula.

„Jesi li ti to čula?” pitala je strogo, provirivši iza kuhinjskih vrata.
„Porodični život puževa, pa to je gnusno, kao kad bi rekli da mi potičemo od majmuna.”

Razmišljala sam o tome. Gospodin i gospođa Puž su kod kuće, sredi je, kišno večje; gospodin Puž tiho drema, gospođa Puž čita knjigu o problematičnoj deci. „*Veoma sam zabrinuta, doktore. On je tako povučan, nikada ne izlazi iz svoje kućice.*”

„Nije mama”, odgovorila sam, „uopšte nije tako.”

Ali ona nije slušala. Vratila se u kuhinju i čula sam je kako nešto gundđa, ljutila se što radio krči dok je tražila Svetsku službu. Krenula sam za njom. „Davo je prisutan u celom svetu, ali ne i u ovoj kući”,

rekla je i uprla pogled na sliku Gospoda koja je visila nad šporetom. To je bio akvarel dvadesetak santimetara visok i širok, koji je pastor Sprat naslikao za moju majku, pre nego što je otišao na svoj slavni pohod, prvo u Vigan³ a potom u Afriku.

Slika se zvala *Gospod hrani ptice* i majka je okačila iznad šporeta, jer je tu provodila najviše vremena kuvajući za vernike. Slika je sada bila pohabana i komadić jajeta se prilepio na jedno stopalo, ali to nismo hteli da obrišemo da ne bismo razmazali boju.

„Dosta mi je svega”, rekla je. „Odlazi.”

Zatvorila je kuhinjska vrata i ugasila radio. Čula sam je kako pevuši O Tebi se divne stvari pričaju.

„Dobro, ako je tako”, pomislila sam.

I tako je i bilo.

Sledećeg jutra nastala je prava uzbuna. Majka me je izvukla iz kreveta vičući da je već pola osam, da uopšte nije mogla da spava, da je tata otišao na posao bez spakovanog ručka. Prosula je vrelu vodu iz čajnika u sudoperu.

„Zašto nisi išla u krevet?” pitala sam je.

„Zašto da ležem za samo tri sata, kad moram s tobom da ustanem.”

Usula je mlaz hladne vode u onu vrelu.

„Pa mogla si ranije da legneš”, prokomentarisla sam, boreći se da skinem gornji deo pidžame. Neka starica mi ju je sašila i otvor za glavu je bio iste veličine kao i za rukave, tako da su me posle navlačenja uvek bolele uši. Jednom sam tri meseca bila gluva zbog adenoida: niko to nije ni primetio.

Ležala sam u krevetu jedne noći, razmišljajući o slavi božijoj, kada sam najednom shvatila da je svet potpuno utihnuo. Bila sam u crkvi kao i obično, pevala glasno kao i uvek, ali već neko vreme je zvučalo kao da se samo ja čujm.

Pretpostavila sam da sam u stanju zanosa, koje nije retka pojava u našoj crkvi, i kasnije sam otkrila da je i moja majka pretpostavljala

to isto. Kada je Mej pitala zašto nikome ne odgovaram, majka je rekla, „To je božije delo.“

„Kakvo božije delo?“ Mej je bila zbunjena.

„Njegovi putevi su nepoznati“, izjavila je moja majka i nastavila da hoda.

I tako, bez mog znanja, po crkvi se raširio glas da sam ja u stanju zanosa i da niko ne treba da mi se obraća.

„Zašto misliš da se to dogodilo?“ pitala je gospođa Vajt.

„O, pa to nije iznenađujuće, znaš da ona ima sedam godina“, Mej je zastala da napravi utisak, „To je sveti broj, čudne stvari se dešavaju sa brojem sedam, pogledaj Elsi Noris.“

Elsi Noris, „Svedok Elsi“ – tako su je zvali, bila je veliki podsticaj našoj crkvi. Kadgod bi pastor tražio svedočenje o božijoj dobroti, Elsi bi skočila na noge i viknula, „Poslušajte šta je ove nedelje bog učinio za mene.“

Bila su joj potrebna jaja, gospod joj je poslao.

Imala je napad želuca, gospod je izlečio.

Ona se molila svakog dana po dva sata;

jednom ujutru u sedam

i jednom uveče u sedam.

Numerologija je bila njen hobi, i nikada nije čitala Zavet pre nego što bi bacila kockicu da je uputi.

„Jedno bacanje za poglavlje, drugo bacanje za stih“, to je bio njen moto.

Neko ju je jednom pitao šta radi za one knjige iz Biblije koje imaju više od šest poglavlja.

„Imam ja svoj sistem“, rekla je kruto, „a gospod ima svoj.“

Ja sam je mnogo volela zato što je u kući imala puno interesantnih stvari. Imala je orgulje sa pedalama. Kad god sam išla kod nje svirala je *Svetlost nas vodi*. Ona je svirala na klavijaturi, a ja sam pritiskala pedale zato što je ona imala astmu. Sakupljala je strane novčiće i držala ih u staklenoj vitrini koja je mirisala na ulje od

lanenog semena. Govorila je da je to podseća na pokojnog muža koji je igrao kriket za klub Lankašajer.

„Sten-čelična ruka, tako su ga zvali”, rekla bi mi svaki put kada sam bila u poseti. Nikada se nije sećala šta je već ispričala. Nikada nije mogla da se seti koliko je star voćni kolač koji je imala u kući. Na moju sreću, nikada nije pamtila ni šta drugi ljudi pričaju, tako da sam svake nedelje imala isto opravdanje.

„Boleo me je stomak”, govorila sam.

„Moliću se za tebe”, odgovarala je.

Najbolji od svega bio je njen kolaž Nojev kovčeg. Na njemu je bio Noje otac koji se naginjao i gledao u poplavu, dok je Noje majka pokušavala da dohvati jednog od zečeva. Za mene je najlepše u svemu bilo to što je jedan od šimpanza mogao da se odlepi i ponovo zalepi na sliku; na kraju moje posete dozvoljavala mi je da se pet minuta igram sa njim. Imala sam razne varijacije, ali obično sam ga davila.

Jedne nedelje pastor je svima objavio da sam ja ispunjena svetim duhom. Pričao je o meni dvadeset minuta, a ja nisam ni reč čula; samo sam sedela i čitala *Bibliju* i mislila o tome kako je dugačka ta knjiga. Naravno, ta moja prividna skromnost samo ih je sve još više uverila.

Ja sam mislila da se meni niko ne obraća, a ostali su mislili da ja neću ni sa kim da pričam. Ali te noći, kada sam shvatila da ništa ne čujem, sišla sam dole i napisala na parčetu papira, „Mama, svet je vrlo tih”.

Majka je klimnula glavom i nastavila da čita knjigu. Nju je tog jutra dobila poštom od pastora Sprata. Bio je to opis misionarskog života sa naslovom *I drugi kontinenti znaju Njega*.

Pošto nisam mogla da privučem njenu pažnju, uzela sam jednu pomorandžu i vratila se u krevet. Morala sam sama da otkrijem u čemu je stvar.

Neko mi je za rođendan dao melodiku i knjigu sa notama, pa sam tako poduprla jastuke iza leđa i odsvirala nekoliko strofa iz

jedne škotske pesme.

Videla sam kako mi se prsti pomeraju, ali zvuka nije bilo.

Pokušala sam s pesmicom *Mali krčag*.

Ništa.

U očajanju sam pokušala da udaram ritam sekciju iz pesme *Starac i reka*.

Ništa.

I ništa nisam mogla da uradim do sledećeg jutra.

Sutradan sam iskočila iz kreveta rešena da objasnim majci šta nije u redu.

Nikoga nije bilo u kući.

Na kuhinjskom stolu bio je moj doručak i kratka poruka.

„Draga Dženet,

Otišli smo u bolnicu da se molimo za tetka Beti. Noga joj je u vrlo lošem stanju. Voli te tvoja majka.”

I tako sam dan provela u kući tražeći zabavu samoj sebi, a na kraju sam rešila da odem da se prošetam. Ta šetnja je bila moj spas. Srela sam gospođicu Džusberi koja je svirala obou i dirigovala horu Sestara. Ona je bila vrlo pametna.

„Ali ona nije prosvetljena”, rekla je gospoda Vajt jednom. Mora da me je gospođica Džusberi pozdravila a ja joj nisam odgovorila. Ona dugo već nije dolazila u crkvu, bila je na turneji po Midlandsu sa orkestrom Armije spasa, tako da nije znala da sam ja, navodno, u stanju zanosa. Stala je ispred mene otvarajući i zatvarajući usta, koja su bila velika zbog oboe, i podizala je obrve do polovine čela. Uхватила sam je za ruku i odvela do pošte. Onda sam uzela olovku i napisala na pozadini formulara za dečiji dodatak:

„Draga gospođice Džusberi,

Ja ništa ne čujem.”

Pogledala me je sa užasom i uzevši olovku napisala: „Je li tvoja majka nešto preduzela? Zašto ne ležiš u krevetu?”

Onda više nije bilo mesta na formularu za dečiji dodatak pa sam uzela brošuru *Kome se obratiti u hitnom slučaju*.

„Draga gospođice Džusberi”, napisala sam,

„Moja majka ne zna. Ona je u bolnici kod tetka Beti. Ja sam noćas bila u krevetu.”

Gospođica Džusberi me je netremice gledala. Tako dugo je zurila da sam počela da razmišljam da li da idem kući. Onda me je zgrabila za ruku i odvela u bolnicu. Kada smo tamo stigli, moja majka i još neki sedeli su oko tetka Betinog kreveta i pevali horske pesme. Majka nas je ugledala, bila je malo iznenađena, ali nije ustala. Gospođica Džusberi je kucnula po ramenu; počela je da otvara i zatvara usta i podiže obrve. Moja majka je sve vreme odmahivala glavom. Naposletku, gospođica Džusberi je tako prodorno dreknula da sam i ja to čula. „To dete nije ispunjeno duhom”, vrištala je, „ona je gluva.”

Svi u bolnici su se okrenuli da me pogledaju. Pocrvenela sam i nisam skidala pogled sa bokala na stočiću pored tetka Betinog kreveta. Najgore je bilo to što nisam znala šta se dešava. Utom je naišao neki doktor, vrlo ljut, i onda su on i gospođica Džusberi mahali rukama jedno na drugo. Vernici su se vratili svojim notama za horske pesme kao da se baš ništa ne dešava.

Taj doktor i gospođica Džusberi odvucli su me u jednu hladnu sobu punu raznih aparata i stavili me da legnem. Doktor me je lapkao po telu i vrteo glavom.

Vladala je potpuna tišina.

Onda je stigla moja majka i izgleda da je razumela šta se dešava. Potpisala je neki formular i napisala poruku za mene:

„Draga Dženet,

Sve je u redu, samo si malo gluva. Zašto mi nisi rekla? Idem kući po tvoju pidžamu.”

Šta ona to radi? Zašto me ostavlja ovde? Počela sam da plačem. Majka je izgledala preplašeno, izvadila je pomorandžu iz torbe i dala mi je. Ljuštila sam je da bih se utešila, i kada su videli da sam se malo smirila, pogledali su se međusobno i otišli.

Otkad sam se rodila zamišljala sam da svet radi na vrlo prost način, kao neka veća verzija naše crkve. Sada sam otkrila da i crkva može da se zbuni. To je već bio problem. Ali sa tim problemom ni

tada ni mnogo godina kasnije nisam prihvatila da se suočim. Trenutni problem je bio u tome što nisam znala šta će da mi se dogodi. Bolnica je bila velika i zastrašujuća, a ja nisam mogla čak ni da pevam, jer nisam mogla da čujem sebe. Nije bilo ničeg za čitanje osim uputstva za upotrebu rentgena. Pokušala sam da od kore pomorandže napravim eskimsku kućicu iglu, ali ona se stalno rušila, a i kada sam uspela da je postavim nisam imala Eskima da ga stavim unutra, pa sam morala da izmislim priču „Kako je morž pojeo Eskima“ koja me je još više rastužila. Tako je uvek sa razonodom – čovek se suviše udubi.

Najzad se moja majka vratila i bolničarka mi je pomogla da obučem pidžamu, a zatim nas obe odvela na dečije odeljenje. Tamo je bilo grozno. Zidovi su bili bledoroze boje i na svim zavesama bile su nacrtane životinje. Ali ne kao prave životinje, nego dečiji crteži životinja koje se igraju raznobojnim loptama. Setila sam se morža koga sam upravo bila izmislila. Bio je zao, pojeo je Eskima; ali i on je bio bolji od ovih na zavesama. Bolničarka je bacila moj iglu u kantu za smeće.

Ništa nisam mogla da radim osim da razmišljam o svojoj sudbini i da ležim mirno. Nekoliko sati kasnije moja majka se vratila sa *Biblijom*, knjigom crteža za bojenje iz *Starog zaveta* i komadom plastelina, koji mi je bolničarka odmah oduzela. Napravila sam kiselo lice, a ona je napisala na kartici, „Opasno je, možeš da ga progutaš.“ Pogledala sam je i napisala, „Ja ne želim da ga progutam. Želim da od njega nešto napravim. Uostalom, plastelin nije otrovan, to piše i na kutiji“, i mahnula sam kutijom pred njom. Ona se namrštila i odmahнула glavom. Htela sam da tražim pomoć od majke, ali ona mi je u tom trenutku pisala dugačko pismo. Bolničarka je počela da zateže posteljinu na mom krevetu, a inkriminirani plastelin je stavila u džep na uniformi. Shvatila sam da nema načina da je razuverim.

Šmrknula sam: miris dezinfekcionog sredstva i krompir pirea. Onda me je majka kucnula po ramenu, stavila je pismo na stočić kraj kreveta i istresla veliku kesu pomorandži u činiju pored bokala s

vodom. Pogledala sam je s tužnim osmehom nadajući da će me malo ohrabriti, ali ona me je samo potapšala i otišla. Ostala sam sama. Mislila sam na Džejn Ejr koja se suočavala sa mnogim teškoćama i uvek bila hrabra. Majka mi je tu knjigu čitala kad god je bila tužna; govorila je da joj ona daje snagu. Uzela sam njeno pismo: uobičajeno – ne brini, puno ljudi će te posećivati, glavu gore, i ona obećava da će da se zauzme oko kupatila i da neće dozvoliti da je gospođa Vajt omete u tom poslu. Da će uskoro doći, a ako ne, poslaće muža. Da će moja operacija biti sledećeg dana. Kada sam to pročitala, ispustila sam pismo. Sledećeg dana! Šta ako umrem? Tako mlada, dete koje puno obećava! Zamišljala sam svoju sahranu i ljude kako plaču. Želela sam da me sahrane sa Golijem i mojom Biblijom. Da li da napišem uputstva? Da li mogu da računam da će ih slediti? Moja majka je sve znala o bolestima i operacijama. Lekar joj je jednom rekao da žena njenog zdravstvenog stanja ne bi trebalo nikuda da ide, ali ona je rekla da njen čas još nije kucnuo, a ona bar zna kuda ide, za razliku od njega. Moja majka je u nekoj knjizi pročitala da više ljudi umre pod dejstvom anestetika, nego što ih se udavi pri skijanju na vodi.

„Ako te Gospod vrati“, rekla je tetki Mej, pre nego što je ova otišla na operaciju kamena u žuči, „znaćeš da je to zbog toga što hoće da ti još radiš za njega.“ Ja sam se pokrila čaršavom preko glave i molila se da me bog vrati.

Jutro pred moju operaciju, bolničarke su se smešile, ponovo zatezale posteljinu i slagale pomorandže u simetričnu kupolu. Dve dlakave ruke su me podigle i privezale za hladni ležaj sa točkićima. Točkići su škripali, jer je muškarac koji me je gurao išao prebrzo. Hodnici, dvostruka vrata i dva para očiju koje su virile nad zategnutim belim maskama. Bolničarka me je držala za ruku dok je neko nameštao masku preko mog nosa i usta. Udahnula sam i videla dugi red skijača na vodi koji padaju i više ne izranjaju. Onda više ništa nisam videla.

„Puding, Dženet.“

Znala sam, umrla sam i anđeli mi daju puding. Otvorila sam oči očekujući da ugledam krila.

„Hajde, jedi“, rekao je glas ohrabrujući me.

„Jeste li vi anđeo?“ pitala sam bojažljivo.

„Ne baš, ja sam lekar. Ali ona je anđeo, zar niste sestro?“

Anđeo je pocrveneo.

„Ja čujem“, rekla sam onako za sebe.

„Pojedi sada puding“, rekla je medicinska sestra.

Mogla sam tako da se odmaram i izležavam celu nedelju, da Elsi nije otkrila gde sam i počela da me posećuje. Moja majka nije mogla da dođe pre subote, to sam znala, jer je čekala da dođe vodoinstalater da proveriti cevi. Elsi je dolazila svakog dana i pričala mi viceve da me zasmee i priče da me ohrabri. Rekla je da pomoću priča bolje razumemo svet. Kada sam se osećala bolje, obećala je da će mi otkriti neke tajne numerologije. Telom mi je prošao talas uzbuđenja, jer sam znala da se majka sa tim ne slaže. Ona je govorila da je to suviše blizu ludila.

„To nema veze“, rekla je Elsi, „bitno je da pomaže.“

I tako smo se dobro slagale, nas dve, planirajući šta ćemo sve da radimo kada potpuno ozdravim.

„Koliko ti imaš godina Elsi?“ htela sam da znam.

„Sećam se velikog rata, samo toliko ću ti reći.“ Onda mi je pričala kako je vozila kola hitne pomoći bez kočnica.

Moja majka je naposletku češće dolazila u posetu, ali u to vreme je bilo puno posla i u crkvi. Planirali su božićnu kampanju. Kada nije mogla ona da dođe, slala je mog oca, obično sa pismom i dve pomorandže.

„Jedino voće“, uvek je govorila.

Voćna salata, voćna pita, voćna torta, voćni punč. Demonsko voće, strasno voće, trulo voće, nedeljno voće.

Pomorandže su jedino voće. Ja sam svoju koficu punila korama, a bolničarke su je praznile zlovoljnog izraza lica. Krila sam kore pod jastukom, a one su me zbog toga grdile i prekorno uzdahivale.

Elsi Noris i ja bismo svakog dana pojele jednu pomorandžu: svaka po pola. Elsi nije imala zube, pa je samo sisala i mljackala. Ja sam ubacivala kriške kao ostrige, duboko u grlo. Ljudi su nas posmatrali, ali mi nismo obraćale pažnju.

Kada Elsi nije čitala *Bibliju* ili pričala priče, provodila je vreme sa pesnicima. Pričala mi je o Svinbernu i njegovim mukama, i kako su ljudi proganjali Vilijema Blejka.

„Niko ne sluša čudake”, rekla je. Kada sam bila tužna, čitala mi je *Pijacu vilenjaka*, koju je napisala neka žena, Kristina Rozeti, kojoj je njen prijatelj poklonio mariniranog miša u tegli.

Ali od svih Elsinih miljenika najdraži joj je bio Jejts.

„Jejts je”, govorila je, „shvatao važnost brojeva i veliki ulicaj mašte na svet.”

„Ono što mi mislimo da je jedno”, rekla mi je, „može lako da ispadne nešto sasvim drugo.” To me je podsetilo na moj iglu od pomorandžine kore.

„Ako o nečemu dovoljno dugo razmišljaš”, objasnila je, „najverovatnije će se to i dogoditi.” Na to se kucnula po glavi. „Sve je to u glavi.”

Moja majka je verovala da ako se čovek dovoljno dugo moli za nešto, to mu se i usliši. Pitala sam Elsi da li je to isto.

„Bog je u svemu”, rekla je zamišljeno, „tako da je to uvek isto.”

Imala sam osećaj da se moja majka ne bi s tim složila, ali ona nije bila tu, pa tako to nije bilo važno.

Igrale smo „Ne ljuti se čoveče” i „Vešanja”, i obično bi mi pročitala jednu pesmu pre kraja posete.

Jedna od njih je imala ove stihove:

*„Sve stvari se ruše i ponovo grade
A radost pripada onima koji ponovo grade.”*

To sam razumela jer sam već nedeljama gradila iglu od pomorandžinih kora. Nekim danima bila sam razočarana, a ponekad sam osećala pobedničku radost. Taj iglu je bio velika provera mog

osećaja ravnoteže i vizije. Elsi me je uvek ohrabivala i govorila da se ne obazirem na medicinske sestre.

„Bilo bi lakše sa plastelinom”, požalila sam se jednog dana.

„Ali manje interesantno”, rekla je.

Kada sam najzad izašla iz bolnice, čulo sluha mi se vratilo kao i samopouzdanje (zahvaljujući Elsi).

Morala sam da ostanem nekoliko dana kod nje, dok je majka bila u Viganu u poseti Društvu za izgubljene.

„Našla sam note za novu kompoziciju”, rekla mi je u autobusu, „u uvodu ima sedam slonova.”

„Kako se zove?”

„Bitka za Abisiniју.”

Što je, naravno, slavni primer viktorijanskog sentimenta kao i *Princ Albert*.

„Još nešto?”

„Zapravo ne, Gospod i ja se trenutno ne mešamo mnogo jedno drugom u posao. On naizmenično dolazi i odlazi, a ja sam ovo vreme iskoristila da sredim kuću. Ništa naročito, prefarbala sam drvenariju, ali kada je Gospod bog sa mnom, onda nemam vremena ni za šta drugo.”

Kada smo stigle kući postala je najjednom veoma tajanstvena i rekla mi je da čekam u hodniku. Čula sam je kako šuška nečim i nešto šapuće, onda je nešto zaškripalo. Najzad je odgurnula vrata, sva zadihana.

„Neka mi bog oprost”, dahtala je, „ali je prokleta teško.”

I tresnula je veliku kutiju na sto.

„Otvori.”

„Šta je to?”

„Nemoj ništa da pitaš, otvori.”

Pocepala sam šareni papir.

To je bila drvena kutija sa kupolom, sa tri bela miša unutra.

„Sadrah, Misah i Avdenago⁴ u peći ognjenoj.” Raširila je usne u osmeh toliko da su joj se videle desni. „Pogledaj, plamenove sam sama naslikala.”

Na pozadini kutije bili su ogromni, besni plameni jezici narandžaste boje.

„Moglo bi da bude i Pentekosta”, predložila sam.

„O, da, može da ima raznovrsnu namenu”, složila se.

Miševi nas nisu ni primećivali.

„I pogledaj, ovo sam takođe napravila.” Prevrtala je po torbi i izvukla dve drvene figure. Obe su bile obojene jarkim bojama, ali po krilima je bilo očigledno da je jedna figura nebeska. Pogledala me je, trijumfujući.

„Nabukodonosor i božiji anđeo.”

Anđeo je mogao da se pričvrsti na vrh kupole.

„Divno je”, rekla sam.

„Jeste”, klimnula je glavom ispustivši komadić sira pored anđela.

Te večeri umesile smo kolače i sedele pored vatre. Ona je u kući imala stari kamin sa pločicama na kojima su bile slike slavnih ljudi i Florens Najtingejl. Tu je bio Klajv iz Indije, i Palmerston i Isak Njutn kome je vatra nagorela bradu. Elsi mi je pokazala svete kockice koje je kupila u Meki pre četrdeset godina. Držala ih je u kutiji iza sulundara, u slučaju da lopovi provale.

„Neki ljudi kažu da sam luda, ali u ovom svetu ima stvari koje se golim okom ne mogu videti.” Ja sam ćutke čekala.

„Postoji ovaj svet”, tresnula je pesnicom po zidu, za ilustraciju, „i postoji ovaj svet”, udarila se po grudima. „Ako želiš da razumeš bilo koji od njih, ne smeš nijedan da gubiš iz vida.”

„Ne razumem”, uzdahnula sam, smišljajući šta sledeće da pitam da bih bolje shvatila, ali ona je zaspala otvorenih usta, a pored toga trebalo je nahraniti miševe.

Možda ću saznati kada budem krenula u školu, to mi je bila jedina uteha dok su sati prolazili, a Elsi nikako da se probudi. Čak i kada se probudila, potpuno je zaboravila svoje tumačenje univerzuma i jedino je htela da pravi tunel za miševe. Međutim, ni u školi nisam našla objašnjenje; stvari su postajale sve složenije. Posle prve godine počela sam da očajavam. Učila sam narodne igre i osnove ručnih radova, ali osim toga malo šta. Narodne igre su

izgledale tako što je trideset i troje dece u crnim patikama i zelenim šorcevima pokušavalo da drži korak sa učiteljicom, koja je ionako uvek igrala sa učiteljem i nikada ni u koga nije gledala. Njih dvoje su se ubrzo verili, ali to nama ništa nije pomoglo, jer onda su počeli da odlaze na takmičenja u plesu, što je značilo da su na časovima stalno uvežbavali korake, dok smo se mi komešali pokušavajući da pratimo uputstva sa gramofona. Najgore su bile pretnje – kada moraš da se držiš za ruku sa nekim koga mrziš. Mahali smo i uvrtali međusobno prste, dok smo jedni drugima pretili neizrecivim užasima čim se čas završi. Kada mi se to zlostavljanje smučilo i sama sam se izveštila u smišljanju odvratnih grozota izigravajući pri tom slatko nevinašce. „Zar ja, učiteljice? Nisam ja, učiteljice. Učiteljice, ja to nikada ne bih.“ Ali jesam, stalno sam to radila. Najstrašnija pretnja za devojčice bila je uranjanje u septičku jamu iza Ratbonove železare. Za dečake, bilo šta što je imalo veze sa njihovim kiticama. I tako, pri kraju školske godine, čučnula sam među torbe sa cipelama očajna do dubine duše. Soba u kojoj smo ostavljali torbe sa cipelama bila je mračna i smrdljiva, uvek je smrdela, čak i na početku polugodišta.

„Taj smrad ne može da se ukloni“, čula sam domara kako je kiselo izjavio.

Tetkica je odmahнула glavom; ona je uklonila više smradova nego što je pojela ručkova. Jednom je čak radila u zoološkom vrtu, „a da samo znaš kako te životinje smrde“, ali smrad nogu porazio je čak i nju. „Ova mast skida lak sa parketa“, rekla je mašući crvenom konzervom, „ali smrad ostaje.“

Nedelju dana pošto bi počela škola mi više nismo ni primećivali taj smrad, a pored toga, ta soba je bila najbolje mesto za sakrivanje. Učitelji tu nikada nisu ulazili, osim da nadziru presvlačenje i to sa bar metar udaljenosti. Poslednji dan školske godine... početkom nedelje bili smo u Česteru, u poseti zoološkom vrtu. To znači da su se deca obukla u svoja najbolja odela, takmičeći se ko ima najčistije čarape i najbolje sendviče. Sokovi u konzervi izazivali su opštu zavist, jer većina nas je imala sokove od pomorandže u kartonskim

pakovanjima. Sok bi se unutra zagrejao i uvek prilikom ispijanja prosipao.

„Imaš crni hleb” (premeštajući se sa svojih sedišta tri glave dolaze u inspekciju). „Šta ti je to? Ražani, jesi ti vegetarijanac?”

Ja pokušavam da se ne obazirem na njih dok pipkaju moj sendvič. Inspekcija sendviča se nastavlja od sedišta do sedišta, zadržani uzvici zavisti smenjuju se sa vrištanjem i smehom. Suzan Grin je u sendviču imala hladnu ribu, jer je njena porodica bila vrlo siromašna i stalno su jeli ostatke od prethodnog dana, čak i kada je ta hrana bila grozna. Prošli put imala je samo kečap u sendviču, jer ništa drugo nisu imali u kući. Inspektorsko veće je zaključilo da Šeli ima najbolju hranu. Bele kifle sa kuvanim jajima, majonezom i peršunom. A imala je i konzervu sa limunadom. Sam zoološki vrt nije bio uopšte uzbudljiv i morali smo da idemo dvoje po dvoje. Krokodil je mlatio repom i uništavao posetiocima cipele peskom i strugotinom koji su se lepili za mokru obuću. Stenli Farmer se okliznula i upala u bazen sa flamingosima, i niko nije imao para da kupi figurice životinja. I tako, sat ranije nego što je trebalo, odjurili smo u naš autobus i otklackali se kući. Tri kese koje su za sobom ostavili oni koji su povraćali i stotine papirića od bombona bili su naš suvenir za uspomenu vozaču. Jedino smo to imali da ostavimo.

„Nikada više”, uzdahivala je gospođa Vertju, skupljajući nas u gomilu na ulici. „Nikada više neću da ponovim ovu sramotu.”

Trenutno je gospođa Vertju pomagala Seli da završi haljinicu za letnju proslavu. „Dobro su se našle”, pomislila sam.

Tešila sam se letnjim kampovanjem na koje nas je crkva slala svake godine. Ove godine idemo daleko, u Devon. Moja majka je bila uzbuđena jer je pastor Sprat obećao da će svratiti tokom svoje posete Engleskoj, koje su inače bile retke. Trebalo je da održi prvu nedeljnu službu pod šatorom. U to vreme je pastor Spart bio na evropskoj turneji sa svojom izložbom. On je brzo postao najslavniji i najuspešniji misionar kojeg je naša crkva ikada imala. Plemena, čija imena nismo umeli da izgovorimo, slala su zahvalnice u naš štab, slaveći Gospoda i svoj spas. Da bi proslavio desetohiljadito krštenje,

pastoru Spratu bio je plaćen dugi odmor i turneja na kojoj je on izlagao kolekciju oružja, idola, amuleta i sredstava primitivne kontracepcije. Izložba se zvala „Milost ih je spasla“. Ja sam videla samo brošuru, ali majka je znala sve detalje. Osim posete pastora Sprata, planirali smo i kampanju za farmere u Devonu. Ranije smo uvek koristili iste tehnike, bilo u šatoru ili gradskoj opštini, i bez obzira u kom smo kraju zemlje. Onda je sekretar naše kampanje dobio uputstva sa upozorenjem iz Štaba da se Drugi Dolazak može dogoditi svakog trenutka i da je na nama da uložimo sav trud za spas duša. Uputstva je napisala marketing agencija za harizmatičke pokrete, i u njima su objasnili da su za različite ljude potrebni različiti pristupi. Njihov spas treba da se poveže sa njihovim načinom razmišljanja. Tako da, ako posećujete ljude koji žive blizu mora, treba da koristite metafore o moru da biste im približili poruku. A kada se priča sa pojedincima, najvažnije je što pre otkriti ono što taj pojedinac najviše želi u životu i čega se najviše boji. Na taj način se opšta poruka odmah prenosi na njih lično. Veće je bez odlaganja započelo kurseve svakog vikenda da obučimo nas koji učestvujemo u Dobroj Borbi, i davali su nam grafikone na kojima je trebalo da beležimo napredak. Pastor Sprat je na poleđini tih uputstava napisao ličnu preporuku. Tu je takođe bila njegova fotografija iz vremena kad je bio mladi, na kojoj on krsti nekog poglavicu. I tako je naš cilj bio da boga učinimo privlačnim za farmere iz Devona. Moja majka je rukovodila prodajnim tezgama u kampu, i već je počela da pravi ogromne rezerve konzervi pasulja i kobasica. „Armija ne može da maršira gladna“, rekla mi je.

Nadali smo se da ćemo krstiti dovoljan broj ljudi, tako da možemo da otvorimo novu crkvu u Eksiteru.

„Sećam se kada smo ovde gradili hram“, rekla je čeznutljivo. „Svi smo radili zajedno, a zapošljavali smo jedino ponovo-rođene hrišćane.“⁵ To je bilo vreme teško ali puno vedrine; štedeli smo da kupimo orgulje i psaltire; odolevali smo đavoljem iskušavanju da umesto toga uzmemo novac i odemo negde na odmor.

„Naravno, u to vreme tvoj otac je bio kockar.“

Naposletku su dobili novac od štaba da se završi krov i kupi zastava koja je na njega postavljena. To je bio dan ponosa kada su podigli zastavu sa natpisom TRAJITE BOGA, izvezenu crvenim slovima. Sve crkve su naručivale zastave od nekadašnjih misionara koji su živeli od invalidnine. Na taj način oni su dopunjavali penziju i pružali sebi duhovno zadovoljstvo. Tokom prve godine moja majka je odlazila po svim birtijama i kafanama i tamo nagovarala pijance da joj se pridruže u crkvi. Sedala je za klavir i pevala *Imate li u srcu mesta za Isusa?* Bilo je vrlo dirljivo, tako ona kaže. Muškarcima su suze kapale u krigele i oni su prestajali da igraju bilijar dok je ona pevala. Bila je punačka i zgodna i zvali su je Isusova lepotica.

„O, pa imala sam ponuda“, poverila mi se, „i nisu sve baš bile u vezi s bogom.“ Kakve god da su bile, crkva je rasla i mnogi su muškarci zastajali na ulici kada je majka prolazila i dizali šušur pozdravljajući Isusovu lepoticu.

Ponekad mi se čini da se ona na brzinu udala. Posle velikog kraha sa Pjerom nije želela nikakav ljubavni bol. Kada sam sa njom gledala albume sa slikama predaka strogih lica, uvek je zastajala nad dvema stranama koje su bile naslovljene „Stare vatre“. Tu je bio Pjer, još neki muškarac i moj otac. „Zašto se nisi za ovog udala, ili za ovog?“ pitala sam je radoznalo.

„Oni su svi bili na svoju ruku“, uzdisala je. „Nije bilo lako naći i ovog koji je bio samo kockar.“

„Zašto on nije sada kockar?“ htela sam da znam, pokušavajući da zamislim svog blagog oca kao nekog od onih muškaraca iz filmova.

„Oženio se sa mnom i našao boga.“ Onda je uzdahnula i ispričala mi priče o svakoj od „starih vatri“; Ludi Persi koji je vozio kabriolet i pitao je da li bi živela sa njim u Brajtonu; Edi sa naočarima koji je uzgajao pčele... na samom dnu bila je jedna požutela slika neke zgodne žene sa mačkom u rukama.

„Ko je to?“ pokazala sam.

„To? A, to je Edijeva sestra, ne znam zašto sam je tu stavila“, i okrenula je stranu. Sledeći put kada smo gledale, te slike više nije bilo.

I tako se ona udala za mog oca, preobratala ga i on je izgradio crkvu i nikada se nije naljutio. Mislila sam da je dobar, mada je stalno ćutao. Naravno, njen otac je bio besan. Rekao joj je da se udala ispod svog nivoa, da je trebalo da ostane u Parizu i potom prekinuo sve veze sa njom. Tako ona nikada nije imala dovoljno novca, a nakon nekog vremena zaboravila je da ga je ikada i imala. „Crkva je moja porodica“, odgovarala je uvek kada sam je ispitivala o ljudima na slikama iz albuma. Crkva je, takođe, bila i moja porodica.

U školi nikako nisam uspevala da nešto naučim, a nisam imala sreće ni u izvlačenju. Nisam čak mogla ni da se oslobodim uloge nadzornika za vreme ručka. Dužnost nadzornika bila je da proverava da li su svi dobili tanjire i da sprečava bacanje otpadaka u bokale s vodom. Nadzornici su ručak dobijali poslednji i to uvek najmanju porciju. Ja sam tri puta zaredom bila birana za nadzornika, a posle ručka svi bi se u učionici drali na mene što mirišem na kuhinju. Moja odeća je uvek bila uflekana a majka mi nije prala uniformu po nedelju dana jer, govorila bi, pranje nema svrhe sve dok imam tu dužnost. Sada sam sedela među kesama sa cipelama, moja uniforma bila je gotovo prekrivena komadićima džigerice i luka. Ponekad sam pokušavala da se očistim, ali tog dana bila sam suviše nesrećna. Posle šest nedelja odmora, još slabije sam uspevala da se uklopim u sve to. Moja majka je bila u pravu. To je zaista mrestilište. I nije da se nisam trudila. U početku sam se svom snagom trudila da se uklopim i da budem dobra. Prošle jeseni zadali su nam da nešto napišemo na temu „Šta sam radio tokom letnjeg raspusta.“ Bilo mi je veoma stalo da to dobro uradim, jer sam znala da oni misle da ne znam ni da čitam ni da pišem zbog zakasnelog polaska u školu. Polako sam pisala, svojim najčitkijim rukopisom, ponosna što znam i pisana slova, jer neki su ih još uvek štampali. Čitali smo jedno po jedno, a onda smo radove predavali učiteljici. Sve je bilo isto, pecanje, plivanje, izleti, Volt Dizni. Trideset i dva domaća zadatka o baštama i punoglavcima u barama. Ja sam bila na kraju dnevnika i nestrpljivo sam čekala. Učiteljica je bila dobra žena i

želela je da deca budu srećna. Zvala nas je jagnjići, a mene je naročito hrabrila govoreći da ne brinem ako mi nešto bude teško.

„Ubrzo ćeš se uklopiti”, tešila me je.

Ja sam želela da me pohvali i drhteći od uzbuđenja počela sam da čitam svoj domaći zadatak... „Ovog raspusta bila sam u Kolvin Beju sa našom crkvom.”

Učiteljica je klimnula glavom i nasmešila se.

„Bila je velika vrućina, a tetka Beti, koju inače boli noga, dobila je sunčanicu i mislili smo da će umreti.”

Učiteljica je izgledala malo zabrinuta, a celo odeljenje je načulilo uši.

„Ali onda se oporavila zahvaljujući mojoj majci koja se celu noć hrabro borila.”

„Je li tvoja majka bolničarka?” upitala je učiteljica saosećajno.

„Nije, ona samo leči bolesne.”

Učiteljica se namrštila. „Dobro, nastavi.”

„Kada je tetka Beti ozdravila svi smo autobusom otišli u Landudno da svedočimo na plaži. Ja sam svirala tamburu, a tetka Elsi je ponela svoju harmoniku, ali jedan dečak je bacio pesak na nju, i od tada nema F-cis. Na jesen ćemo organizovati rasprodaju u crkvi da sakupimo pare za novu harmoniku.

Kada smo se vratili iz Kolvin Beja, komšije su dobile bebu, ali njih ima toliko u kući, da mi ne znamo čija je uopšte ta beba. Moja majka im je dala krompira iz naše bašte, ali oni su rekli da njima ne treba milostinja i pobacali su krompire preko zida.”

Ceo razred se ućutao. Učiteljica je gledala u mene.

„Je li ima još?”

„Da, još dve strane.”

„O čemu?”

„Ništa naročito, kako smo iznajmili kade za krštenja posle kampanje Izlečenje bolesnih.”

„Vrlo dobro, ali mislim da danas nemamo više vremena. Stavi svoju svesku u kutiju pa bojite nešto do odmora.”

Razred se kikotao.

Ja sam polako sela, nisam tačno znala šta se dešava, ali bila sam sigurna da se nešto dešava. Kada sam se vratila kući rekla sam majci da ne želim više da idem u školu.

„Moraš“, rekla mi je. „Hajde, uzmi pomorandžu.“

Prošlo je nekoliko nedelja tokom kojih sam pokušavala da budem sasvim obična. Izgledalo je kao da mi polazi za rukom, a onda su nam uveli časove veza; sredom, posle časova domaćinstva, na kojima smo pravili puslice i princes-krofne. Vežbali smo pokrstice i goblenski bod, a onda je trebalo da nešto sami izvezemo. Ja sam rešila da izvezem vez za Elsi Noris. Devojčica koja je sedela do mene htela je da za svoju mamu izveze natpis DRAGOJ MAMI; devojčica naspram mene – SREĆAN ROĐENDAN. Kada je na mene došao red rekla sam da želim da to bude nešto iz *Biblije*.

„Na primer PRIĐITE DECO?“ predložila je gospođa Vertju.

Znala sam da to nije odgovarajuće za Elsi. Ona je volela proroke.

„Ne“, odbila sam neumoljivo, „to je za moju prijateljicu, a ona najčešće čita proroka Jeremiju. Mislila sam da to bude LETO JE GOTOVO A MI JOŠ NISMO SPASENI.“

Gospoda Vertju je umela da bude diplomata, ali imala je neke svoje slabe tačke. Kada je zapisivala šta je ko izabrao, drugima je napisala kao što su rekli, a pored mog imena, samo „tekst“.

„Zašto to?“ pitala sam.

„To bi moglo da uznemiri drugu decu“, rekla je. „Reci mi koju boju želiš – žutu, zelenu ili crvenu?“

Gledale smo jedna u drugu.

„Crnu“, rekla sam.

Jesam, uznemirila sam decu. Ne namerno, ali vrlo uspešno. Jednog dana u školu su došle gospođa Sperou i gospođa Spenser, besne i usplahirene; došle su za vreme odmora, videla sam ih sa njihovim tašnama i šeširima, kako napućenih usta šetkaju ukrug po dvorištu. Gospoda Spenser je imala rukavice.

Neka deca su znala šta se dešava. Jedna grupica je stajala kraj ograde i došaptavala se. Jedna devojčica je prstom pokazala na

mene. Ja sam se pravila da ne primećujem i nastavila da preskačem konopac. Grupica se uvećavala, a jedna devojčica sa lizalicom u ustima doviknula mi je nešto što nisam razumela, ali ostali su svi vrisnuli i prasnuli u smeh. Onda mi je prišao jedan dečak i udario me po vratu, pa zatim drugi, a onda su i svi ostali dotrčavali, udarali me i bežali.

„Šuga, šuga“, vikali su dok je učiteljica prolazila.

Ja sam prvo bila zapanjena, onda sam se razljutila i pobesnela, u stomaku mi je kuvalo. Jednog sam udarila konopcem. On je dreknuo.

„Učiteljice, učiteljice, udarila me je.“

„Učiteljice, učiteljice, udarila ga je“, povikali su svi ostali u horu.

Učiteljica me je uhvatila za kosu i odvukla unutra.

Napolju je zazvonilo zvono, čula se dečija graja, otvaranje vrata, struganje cipela po podu i zatim tišina. Hodnik je bio potpuno tih.

Bila sam u zbomici.

Učiteljica se okrenula ka meni, delovala je umorno.

„Ispruži ruku.“

Ispružila sam.

Dohvatila je lenjir. Odmah sam pomislila na boga. Otvorila su se vrata zbornice i ušla je direktorka gospođa Vol.

„A, tako dakle, Dženet je već ovde. Molim te, sačekaj napolju.“

Ja sam povukla svoj žrtveni dlan, gurnula ga u džep i provukla se između njih dve.

Taman sam stigla da vidim gospođu Sperou i gospođu Spenser kako odlaze vrlo ogorčene.

U hodniku je bilo hladno; čula sam njihove glasove iza vrata, ali ništa se nije događalo. Počela sam da grebem šestarom po radijatoru, pokušavajući da istružem komad iskrivljene plastike u obliku Ajfelove kule.

Prošle noći imali smo kolektivnu molitvu u crkvi i gospođa Vajt nam je rekla da je doživela priviđenje.

„Kako je bilo?“ pitali smo je znatiželjno.

„O, bilo je vrlo sveto“, rekla je gospođa Vajt.

Već smo uveliko radili na planovima za Božić. Od Armije spasa dobili smo dozvolu da pred gradskom opštinom delimo njihovu *Scenu Hristovog rođenja*, a govorkalo se da će se možda i pastor Sprat vratiti sa nekim tek pokrštenima. „Možemo samo da se molimo i da se nadamo“, rekla je moja majka i odmah sela da mu piše.

Ja sam ponovo pobedila na kvizu iz *Biblije*, i, uz moje veliko olakšanje, bila sam izabrana za govornika na procesiji nedeljne škole. Prethodne tri godine stalno sam bila Marija, i toj ulozi više nisam imala šta da dodam. Pored toga, to je značilo da igram sa Stenlijem Farmerom.

Vreme je bilo vedro i toplo i bila sam srećna.

U školi je vladala zbrka.

Ovaj put sam čučnula na pod, tako da sam, kada su se vrata otvorila, videla samo čarape i cipele.

„Želele bismo da popričamo sa tobom“, rekla je gospođa Vol.

Ustala sam i otišla unutra, osećala sam se kao Danijel.

Gospođa Vol je podigla mastionicu i pažljivo me posmatrala.

„Dženet, nama se čini da ti imaš problema u školi. Hoćeš li da nam nešto kažeš o tome?“

„Meni je dobro“, rekla sam braneći se, i pri tom sam se premeštala s noge na nogu.

„Izgleda da si ti suviše preokupirana, da kažemo, bogom.“

Nastavila sam da piljim u pod.

„Tvoj vez, recimo, ima vrlo uznemirujući natpis.“

„To je bilo za moju prijateljicu, njoj se dopao“, rekla sam kao iz puške, setivši se Elsinog ushićenog lica kada sam joj poklonila vez.

„A ko je ta tvoja prijateljica?“

„Ona se zove Elsi Noris i ona mi je dala tri miša u ognjenoj peći.“

Gospođa Vol i gospođa Noris su se pogledale.

„A zašto si odlučila da u svojoj svesci o životnjama pišeš o pupavcima i jazavcima, a u jednom slučaju, ako se dobro sećam, o račićima?“

„Moja majka me je učila da čitam“, rekla sam im, tada već očajna.

„Da, ti čitaš natprosečno tečno, ali nisi odgovorila na moje pitanje.”

Kako sam mogla?

Moja majka me je učila da čitam iz *Pete knjige Mojsijeve*, jer tu ima puno životinja (mahom su nečiste). Kad god smo čitali „Ne jedite onijeh životinja koje samo preživaju ili koje samo imaju papke rascepljene nadvoje”, majka mi je crtala sva pomenuta stvorenja. Konji, zečiči i patkice za mene su bili maglovito poznata stvorenja, ali zato sam znala sve o gemovima, jazavcima, lenjivcima i ljiljcima. Ova sklonost ka egzotičnom i meni je, baš kao i Vilijemu Blejku, stvarala mnogo muka. Majka je crtala bubine krilate insekte, i ptice čiste, ali moje omiljene životinje bile su one sa morskog dna, mekušci. Imala sam bogatu kolekciju sa plaže u Blekpulu. Majka je talase crtala plavim mastilom, a rakova ljuspasta leđa smeđim. Jastoga je bojila crvenom olovkom, a račiće nikada nije crtala, zato što je volela da ih jede. Mislim da ju je to dugo mučilo. Naposletku, posle mnogo molitvi i nekoliko konsultacija sa pastorom iz Srusberija, složila se sa svetim Pavlom da ono što je Bog očistio ne smemo da smatramo niskim. Posle toga smo svake subote odlazili do Moli na morsku hranu. *Peta knjiga Mojsijeva* imala je i svojih loših strana; ona je puna gnusnih i neizrecivih stvari. Kad god smo čitali o kopiletu ili nekome kome su mošnice bile zgnječene, majka bi okretala tu stranu i govorila, „Ostavi to Gospodu bogu”, ali pošto bi ona izašla, ja bih potajno zavirila. Bilo mi je drago što nemam mošnice. Izgledale su mi kao creva, samo spolja, a one su se u *Starom zavetu* muškarcima stalno sekle i onda nisu mogli da idu u crkvu. Odvratno.

„Pa”, insistirala je gospođa Vol „ja čekam.”

„Ne znam”, odgovorila sam.

„A zašto, a ovo je još ozbiljnije pitanje, terorišeš, da, terorišeš drugu decu?”

„Ne terorišem”, pobunila sam se.

„Možeš li da mi kažeš zašto su onda jutros dolazile gospođa Spenser i gospođa Sperou da mi se žale kako njihova deca imaju

noćne more?"

„I ja imam noćne more.“

„To sada nije bitno. Ti si drugoj deci pričala o paklu.“

To je bila istina. Nisam to mogla da poreknem. Svima sam ispričala o užasima koje demoni donose i o crnoj sudbini prokletih. To sam ilustrovala tako što sam umalo udavila Suzanu Hant, ali to nije bilo namerno, i posle sam joj dala sav pepermint koji sam imala.

„Žao mi je“, rekla sam, „mislila sam da je to zanimljivo.“

Gospođa Vol i moja učiteljica odmahnule su glavom.

„Hajde, idi sada“, rekla je gospođa Vol. „Pisaću tvojoj majci.“

Bila sam vrlo potištena. Oko čega je bila cela ta uzbuna? Bolje je da sada čuju o paklu, nego da kasnije gore u njemu. Prošla sam pored kolaža sa uskršnjim zečićima koji je treći razred napravio, i setila sam se Elsinog kolaža Nojeve barke sa samolepljivim šimpanzom.

Bilo je očigledno gde ja pripadam. Još deset godina i moći ću da idem u misionarsku školu.

Gospođa Vol je održala obećanje. Pisala je mojoj majci, objasnivši joj moje religiozne naklonosti i zamolila je da me nauči umerenosti. Moja majka je pljesnula rukama i odvela me u bioskop za nagradu. Prikazivao se film *Deset zapovesti*. Pitala sam je da li može i Elsi sa nama, ali majka je rekla da ne može.

Posle tog dana, svi su me u školi izbegavali. Bila bih vrlo tužna da nisam bila čvrsto uverena da sam u pravu.

Umesto toga, prosto sam zaboravila na sve to i na časovima se trudila što sam bolje umela, ali to nije bilo naročito dobro, a ostalo vreme mislila sam na našu crkvu. Jednom sam majci ispričala kako stvari stoje.

„Naša je dužnost da budemo izdvojeni“, rekla je.

Ni moja majka nije imala mnogo prijatelja. Ljudi nisu mogli da shvate njen način razmišljanja; nisam ni ja, ali ja sam je volela zato što je ona uvek tačno znala zašto se nešto događa.

Kada je došlo vreme nagrada, uzela sam svoj vez od Elsi Noris i predala ga za izbor. Još uvek verujem da je to bilo umetničko delo svoje vrste; natpis je bio u crnoj boji, bordura u beloju, a u jednom ćošku umetnička impresija prestravljenog prokletnika u paklu. Elsi je bila uramila vez tako da je sve izgledalo vrlo profesionalno.

Gospoda Vertju je stajala pred razredom i sakupljala...

„Ajrin, da.”

„Vira, da.”

„Šeli, da.” (Šeli je bila vođa ženske grupe skauta.)

„Evo i mog, gospođo Vertju”, rekla sam i spustila vez na katedru.

„Da”, rekla je, kao da kaže ne.

„Prijaviću i tvoj rad, ako tako želiš, ali da budem iskrena ne verujem da je on od one vrste kakvu komisija očekuje.”

„Kako to mislite”, pobunila sam se, „sve ima: avanturu, patos, misteriju...”

Prekinula me je.

„Mislim na to da je tvoja upotreba boje ograničena, nisi iskoristila mogućnosti konca; pogledaj, na primer, Šelin rad, Scena na selu, primeti tu raznovrsnost, boje.”

„Ona je koristila četiri boje, a ja sam tri.”

Gospoda Vertju se namrštila.

„Uostalom, niko drugi nije koristio crnu.”

Gospoda Vertju je sela za katedru.

„A ja sam koristila mitski kontrast”, insistirala sam, pokazujući na prestravljenog grešnika.

Gospoda Vertju je spustila glavu u ruke.

„O čemu ti pričaš? Ako misliš na tu brljotinu u ćošku...”

To me je stvarno razbesnelo; srećom, ranije sam čitala kako je Džoša Reynolds uvredio Tamera.

„Samo zato što vi ne znate šta je to, ne znači da to nije to što jeste.”

Podigla sam Selinu Scenu na selu.

„To ne liči na ovcu, to je nešto belo i pahuljasto.”

„Vrati se na svoje mesto, Dženet.”

„Ali..“

„VRATI SE NA SVOJE MESTO!“

Šta sam drugo mogla? Moja učiteljica je patila od nedostatka vizije. Ona je umela da prepozna stvari shodno očekivanjima i okolini. Ako ste na određenom mestu, očekujete da vidite određene stvari. Ovce i brda, more i ribe; ako bi se u samoposluži našao slon, ona ga ili uopšte ne bi videla, ili bi ga zvala gospođu Džons i popričala sa njim o receptima. Ali najverovatnije bi uradila ono što većina ljudi uradi kada se nađe licem u lice sa nečim što ne shvata:

Uspaniči se.

Ono što stvara problem nije neka stvar ili okruženje u kojoj se ta stvar nade, već veza između to dvoje; nešto neočekivano na običnom mestu (na primer, tvoja najdraža tetka u striptiz baru) ili nešto obično na neočekivanom mestu (varjača koja viri iz usta tvoje najdraže tetke). Ja sam znala da je moj vez apsolutno ispravan u Elsinjoj dnevnoj sobi, ali apsolutno pogrešan u učionici gospođe Vertju. Gospođa Vertju je trebalo da ima dovoljno mašte da pohvali moj trud u tom kontekstu, ili dovoljno dalekovidosti da shvati da nešto može da ima aposolutnu, kao i relativnu vrednost; uzimajući to u obzir, trebalo je da posumnja u kategoričnost svog suda.

Desilo se to da je nju zbolela glava i za to je optužila mene. To je sve veoma ličilo na Džošu Reynoldsu koji se žalio da od Tamera dobija glavobolju.

Moj vez nije osvojio nijednu nagradu, i ja sam se silno razočarala. Vratila sam ga Elsi poslednjeg dana školske godine i pitala je da li ga još uvek želi.

Ona ga je zgrabila iz mojih ruku i okačila na zid.

„Naopačke je, Elsi“, rekla sam joj.

Počela je da opipava džepove, tražeći naočare i zatim je upiljila pogled u vez.

„U pravu si, ali bogu to ne smeta. Ali ipak ću ga okrenuti, radi onih koji ne znaju.“

I pažljivo je okrenula sliku.

„Mislila sam da ti se možda neće više sviđati.“

„Dete ludo, i samom bogu su se rugali, ne očekuj od nečistih da umeju da cene.“

(Elsi je uvek nekrštene zvala nečisti.)

„Pa, ponekad poželim da umeju“, drznula sam se, pokazujući svoju sklonost ka relativnosti.

Elsi se jako naljutila. Ona je bila apsolutista, i nije mogla da podnese ljude koji su mislili da krave ne postoje ako ne gledamo u njih. Kada je jednom nešto stvoreno, to onda postoji zanavek. Njegova vrednost ne ide ni na više ni na niže.

Percepcija je, govorila je ona, samo varka; zar nije sveti Pavle govorio da mi na svet gledamo kroz zatamljeno staklo, zar nije Vordsvort govorio da mi vidimo samo obrise? „Evo, ovo parče torte“, mahнула je njime između dva zalogaja „ne moram ja da ga pojedem da bih ga učinila jestivim. Ono i bez mene postoji kao takvo.“

To je bio loš primer, ali razumela sam šta je htela da kaže. Htela je da kaže da je stvaranje osnova, a uvažavanje samo dodatak. Kada se nešto stvori, to stvoreno, odvojeno je i od stvoritelja, i nije mu potrebno priznanje da bi postojalo.

„Uzmi torte“, rekla je veselo, ali nisam uzela, jer čak iako je Elsi omašila u filozofiji, njena tvrdnja da torta postoji i bez nas svakako je bila tačna. U njoj je verovatno i ceo svemir sa svojim sopstvenim vrednostima i stilom brbljanja.

Godinama sam se potom iz petnih žila trudila da osvojim neku nagradu; bila je to neka vrsta želje da poboljšam svet iako ga prezirem. Ali to mi nikada nije uspelo; ima tu neka formula, tajna, ne znam šta je to, izgleda da ljudi koji su bili u privatnim školama ili su bili u školskim sekcijama to dobro shvataju. To tako ide celog života; počne već sa zumbulima za školsko takmičenje, pa sa funkcijom odeljenskog predsednika i završava se sa kapitenom veslačkog tima u Oksfordu.

Moji zumbuli su bili roze boje. Dva zumbula. Nazvala sam ih „Objava“ (morate da imate naziv). Nazvala sam ih tako zato što su

se stabljike sa cvetovima oslanjale jedna na drugu, pa su me podsetili na Mariju i Jelisavetu⁶ pošto ih je posetio anđeo. Mislila sam da je to vrlo pametna veza između hortikulture i teologije. Ispod naziva dala sam malo objašnjenje i broj stiha u *Zavetu*, tako da su ljudi mogli da ga potraže ako požele, ali nisam pobedila. Pobedio je par belih, štrkljastih zumbula pod nazivom „Snežne bliznakinje.” I tako sam odnela „Objavu” kući i dala cveće zečevima da pojedu. Malo sam se bojala da sam počinila jeres i da će se zečevi razboleti. Kasnije sam pokušala da pobedim na takmičenju u oslikavanju uskršnjeg jajeta. S obzirom na neuspeh sa biblijskim temama, pomislila sam da bi bilo pametno da pokušam nešto novo. Nisam mogla da izaberem ništa iz preraphaelitskog perioda, jer je Dženi Moris mršava i neprikladna da se naslika na jajetu.⁷

Kolridž i Čovek iz Porloka?

Kolridž je bio debeo, ali činilo mi se da bi na takvoj slici nedostajao dramski efekat.

„To je bar jasno”, rekla je Elsi. „Vagner.”

Isekle smo kartonsku kutiju da napravimo pozornicu, Elsi je naslikala pozadinski pejzaž, a ja sam od ljuski od jajeta napravila stene. Celu noć smo ostale praveći dramske likove, jer je trebalo dobro uraditi detalje. Odabrale smo najuzbudljiviji deo, „Brunhilda se suočava sa ocem.” Ja sam napravila Brunhildu, a Elsi Vudina. Brunhilda je imala šlem od naprstka sa malim perom koje smo izvukle iz Elsinog jastuka.

„Potrebno joj je koplje”, rekla je Elsi, „daću ti štapić za mešanje koktela, ali nemoj nikome da kažeš za šta ga koristim.”

Da bih upotpunila lutku, odsekla sam malo svoje kose i napravila Brunhildi frizuru.

Vudin je bio pravo umetničko delo, veliko smeđe jaje sa štitnikom od kartona i crnim povezom preko oka. Od kutije za šibice napravile smo mu kočiju koja je bila premala.

„Dramski naglasak”, rekla je Elsi.

Sledećeg dana odnela sam svoje delo u školu i postavila ga pored ostalih; nije se moglo porediti. Zamislite taj užas koji sam osećala

kada moja scena nije pobedila. Ja nisam bila sebično dete i, kako sam umela da shvatim genijalnost, rado bih priznala tuđi talenat, ali ne i tri jajeta pokrivena valom, sa nazivom „Uskršnji zečići.”

„Nije fer”, rekla sam Elsi, kasnije te večeri na sastanku Sestara.

„Navići ćeš se.”

„A, u svakom slučaju”, ubacila se gospođa Vajt, koja je čula celu priču, „oni nisu sveti.”

Nisam gubila vreme očajavajući; kasnije sam od žice napravila *Tramvaj zvani želja*, na jastučnici sam izvezla Bet Dejvis u filmu *Putnik*, a najbolje od svega bila je skulptura od krompira, Henri Ford ispred Krajslerove zgrade u Njujorku. Bila je to impresivna lista, ma kako strogi bili kriterijumi, ali moje nade bile su isto toliko uzaludne koliko i nade kralja Kanuta da zaustavi talase. Šta god da sam napravila nije ostavljalo nikakav utisak, osim što je ljutilo moju majku zato što sam odustala od biblijskih tema. I njoj se dopala Bet Dejvis, jer je, kao devojka, s momkom gledala taj film, ali smatrala je da je trebalo da napravim Vavilonsku kulu za takmičenje u origamiju, iako sam joj kazala da bi to bilo suviše teško.

„Gospod je hodao po vodi”, to je bilo sve što je rekla kada sam pokušala da joj objasnim. Ali ona je imala svojih problema. Ljudožderi su pojeli mnoge misionare, što je značilo da ona o tome treba da obavesti njihove porodice.

„Nije to lako”, rekla je, „čak iako je za boga.”

Kada su deca Izraela krenula iz Egipta, danju ih je vodio stub od oblaka, a noću stub od vatre. Njima to, izgleda, nije predstavljalo nikakav problem. Meni je to bio ogroman problem. Stub od oblaka bio je maglovit i tmast, zbunjivao me je i ni od kakve pomoći mi nije bio. Nisam mogla ni osnovna pravila da shvatim. Dnevni svet bio je svet čudnih pojmova, koji su bili bezoblični pa sam zaključivala da moraju biti prazni. Tešila sam se kako sam znala i umela, stalno preuređujući njihovu verziju činjenica.

Jednog dana, učili smo da je tetraedar matematički oblik koji se može napraviti tako što se lastiš razvuče preko određenog broja eksera.

Ali Tetraedar je bio imperator....

Imperator Tetraedar živeo je u palati napravljenoj od samog lastiša. S desne strane, vešte fontane izbacivale su mlazeve lastiša, mekih kao svila; s leve strane, dan i noć sviralo je deset muzičara na lautama sa lastišem umesto žica.

Svi su voleli imperatora.

Noću, dok su mršavi psi spavali i muzika se utišavala da bi svi osim stražara utonuli u san, moćna palata bila je zatvarana i čuvana zbog gadnog Ajsokla, zakletog neprijatelja milostivog Tetraedra.

Ali danju, stražari su širom otvarali velika vrata i svetlost je natapala dolinu, tako da su se darovi mogli donositi imperatoru.

Mnogi su donosili darove; naramke tako linih materijala koji su se rastapali pri promeni temperature; naramke materijala tako čvrstog da su se čitavi gradovi od njih mogli podići.

I priče o ljubavi i ludosti.

Jednog dana, neka prelepa žena dovela je imperatoru cirkus kojim su upravljali patuljci.

Patuljci su igrali sve tragedije i mnoge komedije. Sve su ih igrali u isto vreme, i srećom te je Tetraedar imao dovoljno lica, inače bi umro od dosade.

Igrali su ih sve u isto vreme, a imperator, koji je šetao oko pozornice, mogao je sve da ih vidi, ako je želeo.

Šetao je tako naokolo i naučio jednu dragocenu stvar: nijedno osećanje ne traje večno.

**TREĆA KNJIGA MOJSIJEVA,
LEVITSKA**

Nevernici su bili svakodnevna preokupacija u našem domaćinstvu. Moja majka ih je svuda nalazila, a naročito u susednoj kući. Mučili su je onako kako samo bezbožnici umeju, ali i ona je imala svoje metode.

Oni su mrzeli crkvene pesme, a ona je volela da svira klavir; to je bio stari pijanino sa zardalim kandelabrima i požutelim dirkama. Obe smo imale svoje knjige *Crkvenih himni Spasenja*. Majka je pevala melodiju, a ja pratnju. Prva himna koju sam naučila bila je veličanstvena viktorijanska kompozicija pod nazivom *Zamoli Spasitelja da ti pomogne*.

Jednog nedeljnog prepodneva, tek što smo se vratile sa pričešća, začule smo neke čudne zvuke, kao da neko doziva u pomoć. Ti zvuci su dopirali iz susedne kuće. Ja se nisam obazirala, ali majka je kao sleđena stala iza radija i počela da menja boje. Gospođa Vajt, koja je došla sa nama da sluša Svetsku službu, odmah je priljubila uho uza zid.

„Šta je to?“ pitala sam.

„Ne znam“, prošaptala je, „ali šta god da je, nije sveto.“

Moja majka se i dalje nije pomerala.

„Imaš li vinsku čašu?“ zatražila je gđa Vajt.

Majka je izgleda prestrašeno.

„Za medicinske svrhe, na to sam mislila“, požurila je da doda gospoda Vajt.

Majka je otišla do kredenca i dohvatila kutiju sa najviše police. To je bio njen ratni kredenac, i svake nedelje je kupovala još po jednu konzervu, za slučaj holokausta. Mahom su to bile višnje u kompotu i sardine, kupovane na rasprodajama.

„Ja ih nikada ne koristim“, rekla je značajno.

„Ni ja“, rekla je gospođa Vajt braneći se, i opet se priljubila uza zid. Dok je majka pokrivala televizor, gospođa Vajt je klizila čašom gore-dole po zidu.

„Upravo smo okrečili taj zid“, opomenula je majka.

„Prestalo je ionako“, rekla je gospođa Vajt, zadihana.

U tom času ponovo se začu cviljenje iz susedne kuće.

Ovaj put bilo je vrlo jasno.

„Oni bludniče“, uzviknula je majka, i potrčala da mi rukama pokrije uši.

„Pusti me“, dreknula sam.

Pas je počeo da laje, i moj tata, koji je te subote radio noćnu smenu, sišao je u donjem delu pidžame.

„Obuci se“, vrisnula je majka, „ovi opet rade ono.“

Ujela sam majku za ruku. „Pusti mi uši, ionako sve čujem.“

„I to nedeljom“, uzviknula je gospođa Vajt.

Napolju se najednom začuo kamionet sa sladoledom.

„Idi i uzmi dva korneta i jedan na štapiću za gospođu Vajt“, naredila mi je majka, ćušnuvši mi deset šilinga u ruku.

Otrčala sam. Nisam tačno znala šta je bludničenje, ali čitala sam o tome u *Petoj knjizi Mojsijevoj* i znala sam da je to greh. Ali zašto je to tako bučno? Većina grehova se čini tiho tako da vas niko ne uhvati. Kupila sam sladolede i odlučila da ne žurim nazad. Kada sam se vratila majka je bila otvorila pijanino i ona i gospođa Vajt gledale su u Knjigu himni.

Dala sam im sladolede.

„Prestalo je“, rekla sam veselo.

„Privremeno“, rekla je majka smrknuto.

Čim smo završili, majka je obrisala ruke o kecelju.

„Zamoli Spasitelja da ti pomogne, to ćemo da pevamo. Gospođu Vajt, vi budite bariton.“

Prvi stih je, po mom mišljenju, veoma lep:

*„Ne predaj se iskušenju, jer predaja je greh,
Svaka pobeda pomoći će ti da i do sledeće stigneš
samo se bori muški, potisni mračne strasti,*

Uvek gledaj u Isusa i on će ti pomoći."

Himna je imala veličanstvenu horsku deonicu, koja je toliko ushitila majku da je potpuno odlutala od notacije iz knjige i umesto toga svirala svoje ogromne akorde po celoj dužini klavijature. Nijednu notu nije izostavljala. Kada smo stigle do trećeg stiha oni iz susedne kuće počeli su da udaraju o zid.

„Slušaj nevernike“, viknula je majka pobednosno, pritiskajući pedalu svom snagom.

„Pevajmo iz početka.“

I pevali smo, dok su nevernici, izludeli od svete reči, otrčali da pakupe sve tupe predmete da njima udaraju o zid.

Neki od njih otrčali su u dvorište i vikali, „Prestanite s tom prokletom dernjavom.“

„I to nedeljom“, zacoktala je zaprepašćena gospođa Vajt.

Majka je odskočila od dirki i pojurila u naše dvorište da im citira *Sveto pismo*. Našla se licem u lice sa najstarijim bubuljičavim sinom.

„Gospod će mi pomoći“, molila se i utom joj je sinuo jedan citat iz *Pete knjige Mojsijeve*:

„Udariće te Gospod prištevima misirskim i šuljevima i šugom i krastama, da se nećeš moći iscijeliti..“

Onda je utrčala u kuću i zalupila vrata.

„E, a sada“, nasmešila se, „da nešto prezagajimo.“

Moja majka je govorila da je ona misionar na domaćem terenu. Govorila je da nju Gospod nije poslao u tople krajeve kao pastora Sprata i njegov slavljani pohod, već na trgove i ulice Lankašajera.

„Uvek me je vodila božija ruka“, rekla mi je. „Pogledaj šta sam postigla u Viganu.“

Davno, ubrzo pošto je našla boga, moja majka je dobila jednu čudnu kovertu iz Viganu. Bila je sumnjičava, znajući da đavo ume da iskušava novospasene. Jedina osoba koju je ona znala u Viganu bila je njena stara ljubav, koja je pretela da će se ubiti kada je ona rešila da se uda za drugoga.

„To je tvoja stvar“, rekla je na to i odbila da mu odgovori.

Najzad je njena radoznalost nadvladala i otvorila je kovertu. To nije bilo pismo od Pjera već od nekog Eli Bona (velečasnog) iz Društva za izgubljene.

U zaglavlju pisma bile su nacrtane duše okupljene oko planinskog vrha, sa natpisom u obliku luka nad slikom. „*Pričvršćeni za stenu*“, pisalo je.

Moja majka je pročitala...

Pastor Sprat, koji je iz Viganu otišao u Afriku, preporučio je Društvu moju majku. Oni su tražili novog blagajnika. Žena koja je radila pre nje gospođa Mod Batler (devojačko Ričards) upravo se bila udala i sada se seli u Morkam. Ona će tamo otvoriti pansion za ožalošćene, sa posebnim popustom za one koji su radili za Društvo.

„Vrlo privlačna ponuda“, naglasio je velečasni.

Majka je bila polaskana i odlučila je da prihvati poziv da ode na nekoliko dana u Vigan i sazna više o Društvu. Moj otac je tada bio na poslu i ona mu je ostavila adrestu i poruku:

„Otišla sam božijim poslom u Vigan.“

Tamo je ostala tri nedelje, a posle toga je redovno odlazila kod velečasnog Bona da pregleda knjige i vodi kampanju za nove članove. Ona je imala talenta za biznis, i pod njenim rukovodstvom broj članova u Društvu gotovo se udvostručio.

Svim novim članovima nudio se niz privlačnih povlastica: popust na psaltire i ostale verske materijale; poklon sa svim izdanjima časopisa koje je Društvo izdavalo, a za Božić besplatna ploča; i, naravno, popust koji je davao pansion u Morkamu.

Moja majka je redovno smišljala prikladne poklone, koji su bili dostupni samo članovima Društva. Jedne godine to je bio primerak *Otkrovenja svetoga Jovana Bogoslova* sa plastičnim koricama koje su mogle da se brišu i presaviju, tako da su blagosloveni u svakom trenutku mogli pouzdano da prepoznaju sve znake i glasnike Drugog dolaska Hristovog. Druge godine bila je to rukotvorina nekog plemena koja se koristila kao kutija za novčane priloge misionarima. Meni je od svih poklona najdraži bio skala-

termometar. S jedne strane to je bio običan termometar za merenje spoljašnje temperature, a sa druge strane bila je skala koja je pokazivala koliko bi se ljudi godišnje moglo pokrstiti ako bi svako, počevši od vas, doveo bogu još dve duše. Prema toj skali ceo svet bi mogao da postane božiji za samo deset godina. To je bilo veliko ohrabrenje smernima i oni su majci slali mnoga pisma zahvalnice.

Društvo je jednom godišnje održavalo skup u pansionu u Morkamu, pred početak sezone, a sezona je bila oko Uskrsa, nakon što bi komplikacije oko uobičajenih zimskih boljki uzele svoj najveći danak. Naravno, ponekad je i u januaru dolazilo do neuobičajene navale ožalošćenih gostiju, ali čudno je koliko se dugo ljudi drže kada već znaju da im je blizu kraj. Moja majka, koja je oduvek bila zainteresovana za kraj, kako lični tako i svezemaljski, imala je prijateljicu koja je pravila vence za sahrane.

„Naše vreme dolazi“, govorila je svake zime, i svake zime kupovala novi kaput.

„Jedino tada imam para“, govorila bi. „Ljudi sada žive mnogo duže, i ne žele veliku ceremoniju na kraju.“ Odmahnula je glavom. „Ne, ovaj biznis nije ono što je nekada bio.“

Ponekad nam je dolazila u posetu i donosila svoje žice i sundere i kataloge.

„Čudno, ali ljudi uvek uzimaju isto, ništa originalno, mada sam jednom napravila violinu od karanfila za muža jedne muzičarke.“

Majka je saosećajno klimnula glavom.

Njih dve su pile čaj.

„Eto, recimo kraljica Viktorija, ona je imala pravu sahranu.“

Uzela je čokoladni biskvit sa tanjira.

„Naravno, ja sam tada bila još mala, ali moja majka kaže da su joj prsti brideli od bola, koliko je venaca napravila. A u ta stara vremena to su bili pravi venci. U obliku srca, dijadema, porodičnih grbova, pogledaj još uvek ih imam u katalogu.“ Dohvatila ga i je i pokazala nam izbledele stranice. „Ali njih više niko ne traži.“

Uzela je još jedan biskvit.

„Krstove“, rekla je ogorčeno, „samo njih traže, krstove. To nije u redu za ženu mojih sposobnosti.“

„Zar ne bi mogla da radiš i za svadbe?“ pitala sam je.

„Svadbe“, prezrivo je ponovila „šta bih ja na svadbama?“

„To bi ti unelo malo raznovrsnosti“, predložila sam.

„A šta misliš da traže za svadbe?“ testirala me je.

Nisam znala, nikada nisam bila. Sevala je očima na mene.

„Krstove“, rekla je, i dosula čaja u svoju šolju.

Tog vikenda otišli smo u Morkam na proslavu koju je organizovalo Društvo i ta žena je pošla sa nama.

„Imam tamo ugovor“, rekla nam je.

U jednoj školi u Morkamu harala je neka epidemija. Puno đaka je umrlo i, naravno, roditelji su naručili vence.

„Škola želi dva venca u obliku teniskih reketa u njihovim bojama, da iskažu počast. Napraviću ga od mimoze i ruža, teško je, ali ja to zovem izazov.“

„Pare će ti dobro doći, zar ne?“ rekla je moja majka.

„Moći ću da platim za kupatilo, eto šta. Žena mog obrazovanja, a bez kupatila, to je šokantno.“

Pitala sam je da li mogu da joj pomognem, i rekla je da mogu, pa smo zajedno otišle u staklenu baštu.

„Navuci ove.“ Dala mi je par rukavica bez prstiju. „I počni da sortiraš ruže.“

Ruke su joj bile crvene i išarane od mimozinog praha.

„Šta misliš da bi se tvojoj majci dopalo?“ pitala me je, onako u razgovoru.

„O, nešto veličanstveno. Mislim da bi joj se svidela Biblija otvorena na *Otkrovenju*.“

„Dobro, videćemo“, rekla je.

Ta žena i ja smo se dobro slagale. Mnogo godina kasnije, kada mi je bio potreban posao subotom, pomogla mi je. Ona se u međuvremenu uortačila sa nekim pogrebnikom, pa su mogli da daju popust na ceo paket usluga.

„Ovo je surov biznis“, rekla mi je.

Dobijali su puno posla pa im je obično bila potrebna pomoć. Ja sam odlazila da pomognem oko priprema i šminkanja pokojnika. U početku sam bila vrlo nespretna. Stavljala sam previše karmina i rumenila na obraze.

„Moraš da pokažeš poštovanje“, rekla mi je žena, „mrtvi imaju svoj ponos.“ Imali smo kontrolnu listu za sve detalje i ubrzo je to postao moj posao. Proveravala sam da li su pokojnici dobili sve što su tražili. Neki su želeli samo molitvenik ili *Bibliju*, ili venčanu burmu, ali neki su bili pravi Egipćani. Takvima smo stavljali albume sa fotografijama, najlepše haljine, omiljene romane, a jednom smo stavili i roman koji je taj pokojnik napisao. Roman je bio o nedelji dana u telefonskoj govornici sa pidžamom koja se zvala Adolf Hitler. Junakinja je bila parče konopca sa čvorom na sredini.

„Ima čudnog sveta“, rekla je žena kada je pročitala taj roman.

Ali ipak smo ga stavili. To me je podsetilo na Rozetija koji je bacio svoje poslednje pesme u raku svoje žene, a šest godina kasnije morao je da traži dozvolu od ministra unutrašnjih poslova da ih izvadi iz groba. Meni se taj posao sviđao. Mnogo sam naučila o drvetu i cveću, i volela sam da na kraju glačam ručke na kovčegu.

„Uvek moramo da pružimo vrhunsku uslugu“, govorila je žena.

Jedne godine, Društvo je održavalo specijalnu konferenciju u našem gradu. Moja majka je nedeljama upravljala reklamnom kampanjom da bi privukla što veći broj posetilaca. Mej i Alis su ubacivale pozivnice u poštanske sandučice, a u program je bila uvrštena i gospođica Džusberi sa njenom oboom. To je bio otvoreni sastanak sazvan da bi se informisala šira javnost i ohrabрили novi članovi. Jedino mesto koje smo uspeali da dobijemo bio je Rečabajt Hol na čošku ulice u kojoj je bila osnovna škola.

„Misliš da je u redu?“ pitala je Mej zabrinuto.

„Nećemo da se u to udubljujemo“, odgovorila je moja majka.

„Ali da li su oni sveti?“ insistirala je gospođa Vajt.

„To je na bogu da odluči“, presekla je majka strogo.

Gospođa Vajt je pocrvenela, i kasnije smo videli da je obrisala svoje ime sa spiska dobrovoljaca za prodaju pogačica.

Konferencija je bila zakazana za subotu, a subotom je pored škole uvek bila pijaca, tako da mi je majka dala gajbu da na nju stanem i vičem šta se događa. Loše sam prošla. Prodavci su me grdili da im smetam, i govorili da su oni platili za svoje mesto a ja nisam, i tako dalje. Na kraju se gospođa Arkrajt iz prodavnice kraj fabrike dugmadi sažalila na mene. Ona je vikendom držala tezgu sa hranom za kućne ljubimce, mada je imala i zalihu otrova ako bi se slučajno ukazala potreba.

„Dobro će mi doći da malo predahnem“, rekla je.

Dozvolila mi je da stavim gajbu ispod nadstrešnice pred njenom tezgom tako da sam mogla da nastavim da delim brošure, a da ne pokisnem baš do gole kože.

„Tvoja majka je luda, valjda ti je to jasno“, stalno je ponavljala.

Možda je i bila u pravu, ali šta sam ja tu mogla.

U dva sata sam odahnula jer sam mogla sa ostalima da uđem u hol.

„Koliko si brošura podelila?“ pitala me je majka stojeći na vratima.

„Sve.“

Smeškala se. „Dobra moja devojčica.“

Neko je utom počeo da svira klavir i ja sam požurila unutra. Bilo je sumorno, svuda slike apostola. Propoved je bila o savršenstvu, i tada sam počela da razvijam svoje prvo teološko neslaganje.

Savršenstvo, rekao je čovek, to je ono ka čemu treba težiti. To je božansko stanje, i to je bilo ljudsko stanje pre čovekovog pada. Ono se može potpuno dosegnuti tek na onom drugom svetlu, ali mi imamo osećaj savršenstva, izluđujući osećaj koji nam ne da mira, te je istovremeno i blagoslov i prokletstvo.

„Savršenstvo“, objavio je on, „jeste bezgrešnost.“

Jednom davno, u jednoj šumi živela je žena koja je bila tako lepa da su bolesni ozdravljali čim bi je videli i kada bi ona prošla kraj

useva znalo se da će rod biti dobar.

Bila je i vrlo mudra, poznavala je zakone fizike i prirodu svemira. Uživala je da prede i peva pesme dok okreće točak. U međuvremenu, na zaravni, gde je šuma bila raskršćena, izrastao je grad i u njemu je jedan princ tužno obilazio hodnike svoje palate. Mnogi su smatrali da je on veliki princ i sjajan vođa. On je uz to bio vrlo zgodan, mada je povremeno umeo da bude razdražljiv.

Dok je šetao, pričao je naglas svom vernom drugu – staroj guski.

„Kada bih samo mogao da nađem sebi ženu“, uzdisao je. „Kako da upravljam celim ovim kraljevstvom bez žene?“

„Možeš da podeliš dužnosti“, predložila je guska gegajući se i pokušavajući da drži korak sa njim.

„Ne budi glupa“, obrecnuo se princ. „Ja sam pravi princ.“

Guska je pocrvenela.

„Problem je“, nastavio je princ, „što nijedna od toliko devojaka nema ono nešto posebno.“

„A šta je to?“ dahtala je guska.

Princ se zagledao pred sebe, onda se bacio na travnjak.

„Pantalone su vam se pocepale, gospodine“, zašišćala je njegova drugarica, postićena.

Ali princ se nije obazirao.

„To nešto posebno...“ Okrenuo se na travi i naslonio na lakat, pozivajući gusku da i ona isto uradi.

„Želim ženu bez mrlje spolja ili unutra, bez bilo kakve mane. Želim savršenu ženu.“

Zagnjurio je glavu u travu i počeo da plaće.

Gusku je to potreslo i odgegala se da nađe nekog savetnika.

Nakon duge potrage naišla je na grupu savetnika koji su igrali bridž pod kraljevskim hrastovima.

„Princ traži ženu.“

Svi su smesta pogledali u gusku.

„Princ traži ženu“, ponovila je, „i ona mora da bude bez mrlje spolja i iznutra, bez ikakve mane. Mora da bude savršena.“

Najmlađi savetnik izvadio je svoju rog-trubu i zatrubio. „U potragu“, viknuo je. „Za savršenom ženom.“

Tri godine su savetnici lutali po zemlji, uzaludno. Našli su mnogo lepih i dobrih devojaka, ali princ ih je sve odbio.

„Prinče, ti si budala“, rekla mu je guska jednog dana. „To što ti tražiš ne postoji.“

„Mora da postoji“, insistirao je princ, „zato što ja to želim.“

„Pre ćeš umreti“, guska je slegla ramenima i krenula ka svom tanjiru.

„Ali ne pre tebe“, prezrivo je odvratio princ i odsekao guski glavu.

Prošle su još tri godine i princ je počeo da piše knjigu da bi se zabavio. Nazvao je *Sveta misterija savršenstva*. Knjigu je podelio na tri poglavlja.

Prvo poglavlje: filozofija savršenstva. Sveti Gral, neuprljani život, vrhunska težnja na planini Karmel. Sveta Tereza i Unutrašnji zamak.

Drugi deo: nemogućnost savršenstva. Stalno traganje u ovom životu, bol, većina koja se odlučuje za kompromis. Njihova neiskrenost koja se širi. Važnost ozbiljnosti.

Treći deo: potreba da se stvori svet pun savršenih stvorenja. Time se omogućava stvaranje raja na zemlji. Savršena rasa. Prisilna jednoobraznost.

Princ je bio vrlo zadovoljan svojom knjigom i dao je po primerak svim svojim savetnicima, tako da mu ne traće vreme nudeći kompromisna rešenja. Jedan od njih poneo je knjigu u udaljeni kraj šume, gde je mogao na miru da čita. On nije bio posebno školovan čovek, a princ je imao vrlo težak i zgusnut stil.

Dok je ležao pod drvetom, čuo je kako neko peva negde sa njegove leve strane. Radoznao, a uz to ljubitelj muzike, ustao je da vidi ko je to. Ugledao je ženu na proplanku kako prede i peva.

Savetnik je pomislio da je to najlepše stvorenje koje je ikada video.

„A ume i da prede“, pomislio je.

Otišao je do nje i poklonio joj se kada joj je prišao.

„Lepa devojko“, rekao je.

„Ako hoćeš da ćaskaš“, rekla je, „moraćeš da dođeš kasnije, ovaj posao treba da završim do određenog vremena.“

Savetnik je bio preneražen.

„Ali ja sam iz kraljeve svite“, rekao joj je.

„A ja žurim s poslom“, rekla je. „Dođi na ručak, ako hoćeš.“

„Vratiću se u podne“, odgovorio je kruto i otišao. U međuvremenu, savetnik se raspitivao o devojci kod svih koje je usput sreo. Koliko ima godina? Iz koje je porodice? Da li nekoga izdržava? Je li pametna?

„Pametna?“ odvratio mu je jedan starac. „Ona je savršena.“

„Savršena, kažeš?“ savetnik je ščepao starca za ramena i protresao ga.

„Da“, viknuo je on, „rekao sam, savršena.“

Čim je došlo podne savetnik je zalupao na vrata ženine kuće.

„Supa sa sirom“, rekla je žena, pošto mu je otvorila vrata.

„Pusti sada to“, odgovorio je u žurbi, „moramo odmah da krenemo. Vodim te princu.“

„Zašto?“ pitala je žena sipajući sebi supu.

„Možda će hteti da se oženi tobom.“

„Ja ne nameravam da se udajem“, odgovorila je ona.

Užasnuti savetnik okrenu se ka njoj. „Zašto ne?“

„To me ne interesuje. A sada mi reci hoćeš li ti ovu supu ili nećeš?“

„Neću“, viknuo je mladić. „Ali još ću se vratiti.“

Tri dana kasnije šumom je odjekivalo mnoštvo glasova. Dolazio je princ sa svojom pratnjom. Princ je od dugog sedenja bio izgubio snagu u nogama, pa su morali da ga nose u nosiljci. Kada je ugledao ženu koja je, kao i ranije, sedela i prela, skočio je sa sedišta i viknuo, „Ja sam izlečen, ona je sigurno savršena.“ Pao je na kolena i preklinjao je da se uda za njega.

Svi se u pratnji zadovoljno i srećno pogledaše. Sada može da prestane ova besmislica i svi će lepo i još dugo i dugo živeti. Žena se nasmeši princu koji je klečao kraj nje i pomilova ga po glavi.

„Ti si jako drag, ali ja ne želim da se udam za tebe.”

Pratnja je sa užasom zavapila.

Zavladao je tajac.

Princ se s mukom podigao na noge i iz džepa je izvukao svoju knjigu.

„Ali moraš, ja sam i knjigu napisao o tebi.”

Ona se opet nasmešila i pročitala je naslov. Onda se namrštila i rukom pozvala princa da uđe u njenu kuću.

Tri dana i tri noći probdela je prinčeva pratnja u strahu. Nikakav zvuk nije dopirao iz kolibice. Onda se četvrtog dana pojavio princ, izmoren i neumiven. Pozvavši svoje savetnike oko sebe ispričao im je šta se dogodilo.

Ta žena je zaista bila savršena, u to nije bilo sumnje, ali nije bila bez mane. Princ je pogrešio. Ona je bila savršena zato što je dostigla savršenu ravnotežu svojih vrlina i snaga. Bila je simetrična u svakom pogledu. Potraga za savršenstvom, rekla mu je, zapravo znači potragu za ravnotežom, za harmonijom. I pokazala mu je zodijačku Vagu i Ribu i naposljetku ispružila ruke. „Evo ovako”, rekla je. „Ovde je osnovna i lična ravnoteža.”

„Postoje dva principa”, rekla je, „teg i protivteg.”

„O, da”, uskočio je jedan od savetnika, „mislite na sferu sudbine i kolo sreće.”

Princ se munjevito okrenuo ka njemu.

„Odkud ti to znaš?” upitao je strogo.

Savetnik je pocrveneo. „Pa to mi je još majka pričala, nisam se toga do sada sećao.”

„Dobro, bilo kako bilo”, rekao je princ odsečno, „stvar je u tome što nisam bio u pravu i moraću da napišem novu knjigu i da se javno izvinim guski.”

„Gospodaru, vi to ne možete”, zavapili su savetnici u jedan glas.

„Zašto ne?”

„Zato što ste vi princ, i kao princ ne možete da priznate da ste pogrešili.“

Te noći šetao je princ po šumi, sve u krug, nadajući se da će smisliti neko rešenje. Kada je izbila ponoć čuo je neko šuškanje iza sebe i brzo je izvukao mač našavši se licem u lice sa svojim glavnim savetnikom.

„Lusijen“, uzviknuo je (jer to je bio on).

„Gospodaru“, odgovorio je čovek, duboko se klanjajući. „Našao sam rešenje.“ I on je četrdeset pet minuta šaputao princu na uvo.

„Ne“, viknuo je princ, „to ne mogu.“

„Gospodaru, morate, vaše kraljevstvo je u pitanju.“

„Niko mi neće poverovati“, zaplakao je princ, sedajući na panj.

„Poverovaće, moraće, oni vam uvek veruju“, govorio je savetnik smireno. „Verujte mi.“

„Moram li?“ upitao je princ izbezumljen.

„Morate“, uzvratilo je savetnik nepokolebljivo.

Noć se nastavila i princ je usadio zlo u svoje srce. U zoru, truba je zatrubila i pratnja i celo selo okupili su se da čuju šta će princ reći.

On je stajao među njima, umiven i sređen, i pozvao je ženu da mu priđe.

Kada je izašla iz svoje kuće, prvo jutarnje svetlo palo joj je na lice i ono je zasijalo kao svetionik na tom proplanku. Među ljudima se raširi šapat zadivljenosti, jer je tog dana žena bila lepša no ikada. Princ se steglo grlo i s mukom je počeo da govori.

„Dobri ljudi, svi vi znate o mojoj potrazi za savršenstvom, i mnogi od vas su, nadam se, pročitali moju knjigu. Dolazeći ovamo nadao sam se kraju mog lutanja, ali sada znam da savršenstvo ne postoji, da se ono može samo zamisliti, i da na zemlji ne postoji ništa bez ijedne mane...“

„Ali savršenstvo postoji“, progovorila je žena, zvonkim i čvrstim glasom.

„Ova žena se“, nastavio je princ, „potrudila najbolje što je umela da me ubedi da savršenstvo i stvar bez mane nisu isto, a zašto bi se ona toliko trudila da ona sama nema manu?“

„Nisam se ja trudila“, uzvratila je žena, i dalje čvrstim glasom.
„Ti si mene tražio.“

Među narodom se začu neslaganje. Najednom neko uzviknu.

„Ali ona je tebe izlečila.“

„To je veština nevernika“, uzvratio je glavni savetnik. „Uhapsite tog čoveka.“ Čoveka svezaše i odvedoše.

„Ona nema mane“, viknuo je neko drugi.

„Ali imam“, rekla je žena tiho, „Imam ih mnogo.“

„Sama potvrđuje“, vrisnuo je glavni savetnik.

Onda je žena koraknula napred ka princu koji je počeo nekontrolisano da drhti.

„To što ti tražiš ne postoji“, rekla je.

„Sama potvrđuje“, vrisnuo je ponovo glavni savetnik.

Ona se nije obazirala, već je nastavila da se obraća princu, koji je prebledeo kao kreč.

„Ono što postoji u sferi je tvojih vlastitih ruku.“

Princ se onesvestio.

„Đavo, đavo“, vrištao je savetnik. „Mi nećemo odustati od našeg zadatka.“

„Pre ćete umreti“, žena je slegla ramenima, i krenula ka svojoj kući.

„Ne pre tebe“, viknuo je princ, osvestivši se. „Odrubite joj glavu.“

I odrubiše joj glavu.

U istom trenu od krvi se stvorilo jezero u kome se udavio glavni savetnik i skoro sva pratnja. Princ je jedva uspeo da se spase popevši se na drvo.

„Ovo je vrlo zamorno“, pomislio je. „Pa ipak, bar sam uspeo da iskorenim jedno veliko zlo. Sada moram da nastavim svoju potragu, ali, avaj, ko će da me savetuje?“

U tom trenutku ispod sebe začu nečiji glas. Pogledao je i video čoveka koji je prodavao pomorandže.

„Baš dobra ideja“, uzviknuo je princ, „uzeću tuce pomorandži da jedem usput do kuće.“

„Starče“, pozvao je čoveka, „prodaj mi tuce pomorandži.“

Starac je odabrao dvanaest pomorandži i stavio ih u torbu.

„Je l' imaš još nešto?“ pitao je princ, osećajući se sada već bolje.

„Izvin'te“, rekao je prodavac, „ja prodajem samo pomorandže.“

„Šteta“, uzdahnuo je princ, „nadao sam se da ćeš mi prodati i neku knjigu da čitam u povratku.“

Starac je šmrknuo.

„Nemaš ni časopise?“

Starac je odmahnuo glavom.

„Ni neke brošure?“

Starac je izduvao nos.

„Pa dobro, idem onda“, odlučio je princ.

„Čekni malo“, rekao je čovek iznenada, „imam ovo.“

Iz džepa je izvadio knjigu u kožnom povezu. „Neznam da l' ti ovako nešto valja. Sve je o tome kako da napraviš savršenog čoveka, sve je o nekom čoveku koji to radi, ali ništa ne vredi ako nemaš opremu.“

Princ je zgrabio knjigu.

„Malo je čudna“, nastavio je starac, „kada tom tipu zašrafe glavu..“

Ali princ je već bio otišao.

**ČETVRTA KNJIGA
MOJSIJEVA,
BROJEVI**

Proleće je, na zemlji još ima tragova snega, a ja se udajem. Moja venčanica je bela kao sneg, a na glavi mi je zlatna kruna. Dok prilazim oltaru, kruna me sve više pritiska, i sve teže se krećem u venčanici. Čini mi se da da će svi upirati prstom u mene, ali niko ne primećuje.

Nekako stižem do oltara. Sveštenik je veoma debeo i sve je deblji, širi se kao balon od žvake. Najzad, došao je trenutak, „Možete da poljubite nevestu.“ Moj muž se okreće ka meni, i u tom momentu javljaju su razne varijacije. On je ponekad slep, ponekad je svinja, ponekad je moja majka, ponekad poštanski službenik, jednom je to bilo samo odelo, a unutra ništa. Ispričala sam majci taj san, ona je rekla da je to zato što sam jela sardine za večeru. Sledeće večeri jela sam kobasice, ali sam opet sanjala isti san.

U našoj ulici živela je žena koja je svima pričala da se udala za svinju. Pitala sam je zašto je to uradila, i ona je rekla, „To shvatiš tek kada je suviše kasno.“

Tačno tako.

Nema sumnje da je ta žena u svom životu otkrila isto što sam i ja otkrila u svojim snovima. Ona se nesvesno udala za svinju.

Posle sam pažljivo gledala njenog muža. Teško je bilo videti svinju u njemu. Bio je pametan, ali oči su mu bile sitne i koža mu je bila ružičasta. Pokušala sam da ga zamislim bez odela. Odvratno.

I drugi muškarci koje sam poznavala nisu bili mnogo bolji. Poštanski službenik je bio ćelav, lice mu se sijalo, a ruke su mu bile suviše debele pa nije mogao da ih uvuče u tegle sa bombonama.⁸ On me je zvao cvetić, moja majka je rekla da je to simpatično.

Jednog dana prodavao je novu vrstu bombona.

„Slatka bombona za slatku devojčicu“, rekao je i nasmejao se. Tog dana zamalo nisam od besa zadavila psa, a i majka je pobesnela i

oterala me napolje. Slatka devojčica sigurno nisam bila. Ali bila sam devojčica, ergo, bila sam slatka, i zato kao potvrda evo bombone. Pogledala sam u kesicu. Žute i roze i plave i narandžaste, sve u obliku srca i na svima je pisalo nešto kao

Morin i Ken

Džek i Džil.

Usput do kuće iskrckala sam jednu Morin i Ken. Bila sam zbunjena. Svi su uvek govorili da na kraju nađeš pravog muškraca.

Moja majka je to govorila, i to me je zbunjivalo.

Moja tetka je to govorila, i to me je još više zbunjivalo.

Prodavac u pošti je isto to prodavao na bombonama.

Ali s druge strane, tu je ona žena koja se udala za svinju, i bubuljičavi momak koji je odvlačio devojčice u žbunje, i moj san.

Tog popodneva otišla sam u biblioteku. Išla sam zaobilaznim putem da bih izbegla parove. Oni su uvek nekako smešno uzdisali, činilo mi se da to boli, i devojke su uvek bile stisnute uza zid. U biblioteci je bilo mnogo bolje, tu su bile reči kojima sam mogla da verujem, u koje sam mogla da gledam dok ih ne shvatim, one nisu mogle da se promene na pola rečenice kao ljudi, i zato je lakše bilo prepoznati laž. Našla sam knjigu sa bajkama i pročitala jednu koja se zvala *Lepotica i zver*.

U toj priči otac daje u zalog svoju lepu mladu kćer u jednom vrlo lošem trgovačkom poduhvatu. Ishod je takav da ona mora da se uda za gadnu zver ili će njen otac zauvek izgubiti porodičnu čast. Kćer je dobra te poslušna oca. Noć nakon venčanja ona leže u krevet kraj te zveri i sažalivši se na njenu ružnoću ona je poljubi. Istog trena zver se pretvara u lepog mladog princa, i potom oni žive srećno još mnogo, mnogo godina.

Pitala sam se da li je ona žena koja se udala za svinju čitala tu priču. Mora da se silno razočarala ako je čitala. A tek moj stric Bil, on je grozan i dlakav, gledala sam sliku, preobraćeni prinčevi ne treba da budu dlakavi.

Polako sam zatvorila knjigu. Bilo je jasno da sam nabasala na užasnu zaveru.

Na svetu postoje žene.

Na svetu postoje muškarci.

I postoje zveri.

Šta da radiš ako se udaš za zver?

Poljupci ne pomažu uvek.

A zveri su lukave. One se pretvaraju kao i ja i ti.

Kao vuk u *Crvenkapi*.

Zašto mi to niko nije rekao? Da li to znači da niko drugi nije znao?

Da li to znači da se žene svuda po zemaljskoj kugli, ne sluteći ništa, udaju za zveri?

Utešila sam sebe kako sam najbolje umela. Sveštenik je muškarac, ali on je nosio suknju, i to ga je činilo posebnim. Mora da ima i drugačijih, ali da li ih ima dovoljno? To me je mučilo. Ima puno žena, i skoro sve se one udaju. Ako ne mogu da se udaju jedna za drugu, a mislila sam da ne mogu zato što ne bi mogle da imaju bebe, onda se neke neizbežno moraju udati za zveri.

Moja porodica je prilično loše prošla, tako sam mislila.

Kada bi to bilo lako prepoznati, onda bi mogle da se uvedu neke kvote. Nije fer da cela ulica bude puna zveri.

Te noći, išli smo kod tetke da igramo karte. Ona je bila u crkvenom timu, pa je trebalo da vežba. Dok je delila karte, pitala sam je, „Zašto su toliki muškraci zapravo zveri?“

Nasmejala se. „Ti si suviše mlada za to.“

Stric me je čuo. Prišao mi je i uneo mi se u lice.

„Ne biste vi volele da smo drugačiji“, rekao je i protrljao svoju čekinjastu bradu o moj obraz. Mrzela sam ga.

„Ostavi je, Bil“, tetka ga je odgurnula. „Ništa se ti ne brini, srce“, tešila me je, „naviće ćeš se na to. Kad sam se ja udala, nedelju dana sam se smejala, mesec dana plakala, a onda sam se smirila. Oni su drugačiji, to je sve, imaju svoje navike.“ Pogledala sam u strica koji se bio udubio u fudbalski tiket.

„Boli me od tvoje brade“, optužila sam ga.

„Ne boli“, iscerio se. „Samo sam te malo pomazio.“

„Ti to uvek kažeš“, odvrátila je tetka, „a sada ili učuti ili izaći.“

On se odšunjao iz sobe. Gotovo da sam očekivala da ugledam rep kako se vuče za njim.

Raširila je karte. „Imaš ti još vremena pre nego što nađeš dečka.“

„Ja ne želim da nađem dečka.“

„Jedno je šta mi želimo“, rekla je spuštajući puba, „a drugo šta dobijemo, to zapamti.“

Da li je htela da mi kaže da i ona zna za zveri? Bila sam vrlo potištena zbog toga; počela sam da bacam pogrešne karte i da stalno gubim. Tetka je naposletku ustala i uzdahnula. „Ne вреди, bolje idi kući“, rekla je.

Otišla sam po majku koja je u drugoj sobi slušala Džonija Keša.

„Hajdemo, gotovo je.“

Ona je polako obukla kaput, podigla svoju malu *Bibliju* koju je nosila kada je negde putovala. Krenule smo niz ulicu.

„Moram da popričam sa tobom, je l' imaš vremena?“

„Imam“, rekla je, „hajde da pojedemo pomorandžu.“

Pokušala sam da objasnim svoj san, i teoriju o zverima, i koliko mrzim strica Bila. Majka je sve vreme pevušila *Isus nam je najbolji prijatelj* i ljuštila mi pomorandžu. Završila sam priču u isto vreme kada je ona oljuštila pomorandžu. Postavila sam joj poslednje pitanje.

„Zašto si se ti udala za tatu?“

Pažljivo me je pogledala.

„Ne budi glupa.“

„Nisam glupa.“

„Morali smo da obezbedimo nešto za tebe, a uostalom, on je dobar čovek, mada mi je jasno da ne ume da se bori za sebe. Ali ništa ti ne brini, ti si posvećena bogu, upisala sam te u misionarsku školu čim smo te uzeli. Seti se Džejn Ejr i Sindžena Riversa.“ Pogled joj se izgubio u daljini.

Setila sam se, ali moja majka nije znala da sam ja u međuvremenu otkrila da je ona promenila kraj. *Džejn Ejr* je bila njena omiljena ne-biblijska knjiga i dok sam bila mala, mnogo puta

mi je čitala. Tada nisam umela sama da čitam, ali znala sam kada treba da okrenem stranu. Kasnije, kada sam naučila, iz radoznalosti sam rešila da je i sama pročitam. Kao neku vrstu nostalgичnog hodočašća. Saznala sam, onog groznog dana u biblioteci, da se Džejn uopšte nije udala za Sindžena, da se vratila gospodinu Ročesteru. To je bilo kao onog dana kada sam, tražeći špil karata, nabasala na dokumenta o mom usvajanju. Od tada nikada nisam igrala karte, niti sam ikada više čitala *Džejn Ejr*.

Nastavili smo da hodamo u tišini. Ona je mislila da sam ja zadovoljna odgovorom, ali ja sam nastavila da razmišljam o njoj i pitala sam se kuda da odem da bih saznala stvari koje želim da saznam.

Kada je došao dan za pranje veša sakrila sam se u kantu za đubre da čujem šta žene pričaju. Neli je došla sa konopcem za veš koji je raširila od jednog do drugog kraja bašte. Mahnula je Dorini, koja se s naporom pela uzbrdo noseći pune kese, i pozvala je na čaj i da popričaju. Svake srede Dorin je stajala u redu pred mesarom da kupi mleveno meso po najnižoj ceni. Posle toga uvek je bila zlovoljna, jer je kao član Laburističke partije verovala u jednakost i ravnopravnost za sve. Počela je da priča o ženi koja je stajala u redu ispred nje i kupovala šnicle. Neli je odmahнула malom čupavom glavom i rekla kako je njoj veoma teško otkada je Bert umro.

„Bert“, otpljunula je Dorin, „taj je bio mrtav deset godina pre nego što su ga pokopali.“ Onda je počastila Neli gumenom bomobnom.

„Ne volim ja da pričam ništa loše o mrtvima“, rekla je Neli ustežući se, „nikad se ne zna.“

Dorin je frknula i uzdišući čučnula na stepenište. Suknja joj je bila suviše tesna, ali ona se uvek pravila da se od pranja suzila.

„U redu, onda bar o živima možemo da pričamo loše. Eto, moj Frenk nije ni za šta.“

Neli je duboko uzdahnula i uzela još jednu bombonu. Pitala je da li sumnja na onu kelnericu koja poslužuje pitu i grašak u pabu;

Dorin nije znala, ali sada joj je palo na pamet da on verovatno zato uvek miriše na kuhinju kada se vraća kasno noću.

„Nisi smela da se udaješ za njega”, grdila ju je Neli.

„Otkud sam mogla da znam kakav je kada sam se udavala, je li tako?” Potom je pričala Neli o ratu i kako je njen otac zavoleo Frenka, i kako je sve izgledalo dobro. „Mada je trebalo da shvatim kakav je to momak koji dođe da ti se udvara, a onda zasedne s tvojim ocem da zajedno pijanče. Ja sam sedela onako sva udešena i igrala vist sa njegovom majkom i njenim prijateljicama.”

„Pa zar te nikuda nije izvodio?”

„Jeste”, rekla je Dorin, „svake subote popodne išli smo na trke pasa.”

Sedele su ćutke jedno vreme, onda je Dorin nastavila, „Naravno deca su tu pomogla. Petnaest godina nisam stizala ni da ga primetim.”

„Pa opet”, Neli je podsetila, „nije ti tako loše kao Hildi preko puta, onaj njen propije svaku paru u kući, a ona ne sme da ode u policiju.”

„Kad bi mene onaj moj ma samo pipnuo, odmah bih ga smestila iza rešetaka”, rekla je Dorin zlokobnim glasom.

„Bi li stvarno?”

Dorin je ćutala i šarala cipelom po prašini.

„Hajde da zapalimo po jednu”, ponudila je Neli, „pa mi ispričaj za Džejn.”

Džejn je bila Dorina ćerka, tek je bila zašla u sedamnaestu i bila je vredan đak.

„Ako ona uskoro ne nađe momka počće govorkanja. Ona sve vreme provodi kod Suzane, zajedno rade domaće zadatke, tako ona meni kaže.”

Neli je na to rekla da se Džejn možda potajno viđa sa nekim momkom, a pravi se da je kod Suzane. Dorin je odmahнула glavom. „Sa Suzanom je sigurno, proverila sam kod Suzanine majke. Ako ne budu pazile ljudi će pomisliti da su iste kao one dve u trafici.”

„Meni se njih dve sviđaju“, rekla je Neli odlučno, „a ko uostalom može da tvrdi da one stvarno nešto rade?“

„Gospođa Fergeson, preko puta njih, videla je kada su im isporučili novi krevet, bračni krevet.“

„Pa šta to dokazuje? Ja sam s Bertom spavala u istom krevetu i ništa nije bilo.“

Dorin je rekla da je to jedno, a da su dve žene nešto sasvim drugo.

Šta drugo? Pitala sam se zgurena u kanti za smeće.

„Uostalom, tvoja Džejn može da se upiše na fakultet i ode u veći grad, ona je pametna.“

„Frenk to neće dozvoliti, on hoće unučiće, i ako tu nešto ne uradim on će opet u pab, na pitu i grašak. Neću da ima taj izgovor.“

Ona je polako ustala, a Neli je počela da prostire veš. Kada je bilo bezbedno izvukla sam se iz kante, zbunjena kao i dotad, i garava od pepela.

Bilo je dobro to što mi je sudbina odredila da budem misionar. Nakon ovog prislušivanja jedno vreme potpuno sam zaboravila na muškarce i koncentrisala se na čitanje Biblije. Na kraju ću se, pomislila sam, u nekoga zaljubiti, kao i svi ostali. Onda, nekoliko godina kasnije, greškom, to mi se i dogodilo.

Majka je rekla da moramo da idemo u grad.

„Ja neću.“

„Obuci kabanicu.“

„Neću da idem, pada kiša.“

„Znam i neću sama da kisnem.“ Bacila mi je kabanicu i okrenula se ka ogledalu da namesti maramu na glavu.

Ćušnula sam kerušu da izađe iz svoje kutije i počela da joj nameštam lanac oko vrata. Majka me je videla. „Ostavi tu životinju, gužva je u gradu.“

„Ali...“

„Ostavi je!“ Zgrabila je torbu u jednu ruku, a mene uhvatila drugom i odvukla me na stanicu, kukajući celim putem kako sam

nezahvalan stvor. Kada smo ušle u autobus videle smo Mej i Idu, koja je radila u trafici, meni zabranjenoj, i bila član lokalnog kuglaškog tima.

„Gledaj ko je to, Lui sa malom”, pozdravila nas je Mej radosno.

„Nije to više mala”, rekla je Ida, „ona sad ima četrnaest godina. Uzmi jedan kolačić od kokosa.” Ispružila mi je zgužvanu kesicu.

„Hvala”, rekla je moja majka i uzela jedan.

„Je l' idete u grad?” pitala je Mej.

Majka je klimnula.

„Nema ništa jeftino ako tražite voće, samo neka trulež iz Španije.”

„Idem da kupim mleveno meso”, rekla je moja majka, stežući tašnu uz stomak. Ona nije volela da priča o parama.

„Kažem vam, nema ništa pod milim bogom”, ponovila je Mej. „Ali znate šta bismo mogle.” Ona se nagnula napred i grudima mi povukla kosu.

„Mej”, jauknula sam.

„Tetka Mej”, izdrala se majka.

„Hajde da idemo kod Triketa na čaj u tri sata.” Zatim se naslonila i oslobodila svoju kosu.

„Gledaj Lui, ovo tvoje dete se linja.” Mej je ćušnula svoju majku i mahнула svojim vlasima koje su se bile zakačile za njen kaput.

„Dešava se to u tim godinama”, Ida je uskočila. „Nije to ništa.”

Autobus je stao u Bulevaru. (Moja majka je tu ulicu uvek tako zvala zbog svojih uspomena na Pariz.) Mej i Ida su otišle do tezge sa bižuterijom, a moja majka je otišla do trafike i tamo saznala da su zaboravili da joj sačuvaju primerak časopisa *Zrak nade*. Ja sam bila dovoljno glupa da je pitam da mi kupi novu kabanicu.

„Ta kabanica će nadživeti tvog oca”, tako mi je zalepila.

Zatim smo otišle na pijacu. Majka je uvek dobijala jeftino mleveno meso, zato što je mesar bio njen bivši momak. Govorila je da je on đavo, ali je ipak uzimala meso. Dok je on umotavao meso, ja sam zakačila kabanicu o neku kuku i pocepala rukav.

„Mama”, zakukala sam pokazujući joj.

„Dete“, dreknula je. Izvadila je traku selotejpa i počela da prilepljuje rukav. U tom trenutku naišla je gospođa Klifton, koja je davala časove pevanja, i kupovala sve u „Marksu i Spenseru“.⁹

„Šta je to sa njenom rukom?“ pitala je moju majku.

„Rukav joj se pocepao“, odgovorila je majka, pazeći na svoj akcenat.

„O, pa njoj je potrebna nova kabanica, zar ne?“

Moja majka je premestila tašnu iz jedne ruke u drugu.

„Ne, nije“, ja sam ubacila, „ja volim ovu staru.“

Ona me je pogledala s prezirom.

„Da, mada se meni čini...“

„Danas kupujemo novu“, rekla je majka odlučno. „Do viđenja.“

Ona me je gurnula pred sebe, ostavljajući gospodu Klifton samu pred svinjskim krmenadlama.

„Pravo si čudo“, zašištalala je majka čim smo se dovoljno udaljile.

„Šta bi tvoj deda rekao?“

„On je umro.“

„Nije u tome stvar.“

„Ona je uobražena i mrzim je.“

„Ćuti tu, ona ima divnu kuću.“

Pre nego što sam stigla da se još pobunim ugurala me je u radnju gde se prodavala polovna odeća.

„Nemaju kabanice“, rekla sam sa olakšanjem, pošto sam pregledala.

„A, imaju“, odgovorila je majka trijumfalno.

Preturala je po kartonskim kutijama koje su, kao žigosane ovce, bile obeležene natpisom IZUZETNO POVOLJNO.

„Probaj ovu.“

Obukla sam je.

Bila je ogromna.

„Pogledaj ima i kapu.“

Gurnula mi je bezoblični komad plastike na glavu. „Na koju stranu ide?“ Bila sam se izgubila u njoj.

„U njoj nećeš nikad pokisnuti.“

Setila sam se filma Čovek sa gvzdenom maskom. „Malo mi je velika“, usudila sam se da kažem. „Porašćeš ti još.”

„Ali mama..”

„Uzećemo je.”

„Ali mama.”

Bila je roze.

Otišle smo do riblje pijace, ne progovorivši.

Mrzela sam je.

Gledala sam rakove.

I oni su bili roze.

Kraj mene je stajala žena sa torbom na kojoj su bile roze ruže.

Povraćalo mi se.

Onda je neko stvarno povratio. Jedan mali dečak. Majka ga je udarila.

„Tako mu i treba”, pomislila sam zajedljivo.

Palo mi je na pamet da bacim kapu u baru gde se dečak isповrćao, ali znala sam da bi me majka naterala da je i takvu opet stavim.

Osećala sam se stvarno bedno. Kada se Kits osećao bedno uvek je oblačio čistu košulju.

Ali on je bio pesnik.

Ne bih ni primetila Melani da nisam obišla tezge i otišla da pogledam akvarijum.

Ona je čistila haringe na mermernoj ploči. Sekla ih je tankim umrljanim nožem i bacala iznutrice u kofu. Očišćene ribe stavljala je na mastan papir, a na svaku četvrtu ribu stavljala je listić peršuna.

„I ja bih to volela da radim”, rekla sam.

Ona se nasmešila i nastavila s poslom.

„Je l' ti to voliš da radiš?”

I dalje ništa nije govorila, pa sam se ja, diskretno, onoliko koliko to neko u roze kabanici može, provukla sa druge strane akvarijuma. Nisam baš najbolje mogla da vidim, jer mi je kapa padala preko očiju.

„Mogu li da dobijem malo girica?” pitala sam.

Podigla je pogled i primetila sam da ima divne zelene oči kao komšijska mačka.

„Ne smem na poslu da pričam s prijateljima.“

„Ali ja nisam tvoja prijateljica“, grubo sam joj odvratila.

„Nisi, ali oni će misliti da jesi“, odgovorila je.

Gledala me je nekoliko trenutaka a onda se okrenula.

„Hajde, kreći“, podviknula mi je majka, najednom se pojavivši iza tezge sa morskim puževima vretenarima.

„Mogu li da dobijem novu ribicu za moj akvarijum?“

„Nemam para da nahranim ni one koje već imamo, ne trebaju nam još jedna usta. Onaj prokleti pas košta đavo i po.“

„Samo jednu malu?“

„Rekla sam, ne.“ I odmarširala je ka Triketu.

Osećala sam da mi je učinjena nepravda. Da me je ona naučila da čitam kao što ostala deca uče, ja ne bih imala ove opsesije. Bila bih zadovoljna zečićem ili ptičicom.

Osvrnula sam se.

Ali Melani je bila otišla.

Kada smo stigle u Triket, Mej i Ida su već sedele. Ida je popunjavala loto i jela sladoled od malina.

„Evo njih“, rekla je Ida i laktom gurnula Mej kada smo ušle.

Moja majka se umorno spustila na stolicu.

„Gotovo je sa mnom.“

„Donesi kakao“, viknula je Mej kelenerici, koja je ugasila cigaretu i bezvoljno se dovukla do nas. Naočare su joj bile nakrivljene i zalepljene flasterom.

„Šta si to uradila?“ pitala je Mej, „malopre su ti naočare bile cele.“

„Ona Mona spustila je paket sa zamrznutim pljeskavicama na njih“, odgovorila je zlovoljno, naslonivši se na zid.

„A stvarno ih zalede kao cigle.“

Mahnula je krpom preko stola.

„Kao cigle, to nije prirodno.“

Obrisala je pikslu.

„Ne kažem da zamrzivač nije dobra stvar, ali ne treba preterivati.”

„To je tačno”, složila se Mej. „Ne treba.”

„Jutros je ovde bila ona gospođa Klifton”, nastavila je kelnerica. „Baš mi je ona neka, ista k'o i svi mi, ali zamišlja da je ko zna šta.” (Moja majka je pocrvenela.)

„Rekla sam joj, ovako sam joj rekla, Dorin, to što ti platiš u Marksu i Spenseru, to isto na drugom mestu dobiješ u pola cene.”

Ida je nešto promrmljala slažući se.

„A znate šta je ona na to rekla?”

Mej je rekla da ne zna, ali može da pogodi.

„Rekla je, onako sva važna, 'Ja u svoj zamrzivač stavljam samo kavalitetnu robu, gospođu Grimsvič'.”

„Eh, što ta ume”, uzviknula je Mej. „Kako te zove, gospođu Grimsvič, je li? A šta joj fali da ti kaže Beti?”

I sve su u isti glas počele da je kude.

Moja majka se sva usplahirila.

„Gospođu Grimsvič...” počela je.

„Što ne može, Beti?” prostrelila je kelnerica okrenuvši se ka njoj.

Majka je pogledala u Idu očekujući pomoć, ali Ida je bila zauzeta oko tiketa.

„Liverpool protiv Roversa”, obratila se Mej. „Šta ti misliš?”

„Ništa”, rekla je Beti, ubacujući se. „A sad, šta ste htele? Nemam ja vremena da ovde ceo dan stojim, treba sve one čaše oprati.”

Majka je bila vidno uznemirena.

„Ljudi pljuju unutra i šta sve ne rade, da se čoveku stomak prevrne.”

Pogledala me je.

„Hoćeš ti da radiš subotom?”

Moja majka se razvedrila.

„Da, hoće.”

„Pa može sada da počne, zar ne, Beti?” Ida je progovorila ne dižući glavu sa tiketa.

„Može”, rekla je Beti, „eno ti sve one čaše.”

I tako sam počela da radim, dok su majka, Ida i Mej popunjavale tikete i pile čaj. Posao mi nije teško padao,

Svake nedelje sam odlazila na riblju pijacu da je posmatram.

Onda je jedne nedelje nije bilo.

Šta sam drugo mogla sem da zurim u puževe vretenare.

Vretenari su čudni i dok ih posmatrate ispunjava vas nekakav osećaj utehe.

Oni ne znaju ništa o životu u zajednici, i vrlo tiho se rasploduju.

Ali imaju jak osećaj ličnog ponosa.

Čak i dok leži licem nadole u sirćetu na tacni, u pužu vretenaru ima nečeg dostojanstvenog.

A to se za svakog čoveka ne može reći.

„Zašto se ja ovako osećam?“ pitala sam se. Onda, upravo kada sam htela da se okrenem i odem da kupim sebi pečeni krompir za utehu, ugledala sam Melani koja je išla ka tezgi. Otišla sam pravo do nje. Izgledala je malo iznenađena.

„Zdravo, mislila sam da si ovo napustila.“

„I jesam, sada radim u biblioteci subotom prepodne.“

Šta bih sledeće mogla da kažem? Kako da je još malo zadržim?

„Da li želiš pečeni krompir?“ ponudila sam je iznebuha.

Ona se nasmešila i rekla da želi, pa smo otišle da jedemo na klupi ispred prodavnice Vulvort. Bila sam vrlo nervozna, i golubovi su pojeli gotovo ceo moj krompir. Ona je pričala o vremenu i svojoj majci, rekla je da nema oca. „Ni ja nemam“, slagala sam da bih je utešila. „Barem ne naročito.“ Onda sam morala da joj objasnim o crkvi i mojoj majci i kako sam ja posvećena bogu. Na trenutak je to čudno zvučalo, ali znala sam da je to zato što sam nervozna. Pitala sam je da li ona ide u crkvu i rekla je da ide, ali ne u naročito interesantnu crkvu, pa sam je, naravno, pozvala da sledećeg dana dođe u našu.

„Melani“, najzad sam skupila hrabrost da je pitam, „zašto imaš tako smešno ime?“

Ona je pocrvnela. „Kada sam se rodila izgledala sam kao dinja.”¹⁰

„Ne brini”, razuverila sam je, „više ne izgledaš.”

Prva Melanina poseta našoj crkvi nije bila uspešna. Bila sam zaboravila da će gostovati pastor Finč. On je došao u starom kombiju na kome je sa jedne strane bilo naslikano prokletstvo pakla, a na drugoj rajski blagoslov. Na zadnjim vratima i napred na haubi zelenim slovima bilo je ispisano RAJ ILI PAKAO? IZBOR JE VAŠ. On je bio vrlo ponosan na taj kombi i pričao je o mnogim čudima koja su se desila u njemu i kraj njega. Unutra je bilo šest sedišta tako da je hor mogao da putuje sa njim, i bilo je dovoljno mesta za instrumente i veliku kutiju prve pomoći u slučaju da demon iznenada napadne.

„Šta radite sa demonskom vatrom?” pitali smo.

„Koristim protivpožarni aparat”, objasnio je.

Bili smo zadivljeni.

U kombiju je bio ugrađen i mali lavabo, tako da je pastor mogao da opere ruke svaki put posle uspešne akcije.

„Voda je suština”, podsetio nas je, „upravo kao što je Hrist naveo svinje da skoče u vodu, tako i ja ispiram demone pod česmom.”

Pošto smo se svi dovoljno nadivili tom kombiju, pastor Finč nas je odveo u crkvu i zamolio hor da otpeva njegovu najnoviju kompoziciju. „Gospod mi je nju poslao baš kada sam kretao sa benzinske pumpe u Sanbahu.” Pisma se zvala *Ne traži utehu u čaši, mi imamo utehu za tebe*. Prva strofa je glasila ovako

„Neki ljudi posežu za viskijem, neke žene za džinom,

Ali nema većeg ushićenja od opijenog duha.

Neki ljudi vole pivo, a neki vole vino,

Ali otvorite usta Svetome duhu, ako sreću želite.”

Hor je pevao ovu i ostalih šest strofa, a mi smo imali tekst pred sobom tako da smo i mi pevali refren u toku koga je pastor Finč udarao u bongo.

Refren je išao ovako...

*„Ni viski, ni džin, ni rum sa koka-kolom, ni brendi,
Ni konjak, samo Sveti duh ume da zapali vatru u meni.“*

Sjajno smo se proveli. Deni je izvadio svoju gitaru i uhvatio refren, a onda je Mej počela da udara ritam na svojoj tamburi. Ubrzo smo ustali i napravili kolonu, i krenuli ukrug oko crkve pevajući refren nanovo i nanovo.

„Bog nas je zapalio“, huktao je pastor Finč udarajući dlanom u bongo. „Hvalite boga.“

„Roj, nemoj se toliko naprezati“, opominjala je gospođa Finč koja je očajnički pokušavala da nas prati na klaviru. „Neka neko uzme onaj bongo iz njegovih ruku.“ Ali ga niko nije uzeo i tek kada se gospođa Rotvel spotakla i pala, onda smo se zaustavili.

I tek tada sam primetila da nam se Melani nije pridružila.

„Asada propoved“, viknuo je pastor Finč, i svi smo seli spremni da uživamo. On nam je pričao kako napreduje njegova turneja, koliko je duša spasao, koliko je dobrih duša koje su demoni bili porobili opet našlo mir.

„Ja nisam od onih koji vole da se hvale“, podsetio nas je, „ali Gospod mi je dao veliki talenat.“ Mi smo se uglas složili. Zatim nas je prestravio opisujući epidemiju demona koja se čak i sada širi po severozapadu naše zemlje. Lankašajer i Češajer najgore su pogođeni; eto, prethodnog dana je očistio celu jednu porodicu u Čedl Hulmu.

„Potpuno opsednuti, takvi su bili.“ Očima je prelazio preko utišane pastve. „Da, opsednuti, a znate li zašto?“ Koraknuo je unazad. Svi smo bili zaustavili dah. „Neprirodne strasti.“

Svi smo se stresli. Nismo svi bili sigurni na šta on misli, ali svi smo znali da je to nešto užasno. Pogledala sam u Melani; izgledala je kao da će da povraća.

„Mora da je Sveti duh“, pomislila sam, i stegla sam je za ruku. Ona je poskočila i zagledala se u mene. Da, sasvim izvesno je to Sveti duh.

Na kraju te odlične propovedi pastor Finč je uputio apel svakom grešniku da podigne ruku i odmah tu na licu mesta zatraži oprostaj od njega. Mi smo sagli glave i započeli molitvu, pogledajući

povremeno da vidimo da li se neko javlja. Najednom, osetila sam ruku na svojoj ruci. To je bila Melani.

„Ja ću da se javim“, rekla je šištećim glasom i podigla onu drugu ruku u vazduh.

„Da, ja vidim vašu ruku“, objavio je pastor Finč.

Crkvom je prostujao talas radosti. Niko se drugi nije javio, tako da je na kraju službe sva pažnja bila uprta u Melani, mada ona to nije želela. „Grozno se osećam“, poverila mi se.

„Ne brini“, ubacila se Alis, koja je prolazila kraj nas, „nije ništa strašno.“

Sirota Melani, ona nikoga od njih nije shvatala, samo je znala da joj je potreban Isus. Onda me je zamolila da budem njen savetnik, i ja sam se složila da je posećujem kod kuće svakog ponedeljka, dok je njena majka na poslu. Zajedno smo otišle iz crkve, ja na oblaku sreće, a ona sa tašnom punom brošura o Svetom duhu i sa savetima novopreobraćenima. Kada smo stigli do gradske opštine, pastor Finč je projurio pored nas, svi prozori na kombiju bili su širom otvoreni, a iznutra je treštala crkvena himna sa radija. Na krovu se trijumfalno vijorila zastava.

„To je njegova zastava Armije spasa“, rekla sam Melani. „Kad god spase neku dušu, on podigne tu zastavu.“

„Hajde da uđemo u autobus“, rekla je Melani, malo uznemirena.

I tako sam ja svakog ponedeljka odlazila kod Melani, zajedno smo čitale *Bibliju* i molile se obično po pola sata. Bila sam presrećna. Ona je bila moj prijatelj, a ja dotad, osim Elsi, nisam imala prijatelja. Ovo je bilo nekako drugačije. Kod kuće sam stalno o njoj pričala, ali majka nikada ništa na to nije govorila. Onda me je jednog dana ugurala u kuhinju i rekla da moramo ozbiljno da popričamo.

„U crkvi ima jedan momak koji ti se dopada.“

„Šta?“ rekla sam, preneražena.

Mislila je na Greama, novog člana pastve, koji se doselio u naš grad iz Stokporta. Ja sam ga učila da svira gitaru i pokušavala da ga ubedim koliko je važno da redovno čita *Bibliju*.

„Vreme je“, nastavila je vrlo svečanim tonom, „da ti ispričam o Pjeru i kako se zamalo nisam upropastila.“ Onda nam je obema sipala čaj i otvorila kutiju keksa „rojal skot“. Bila sam oduševljena.

„Ovim se nimalo ne ponosim i zato ću ti samo jednom ispričati.“

Moja majka je bila svojeglava u mladosti i tako je rešila da ode u Pariz i tamo sebi nade učilejski posao, što je u to vreme bio vrlo hrabar poduhvat. Stanovala je blizu ulice Sen Žermen, jela kroasane i živela čistim životom. Iako još nije bila sa bogom, i tada je imala visoke kriterijume. Onda, jednog sunčanog dana, bez ikakvog upozorenja, dok se šetala kraj reke, srela je Pjera, to jest Pjer je skočio sa bicikla, ponudio joj svoj crni luk, i rekao joj da je najlepša žena koju je ikada video.

„Prirodno, bila sam polaskana.“

Razmenili su adrese i počeli da se zabavljaju. Tada je moja majka prvi put doživela osećaj koji joj je dotad bio nepoznat: kao da je imala mehuriće u stomaku, u ušima joj je zujalo i blago joj se vrtelo u glavi. Ne samo kada je bila sa Pjerom, već bilo gde, u bilo koje vreme.

„Pa, pomislila sam, to mora biti ljubav.“

Istina, to ju je zbunjivalo jer Pjer nije bio naročito pametan, i nije imao o čemu da priča, osim što je stalno ponavljao kako je ona lepa. Možda je on bio lep? Ali nije, gledala je slike u časopisima i shvatila da nije ni to. Ali taj osećaj nije prolazio. Onda jedne tihe noći, posle večere, Pjer je zgrabio i preklinjao da ostane sa njim te noći. Mehurići su krenuli, i dok je on stiskao uz sebe ona je osećala da nikada neće voleti nikoga drugoga sem njega, da će provesti tu noć sa njim i da će se posle venčati.

„Neka mi bog oprost, ali to sam uradila.“

Moja majka je ućutala, savladana emocijama. Molila sam je da završi priču, nudeći joj „rojal skot“ keks.

„Ono najgore tek dolazi.“

Razmišljala sam šta može da bude to najgore, dok je ona žvakala keks. Možda ja uopšte nisam božije dete, već ćerka nekog Francuza.

Nekoliko dana kasnije moja majka je otišla kod lekara, mučena osećajem krivice i strepnje. Ležala je na kauču dok je lekar pritiskao njen stomak i grudi, i pitao je da li ikada oseća vrtoglavicu i napetost u stomaku. Majka je stidljivo objasnila da je zaljubljena i da se često oseća čudno, ali da to nije razlog njenog dolaska.

„Vi možda jeste zaljubljeni“, rekao je lekar, „ali takođe imate čir u stomaku.“

Zamislite užas moje majke. Dala je celu sebe, ne sluteći da je posredi bolest. Uzimala je tablete, pazila na ishranu i odbijala Pjerova preklinjanja da mu dozvoli da je poseti. Ne treba ni reći da sledeći put kada ga je srela, sasvim slučajno, ništa prema njemu nije osećala, i ubrzo potom se vratila u svoju zemlju da bi pobjegla od njega.

„Jesam li ja onda...?“ počela sam.

„Ne, tu nije bilo ništa“, rekla je brzo.

Nekoliko trenutaka sedele smo u tišini, a onda:

„I zato pazi, ono što pomisliš da je srce, može da bude neki sasvim drugi organ.“

Može, sigurno da može, razmišljala sam. Ustala je i rekla mi da nađem nešto čime ću se zabaviti. Rešila sam da odem kod Melani, ali upravo kada sam stigla do vrata ona me je pozvala da me upozori.

„Nemoj nikome dozvoliti da te Dole Pipne“, i pokazala je negde u visini džepa na svojoj kecelji.

„Neću mama“, rekla sam poslušno i pobjegla.

Kada sam stigla kod Melani, već je padao mrak. Morala sam da pređem prečicom kroz crkveno dvorište da bih do nje stigla, i ponekad sam krala cveće sa grobova da njoj odnesem. Uvek joj je bilo drago, ali joj nikada nisam govorila odakle je. Pitala me je da li hoću da prespavam kod nje, jer majka joj nije kod kuće a ne voli da bude sama. Rekla sam da ću telefonirati komšiji, i posle puno nagovaranja uspeła sam da dobijem pristanak od majke, koju su morali da pozovu iz bašte gde je okopavala salatu. Čitale smo *Bibliju* kao i obično, i onda smo pričale jedna drugoj koliko nam je drago što nas je bog spojio. Ona me je dugo milovala po glavi, i onda smo se

zagrlile i meni se činilo kao da se davim. Onda sam se uplašila, ali nisam mogla da stanem. Nešto mi je puzalo u stomaku. Kao da mi je unutra bio oktopod.

Bilo je večer i bilo je jutro; sledeći dan.

Posle toga smo sve radile zajedno, i ja sam spavala kod nje što sam češće mogla. Majci kao da je laknulo što se ređe viđam sa Greamom, i neko vreme nije mi prebacivala što toliko ostajem kod Melani.

„Da li ti misliš da je ovo neprirodna strast?“ pitala sam Melani jednom.

„Meni ne izgleda tako. Pastor Finč kaže da je to nešto odvratno.“ Pomislila sam da mora biti da je u pravu.

Melani i ja smo se doborovoljno javile da organizujemo banket za Festival žetve, i celog dana smo naporno radile u crkvi. Kada su svi stigli i počeli da se služe pitom od krompira, stajale na smo balkonu i gledale ih odozgo. Naša porodica. Osećale smo se sigurno.

Tu je slavljenička sofra, i gosti oko nje se raspravljaju koji je najbolji recept za pripremanje guske. Poneki potres zaljulja luster i sa plafona otpadaju komadići kreča i upadaju u šerbet. Gosti podižu pogled, više iz radoznalosti nego iz straha. Hladno je, vrlo hladno. Ženama je najgore. Ramena su im gola i bela kao tvrdo kuvana jaja. Napolju, pod snegom, reka stoji kao balsamovana. Ovo su odabrani, a u hodniku na slami spava vojska.

Napolju neki ljudi trče sa bakljama.

Iz hola dopire smeh. Odabrani su oduvek bili ovakvi.

Stare, umiru i sve ispočetka. Ne primećuju.

Otac i Sin. Otac i Sin.

Oduvek je ovako bilo, ništa ne može to da prekine.

Otac, Sin i Sveti Duh.

Napolju, pobunjenici jurišaju na Zimski dvorac.

**PETA KNJIGA MOJSIJEVA,
ZAKONI PONOVLJENI**

Vreme sve umrtvljuje. Ljudi zaborave, dosadi im, ostare i nestanu. Nekada su u Engleskoj svi redom gradili drvene barke i plovili da se bore protiv Turaka. Kada to više nije bilo zanimljivo, ono malo ubogih preživelih seljaka vratilo se hramljući kući, a preostalo plemstvo nastavilo je da spletkari među sobom.

Naravno to nije cela priča, ali tako je to sa pričama; mi od njih napravimo šta nam je volja. Tako se svemir može objasniti, a da pri tom svemir ostane neobjašnjen, tako je moguće pričati o istoriji, a da pri tom istorija ostane živa a ne umrtvljena i upakovana u periode. Svako ko ispriča priču, ispriča je drugačije, tek zato da bi nas podsetio da svako gleda drugim očima. Neki kažu da postoje istine koje se mogu otkriti, neki kažu da postoje razne stvari koje se mogu dokazati. Ja im ne verujem. Jedino je izvesno da je sve vrlo komplikovano, kao konopac sa mnogo čvorova. Sve je tu, ali teško je razlučiti početak i nemoguće dosegnuti kraj. Najbolje što možeš da uradiš jeste da se diviš tom klupku i možda napraviš još koji čvor. Istorija bi trebalo da bude kao ljuljaška za ljuljanje i igračka za igranje, nešto nalik igri mačke. Ona uhvati klupko pa ga grebe, pa ga žvaće, pa ga čupka, a kada ode da spava to je i dalje isto klupko sa mnogo čvorova. To ne bi nikome trebalo da smeta. Neki ljudi u toj igri zarađuju puno para. Izdavači dobro prolaze, a deca, ako su pametna, pobeđuju. To je odlična igra kada napolju pada kiša, eto šta su te priče koje se zovu istorija.

Ljudi vole da razdvajaju pripovedanje koje nije činjenično od istorije koja to jeste. Oni to rade da bi znali u šta da veruju, a u šta da ne veruju. To je vrlo čudno. Kako to da niko neće da veruje da je kit progutao Jonu, kada svakog dana Jona guta kita? Vidim ih kako gutaju najsumnjivije od svih sumnjivih priča, a zašto? Zato što je to istorija. Znati u šta verovati imalo je svojih prednosti. Od toga su se

gradile imperije i ljudi ostajali tamo gde pripadaju, u svetlom kraljevstvu buđelara....

Istorija je vrlo često sredstvo kojim se poriče prošlost. Poricanje prošlosti znači odbijati da se prizna njen integritet. Potrebno je uglaviti je, namestiti je, isisati sav duh dok ne izgleda onako kako mi mislimo da treba da izgleda. Svi smo mi na svoj način mali istoričari. A na neki grozan način Pol Pot bio je pošteniji od nas ostalih. Pol Pot je rešio da potpuno ukine prošlost. Da ukine lažnu predstavu da se prošlost može tretirati objektivno. U Kambodži je trebalo izbrisati gradove, pobacati mape, sve je trebalo da nestane. Nema dokumenata. Nema ničega. Hrabri novi svet. Stari svet je bio užasnut. Upirali smo prstom, ali velike buve nose na leđima male buve da ih ne grizu.

Ljudima nikada nije bio problem da ukinu prošlost kada zagusti. Ljudsko meso dobro gori, fotografije dobro gore, a sećanje, šta je to? Blebetanje budala koje ne shvataju potrebu da zaborave. A ako ne možemo da je ukinemo, uvek možemo da je promenimo. Mrtvi ne viču. Ima nečeg zavodljivog u onome što je mrtvo. Ono zadržava sve zadržavajuće kvalitete života, a oslobođeno je životnih gadosti i komplikacija. Mrtvo ne sere, ne kuka i ne traži da bude voljeno. Mrtvim se može trgovati na aukcijama, mrtvo se može staviti u muzeje, mogu se praviti kolekcije. Mnogo je bezbednije biti kolekcionar predmeta, jer ako ste radoznali morate da sedite i sedite dok ne shvatite šta se događa. Morate da sedite na plaži dok ne zahladni, i morate da kupite čamac sa staklenim dnom koji je skuplji od pecaroškog štapa, i izlaže vas prirodnim nepogodama. Oni radoznali uvek su u nekoj vrsti opasnosti. Ako ste radoznali, možda se nikada nećete vratiti kući, kao svi oni muškarci koji sada žive sa sirenama na dnu mora.

Ili kao ljudi koji su otkrili Atlantidu.

Kada su hodočasnici zaplovili mnogi su ih smatrali ludim. Istorija je sada odlučila drugačije. Radoznali ljudi koji se otisnu u nepoznate krajeve moraju da donesu više od sećanja ili priča, moraju da donesu krompire ili duvan ili, najbolje od svega, zlato.

Ali sreća nije krompir.

I El Dorado je više od španskog zlata i zato nije mogao da opstane. Oni koji su se vratili kući bili su ljudi od vizije koja nije imala nikakav smisao. I tako, s obzirom da je razuman, kolekcionar će se okružiti predmetima i razmišljaće o prošlom vremenu kada su ti predmeti živeli i kretali se i imali svoje biće. Kolekcionar živi u napuštenoj železničkoj stanici i gleda vozove na videu. On je prototip živog mrtvaca.

I tako je prošlost, zato što je prošlost, sada obradiva dok je nekada bila promenljiva. Nekada je ona mogla da se predomišlja, sada samo neko drugi može da je menja. Sočiva mogu da se zamrače, nakrive, smrskaju. Bitno je da se zadrži privid reda... i ako zamislimo da smo džentlmen iz osamnaestog veka koji povlači roletne na kočiji dok se trucka preko Alpa, moramo da znamo šta radimo, pretvarajući se da vidimo red koji ne postoji, da obezbedimo sigurnost koja ne može da postoji.

U pričama postoji red i ravnoteža.

Istorija je kao Sveti Georgije.

I kada pogledam neki udžbenik istorije, zapanjim se kada pomislim na silnu maštu koja je bila potrebna da se ovaj protočni svet stisne između korica i štampanih redova. Možda događaj sam po sebi ima neuništivu istinu. Bog je to video. Bog zna. Ali ja nisam bog. I zato kada mi neko kaže šta je čuo ili video, ja mu verujem, i verujem i njegovom prijatelju koji je takođe video, ali ne na isti način, i umem da sastavim ove dve verzije a da to ne bude čudo bez šava već sendvič sa mojim senfom unutra.

Slana govedina civilizacije putuje crevnim traktom. Ljudi su mnogo patili od zatvora posle Drugog svetskog rata. Nedovoljno celuloze u ishrani, previše gotove, industrijske hrane. Ako uvek jedete po restoranima nikada ne možete biti sigurni šta stavljaju unutra, a primljena informacija ne vežba ničiji mozak.

Trula je i širi trulež.

Evo jednog saveta. Ako hoćete da sačuvate zube, pravite sami svoje sendviče.

KNJIGA ISUSA NAVINA

Eto," rekla je moja majka spuštajući usisivač. „Mogli bismo ovde bez stida da spustimo kovčeg, nema ni trunke prašine.”

Gospođa Vajt je ušla iz hodnika mašući krpom. „Obrisala sam ceo pod, ali leđa mi nisu više kao što su nekada bila.”

„Nisu”, odgovorila je majka, odmahujući glavom, „ove stvari su poslate da nas iskušavaju.”

„Pa bar znamo da su svete stvari”, rekla je gospođa Vajt.

Soba je zaista bila vrlo čista. Proturila sam glavu da pogledam i videla sam da su promenili prekrivače na sedištima, stavili su one najbolje sa majčinog venčanja, koje su joj poklonili prijatelji iz Francuske. Mesing se blistao, a na ploči nad kaminom, na počasnom mestu, stajala je krckalica za orahe presvučena krokodilskom kožom, poklon od pastora Sprata.

„Otkud ova uzbuna”, pitala sam se. Otišla sam da proverim na kalendaru, ali koliko sam videla nije bio naš red za kućno čitanje Biblije, a ni gostujući propovednik nije dolazio pre nedelje. Otišla sam u kuhinju gde je gospođa Vajt pravila neki otužni kolač, okruglo testo sa suvim grožđem i puter odozgo.

Za trenutak me nije primetila.

„Zdravo”, rekla sam. „Šta se dešava?”

Gospođa Vajt se okrenula i malo vrisnula. „Zar ne treba da si na času violine?”

„Otkazan je. Je l' još neko kod kuće?”

„Majka ti je izašla.” Zvučala je malo nervozno, ali ona je često tako zvučala.

„Pa, dobro, onda ću ja da izvedem psa u šetnju”, odlučila sam.

„A ja odoh u ve-ce”, rekla je gospođa Vajt i izašla na zadnja vrata.

„Nema papira...” rekla sam, ali bilo je prekasno.

Krenuli smo uzbrdo penjući se sve više i više, dok za nama nije ostao grad kao slepljeni tanjir. Pas je otrčao do nekog rova a ja sam pokušavala da prepoznam gde je šta u gradu, na primer zubar i Rečbajt hol. Pomislila sam da bih to veče mogla da odem kod Melani. Ispričala sam majci koliko sam mogla, ali ne sve. Imala sam osećaj da ona ne bi razumela. Pored toga, nisam ni sama bila sigurna šta se dešava, to je bilo drugi put u mom životu da osećam nesigurnost.

Nesigurnost je za mene bila kao Aardvark¹¹ za druge ljude. Čudna stvar o kojoj nisam imala pojma, ali sam je prepoznavala sa ilustracija koje su drugi ljudi naslikali. Osećaj koji sam sada imala u glavi i stomaku bio je isti kao u onom groznom slučaju, i tada, dok sam stajala kraj utvari u sakristiji, čula sam gospođicu Džusberi kako kaže, „Prirodno je da se ona oseća vrlo nesigurno.” Bila sam duboko uznemirena. Nesigurnost je nešto što nevernici osećaju, a mene je bog odabrao.

Grozni slučaj se desio kada je moja prirodna majka došla da me traži. I pre toga imala sam utisak da ima nečeg čudnog u okolnostima mog rođenja; jednom sam našla papire o usvajanju sakrivene ispod gomile peškira u fioci gde su stajale stvari za plažu. „Formalnosti”, rekla je moja majka, odmahujući rukom. „Ti si oduvek bila moja, tebe je bog meni dao.” Nisam više o tome mislila, a onda je jedne subote neko pokucao na vrata. Moja majka je stigla pre mene jer se molila u dnevnoj sobi. Krenula sam za njom u hodnik.

„Ko je to, mama?”

Nije odgovrila.

„Idi unutra dok te ne pozovem.”

Polako sam otišla, misleći da je to neko od Jehovinih svedoka ili neko iz Laburističke stranke. Ubrzo sam začula glasove, ljutite glasove; izgleda da je majka tu osobu pustila u kuću, što je bilo neobično. Nije volela da pušta nevernike u kuću. „Kvare vazduh”, tako je uvek govorila.

Setila sam se šta je gospođa Vajt uradila onda kada smo čuli bludnu radnju. Posegla sam u ratni kredenac i iza mleka u prahu našla vinsku čašu koju sam prislonila uza zid. Stvarno je pomagalo. Čula sam svaku reč. Posle pet minuta ostavila sam čašu, podigla psa i neutešno plakala.

Najzad je majka ušla u sobu.

„Otišla je.”

„Znam ko je to bio, zašto mi nisi rekla?”

„To nema nikakve veze sa tobom.”

„Ona je moja majka.”

Čim sam to izgovorila osetila sam na obrazu majčin dlan koji me je zalepio kao zavoj oko glave. Ležala sam na linoleumu gledajući je u lice.

„Ja sam tvoja majka”, rekla je vrlo tiho. „Ona je bila samo privremena utroba.”

„Htela sam da je vidim.”

„Otišla je i nikada se više neće vratiti.” Moja majka je otišla u kuhinju i zaključala se. Nisam mogla ni da mislim ni da dišem i istrčala sam iz kuće. Otrčala sam uz našu ulicu na čijem je kraju, u dnu, bio grad a na vrhu brdo. Bio je Uskrs i krst na brdu izgledao je ogroman i crn. „Zašto mi nisi rekla”, vrištala sam na obojeno drvo, i udarala u njega šakama dok one same od sebe nisu iznemogle. Kada sam pogledala dole na grad, ništa se nije bilo promenilo. Sićušne figure kretale su se gore-dole i fabrički dimnjaci su izduvavali svoje uobičajeno sumorne dimne signale. U naselju Elison počeo je vašar. Kako to može tako? Više bih volela da se preda mnom ukazala ledena pustoš, nego te stare, dobro poznate stvari.

Kada sam se najzad vratila kući tog dana, majka je gledala televiziju. Nikada nije ni reč rekla o tome šta se dogodilo, a nisam ni ja.

Druženje sa Melani bilo je mnogo srećnije od tog događaja i zašto sam onda počela tako neprijatno da se osećam? I zašto nisam uvek govorila majci gde bih prespavala? U našoj crkvi bilo je uobičajeno

da provodimo dane i noći jedni kod drugih. Tetka Elsi se često razboljevala i ja sam onda ostajala kod nje, i mislim da je znala gde sam kada nisam dolazila njoj. Melani i ja smo ponekad zajedno ostajale kod nje, bdijući tokom dugih besanih noći, sve dok svetlost ne uplovi kroz prozore i Elsi nam ne donese kafu.

„O čemu vi to pričate?” grdila nas je, dok smo zevale i jedva otvarale usta da progutamo po neki zalogaj doručka. „A opet, i ja sam bila ista.”

Sada, pošto je Elsi bila u bolnici, morale smo da budemo pažljivije. Ona je jednom prespavala u mojoj kući, i majka je vrlo savesno postavila poljski krevet u mojoj sobi.

„Nije nam potreban”, rekla sam joj.

„Jeste, potreban vam je”, rekla je ona.

Rano izjutra, oko dva sata, kada se završavala Svetska služba, čuli smo je kako se polako penje uz stepenice da bi legla. Ja sam bila naučila da se brzo krećem. Stajala je kraj mojih vrata nekoliko trenutaka, a onda ih je naglo odgurnula. Videla sam donji rub njene kućne haljine. Niko se nije pomerio i ona je otišla. Celu noć joj je gorelo svetlo. Ubrzo posle toga odlučila sam da joj ispričam kako se osećam. Objasnila sam joj koliko želim da budem sa Melani, da sa njom mogu da pričam, da mi je potrebna prijateljica. I... i... ali nikada nisam uspela da ispričam to i...Moja majka je bila vrlo tiha, povremeno je klimala glavom, tako da sam pomislila da je razumela. Kada sam završila poljubila sam je, što je, mislim, malo iznenadilo; nikada se inače nismo dodirivale osim u besu. „Idi sad u krevet”, rekla je podižući *Bibliju*.

Od tada jedva da smo pričale. Izgledala je obuzeta nečim, a i ja sam imala svoje brige. Danas je, prvi put, bila ona stara, zauzeta i očigledno željna društva kada je pozvala gospođu Vajt. Zanimalo me je šta je to oraspoložilo, pa sam krenula nizbrdo, a pas me je pratio, trčeći ukrug oko mene.

„Zdravo”, doviknula sam brišući cipele o otirač. Kuća je bila potpuno tiha. Sigurno je maločas izašla, na stolu u dnevnoj sobi

ležala je njena *Biblija* i Kutija obećanja. Bila je izvadila jedno obećanje. Pogledala sam na smotani listić papira. „Bog je tvoja snaga i tvoja zaštita.” Nije bilo kaputa gospođe Vajt, mada je njena krpa ostala na stolici. Odnela sam je u kuhinju. Tamo je na ormanu bila zakačena poruka. „Otišla sam da prespavam kod gospođe Vajt. Dođi ujutru u crkvu.”

Moja majka nikada nije spavala kod drugih ljudi, osim kada je poslom išla u Vigan. Ali to mi je sada odgovaralo; mogla sam i ja da odem kod Melani. Nahranila sam psa, okupala se i krenula. Kao i obično kada nisam imala para za autobus, išla sam nekoliko milja kroz groblje i oko elektrane.

Melani je radila u bašti.

„Šta tvoja mama radi večeras?” pitala sam je.

„Ide u klub, a posle će da spava kod tetke Ajrine.”

„Šta ti hoćeš da radiš?” nastavila sam, čupajući korov.

Ona se nasmešila onim svojim divnim mačkastim očima i svukla gumene rukavice.

„Idem da uključim bojler da se zagreje voda.”

Te noći smo puno pričale o našim planovima. Melani je zaista želela da bude misionar, iako je to trebalo da bude moja sudbina.

„Zašto se tebi ne sviđa ta ideja?” pitala me je.

„Ne volim mesta gde je vrućina, to je sve, prošle godine sam dobila sunčanicu u Pejntonu.”

Ćutale smo i ja sam prstom klizila niz njene divne kosti i trougao mišića na stomaku. Šta je to u intimnosti što nas toliko uznemiruje?

Sledećeg jutra za doručkom rekla mi je da namerava da se upiše na fakultet da studira teologiju. Meni to nije zvučalo kao dobra ideja zbog modernih jeresi. Ona je mislila da je potrebno da razume kako drugi ljudi vide svet.

„Ali znaš da oni nisu u pravu”, uporno sam ponavljala.

„Da, ali moglo bi da bude zanimljivo, hajdemo, zakasnićemo u crkvu. Ne držiš ti propoved, zar ne?”

„Ne”, rekla sam. „Trebalo je, ali su promenili.”

Pospremile smo po kuhinji i ja sam zastala na stepenicama da je poljubim.

„Volim te gotovo koliko i boga”, nasmejala sam se.

Ona me je pogledala i oči su joj se za trenutak zamaglile. „Ne znam”, rekla je.

Kada smo stigle u crkvu već su pevali prvu himnu. Majka je sevnula očima na mene i ja sam pokušala da izgledam skrušeno. Sele smo kraj gospođice Džusberi koja mi je rekla da ostanem pribrana.

„Kako to mislite?” prošaptala sam.

„Dođi posle da popričamo”, prošištalala je, „ali ne pre nego što se dovoljno udaljimo od crkve.”

Zaključila sam da je poludela. U crkvi je sve bilo kao i obično, i svaki put kada sam uhvatila nečiji pogled, ljudi bi se nasmešili ili bi klimnuli glavom. To me je obradovalo. Nigde ne bih više volela da budem nego tu. Kada se himna završila stisla sam se malo bliže uz Melani i pokušala da se koncentrišem na boga. „Pa ipak”, razmišljala sam, „Melani je dar od boga, i bilo bi nezahvalno ne diviti joj se.” Bila sam duboko uronila u te misli, kada sam shvatila da se nešto uznemirujuće dešava. Crkva se sasvim utišala i pastor je stajao na donjoj platformi, a moja majka pored njega. Ona je plakala. Osetila sam bol u zglobu; to je bio Melanin prsten koji se usecao u moje meso. Onda mi je gospođica Džusberi pomogla da ustanem, sve ponavljajući, „Budi pribrana, budi pribrana”, i ja i Melani smo krenule napred. Bacila sam pogled na nju. Bila je prebledela.

„Ova božija deca”, počeo je pastor, „potpala su pod satanine čini.”

Osećala sam njegovu tešku i vrelu ruku na svom vratu. Svi su u crkvi izgledali kao voštane figure.

„Ova božija deca postala su žrtve svoje pohote.”

„Samo trenutak...”, počela sam, ali on se nije obazirao na mene.

„Ova deca su puna demoni.”

Svi su u crkvi vrisnuli od užasa.

„Nisam”, viknula sam, „nije ni ona.”

„Slušajte satanin glas“, rekao je pastor ljudima, upirući prstom u mene. „Evo kako najbolji postaju najgori.“

„O čemu vi pričate?“ pitala sam u očajanju.

„Da li ti poričeš da ovu ženu voliš ljubavljju koja je dopuštena samo u odnosu između muškarca i žene?“

„Ne, da, pa mislim, naravno da je volim.“

„Pročitacu vam reči svetog Pavla“, najavio je pastor i pročitao, i još mnogo reči o neprirodnim strastima i znacima demona.

„Nevinima je sve nevino“, viknula sam na njega. „Vi niste nevini, a mi jesmo.“

On se okrenuo ka Melani.

„Da li obećavaš da ćeš se odreći ovog greha i moliti boga za oproštaj?“

„Da.“ Ona se nekontrolisano tresla. Jedva sam čula šta je rekla.

„Onda idi u sakristiju sa gospođom Vajt a starešine će doći da se mole za tebe. Nije prekasno za one koji se iskreno pokaju.“

Okrenuo se ka meni.

„Ja nju volim.“

„Onda ne voliš boga.“

„Da, volim ih oboje.“

„To nije moguće.“

„Volim ih, volim, pustite me.“ Ali on me je uhvatio za ruku i čvrsto me držao.

„Crkva te neće ostaviti da patiš sama, idi kući i čekaj nas, pomoći ćemo ti.“

Otrčala sam na ulicu, mahnita od unezverenosti. Čekala me je gospođica Džusberi.

„Pođimo“, rekla je odsečno, „popićemo kafu i odlučićemo šta da radiš.“ Pošla sam sa njom, nesposobna da mislim na bilo šta drugo osim na Melani i kako je ona divna.

Kada smo ušle u njenu kuću, gospođica Džusberi je tresnula lonče na ringlu i smestila me da sednem kraj vatre. Zubi su mi cvokotali i nisam mogla da pričam.

„Znam te već godinama i uvek si bila tvrdoglava, zašto nisi mogla malo više da paziš?“

Samo sam zurila u vatru.

„Niko ne bi saznao, da nisi probala da objasniš onoj tvojoj majci.“

„Ona je dobra“, promrmljala sam mehanički.

„Ona je luda“, odgovorila je gospođica Džusberi kao da je to utvrđena stvar.

„Ja joj nisam sve rekla.“

„Ona je videla dovoljno sveta, mada to nikada ne bi meni priznala. Ona razume osećanja, posebno ženska osećanja.“

Nisam imala nikakvu želju da o tome pričam.

„Ko vam je rekao šta se događa?“ pitala sam iznenada.

„Elsi“, rekla je.

„Elsi?“ To je bilo previše.

„Ona je pokušala da te zaštiti, i zato mi je rekla pre nego što je otišla u bolnicu.“

„Zašto?“

„Zato što je to i moj problem.“

U tom trenutku pomislila sam da će demon doći i odneti me. Zavrtelo mi se u glavi.

Za ime boga, o čemu ona to priča? Melani i ja smo nešto posebno.

„Popij ovo.“ Pružila mi je čašu. „To je brendi.“

„Morala bih malo da prilegnem,“ bila sam iznemogla.

Ne znam koliko dugo sam spavala, zavese su bile navučene, osećala sam da me neki teret pritiska na ramenima. Prvo nisam mogla da se setim zašto me glava boli, onda kada je panika u mom stomaku postala jasnija počela sam da se prisećam jutrošnjih događaja.

Gospođica Džusberi je ušla u sobu.

„Je li ti sada bolje?“

„Ne mnogo“, uzdahnula sam.

„Možda će ti ovo pomoći.“ I počela je da me miluje po glavi i ramenima. Okrenula sam se da me miluje po leđima. Njena ruka se spuštala sve niže i niže. Nagnula se ka meni; oselila sam njen dah na

vratu. Iznenada sam se okrenula i poljubila je. Vodile smo ljubav i ja sam to mrzela, mrzela sam, ali nisam htela da prestanem.

Bilo je već jutro kada sam se ušunjala u kuću. Planirala sam da odem pravo u školu nadajući se da niko neće primetiti. Očekivala sam da je majka u krevetu. Nisam bila u pravu. Iz dnevne sobe dopirao je jak miris kafe i čuli su se glasovi. Kada sam na vrhovima prstiju prošla kraj sobe shvatila sam da je u toku zajednička molitva. Uzela sam svoje stvari i spremila se da krenem. Na izlazu su me uhvatili.

„Dženet“, viknuo je jedan od starešina, i odvuкао me u dnevnu sobu. „Naše molitve su uslišene.“

„Gde si sinoć spavala?“ pitala me je majka zlokobno.

„Ne mogu da se setim.“

„Kladim se kod one gospođice Džusberi.“

„A, ona nije sveta“, složila se gospođa Vajt.

„Nisam“, rekla sam im svima, „nisam tamo.“

„Uostalom, to nije bitno“, presekao je pastor. „Ona je sada ovde i još nije prekasno.“

„Moram da idem u školu.“

„Ne moraš, ne, nipošto“, smešio se pastor. „Dodi i sedi.“

Majka mi je odsutno pružila tanjir sa biskvitima. Bilo je pola devet ujutru.

Bilo je deset uveče kada su starešine otišle iz naše kuće. Ceo dan su se molili, držeći ruke na meni, ubeđujući me da se pred bogom pokajem zbog svojih grehova. „Odreci je se, odreci je se“, ponavljao je pastor, „to je samo demon.“

Moja majka je kuvala čaj i zaboravljala da pere prljave šolje. Soba je bila puna šolja. Gospođa Vajt je sela na jednu i posekla se, neko je prosuo čaj, ali niko nije prestajao sa molitvom. Ja i dalje nisam mogla da mislim, samo sam pred sobom videla Melanino lice i Melanino telo i svaki čas su mi se ukazivale konture gospođice Džusberi kako se naginje ka meni.

U deset uveče pastor je duboko uzdahnuo i ponudio mi poslednju šansu.

„Ne mogu“, rekla sam. „Jednostavno ne mogu.“

„Doći ćemo ponovo prekosutra“, obećao je mojoj majci. „U međuvremenu je ne puštajte iz ove sobe, i ne dajte joj ništa da jede. Mora da izgubi snagu pre nego što snaga opet bude njena.“

Majka je klimala glavom, klimala, klimala i zaključala me je. Dala mi je ćebe, ali izvadila je sijalicu iz lampe. Tokom sledećih trideset šest sati razmišljala sam o demonu, a i o nekim drugim stvarima.

Znala sam da demoni ulaze gde god nađu slabu tačku. Ako je demon ušao u mene, moja slaba tačka bila je Melani, ali ona je lepa i dobra i volela me je.

Zar ljubav zaista može da pripada demonu?

Kakvom demonu? Smeđem demonu koji bubnji u ušima? Crvenom demonu koji igra veseli mornarski ples?

Vodenom demonu koji donosi bolest? Narandžastom demonu koji zavodi? Svako ima svoje demone kao što mačka ima buve.

„Oni traže na pogrešnom mestu“, pomislila sam. „Ako hoće da stignu do mog demona moraju prvo da stignu do mene.“

Razmišljala sam o Vilijemu Blejku.

„Ako im dopustim da odnesu moje demone, moraću da predam ono što sam našla.“

„To ne možeš da uradiš“, rekao je neki glas kraj mog lakta.

Nad stočićem se naginjao narandžasti demon.

„Ja sam poludela“, pomislila sam.

„To može biti istina“, složio se demon ravnodušno. „Onda to bar iskoristi najbolje što možeš.“

Srušila sam se na pod kraj kauča. „Šta ti hoćeš?“

„Hoću da ti pomognem da odlučiš šta želiš.“ To stvorenje je skočilo na policu nad kaminom i selo na mesinganog krokodila, poklon pastora Sprata.

„Svi imaju demone, kao što si ispravno приметila“, progovorilo je stvorenje, „ali to ne znaju svi, i ne znaju svi kako da to iskoriste.“

„Demoni su zli, zar ne?“ upitala sam zabrinuto.

„Ne baš, oni su drugačiji, teški su. Znaš li šta su aure?“

Klimnula sam glavom.

„E pa, vrsta demona zavisi od boje tvoje aure, tvoja je narandžasta i zato si dobila mene. Tvoja majka ima smeđu auru, i zato je ona tako čudna, a gospođa Vajt gotovo da i nema demonu. Mi smo tu da vas održimo u jednom komadu, ako nas ignorišete, verovatno završite u dva komada, ili više komada, to je sve deo paradoksa.“

„Ali u *Bibliji* piše da ste vi proterani.“

„Ne veruj svemu što pročitaš.“

Opet sam se osećala bolesno, pa sam skinula čarape i počela da sisam palce na nogama da bih se utešila. Imali su ukus biskvita. Posle toga otišla sam do prozora i stisla jedan pupoljak cveta zevalice da čujem kako prska. Kada sam sela demon je blještavo sijao i maramicom brisao krokodila.

„Koji si ti pol?“

„To nema veze, zar ne? Na kraju krajeva, to je tvoj problem.“

„Ako te zadržim šta će biti sa mnom?“

„Imaćeš težak, drugačiji život.“

„Da li to vredi?“

„To zavisi od tebe.“

„Hoću li zadržati Melani?“

Utom je demon nestao.

Kada su se pastor i starešine vratili, bila sam smirena, vesela i spremna da prihvatim.

„Pokajaću se“, rekla sam, čim su ušli u sobu. Pastor je bio iznenađen.

„Jesi li sigurna?“

„Sigurna sam.“ Želela sam da se sve to što pre završi; pored toga, već dva dana nisam jela. Sve starešine su kleknule da se mole i ja sam kleknula kraj njih. Jedan od njih je počeo glosolaliju¹² i tada sam osetila neko bockanje po vratu.

„Odlazi“, zašištalala sam. „Videće te.“ Otvorila sam jedno oko da proverim.

„Oni mene ne mogu da vide“, odgovorio je demon, „oni puno pričaju, ali ništa ne vide.“

„Neću te odbaciti, ovo je najbolje što sam mogla da smislim.“

„O, ništa ti ne brini“, uzvratio je demon, „samo sam malo navratio.“

Tada su starešine počele da pevaju *Isus je naš najbolji prijatelj*, pa sam pomislila da je mudro pridružiti im se. Sve se brzo završilo i majka je stavila meso u rernu.

„Nadam se da ćeš svedočiti u nedelju“, rekao je pastor, zagrlivši me.

„Hoću“, rekla sam, onako stegnuta u njegovom stisku. „Šta će Melani da uradi?“

„Ona je otišla na izvesno vreme“, ubacila se gospoda Vajt. „Da se oporavi. Videćeš koliko će joj biti bolje za nekoliko nedelja.“

„Kuda je otišla?“ zahtevala sam da mi kažu.

„Nemoj ti da brineš“, rekao je pastor utešno. „Na sigurnom je mestu, sa bogom.“

Čim su oni izašli, otišla sam pravo kod gospođice Džusberi.

„Da li znaš gde je ona?“

Širom je otvorila vrata. „Reći ću ti malo kasnije.“

Melani je otišla kod rođaka u Halifaks. Rekla sam majci da moram da provedem noć u crkvi. Delovala je kao da to razume, a ja sam naterala gospođicu Džusberi da me odveze dvadeset pet milja daleko, tamo gde je trebalo da budem.

„Doći ćeš po mene u sedam ujutru?“

Ona je klimnula glavom, grizući usnu.

„Znaš da moram da je vidim, hoću da budem sigurna da mi ne pretila neka opasnost.“

Pozvonila sam čim je počelo da se smrkava.

„Da li je Melani tu?“ pitala sam ženu koja je otvorila. „Ja sam njena drugarica iz škole.“

„Jeste, uđi.“

„Ne, neću, hvala, samo bih da joj prenesem jednu poruku ako ona može da izađe.“ Melani je došla na vrata. Kada me je videla pokušala je da ih zatvori.

„Moram da pričam sa tobom“, preklinjala sam je. „Popni se gore u sobu za pola sata, ja sada idem i čekaću te tamo.“ Ona je klimnula glavom, i pomerila se da krišom protrčim pored nje. Čula sam kako je glasno rekla do viđenja i zalupila vrata. Niko ništa nije posumnjao.

Umorila sam se od straha pred velikom opasnošću i zaspala.

Preda mnom je bila velika kamena arena, na nekim mestima srušena, ali i dalje vidno okrugla. U udaljenom kraju, iz nekog kamiona istovarivali su muškarce i žene na travu; većina njih je bila osakaćena i svi su imali brojeve okačene oko vrata, čula sam kada je stražar rekao, „Ovo je vaša nova kuća.“ Zatvorenici su bili vrlo tihi i poslušno su, bez ikakvog otpora, odmarširali ka ogromnoj kamenoj kuli. U kuli su bile ćelije samice sa brojevima koji su odgovarali brojevima oko vratova zatvorenika. U sredini kule bilo je spiralno stepenište kome se nije video kraj u visini; počela sam da se penjem, sa mnogima ostalima, ali svaki put kada smo prolazili pored neke samice, zatvorenik bi izlazio iz nje i pokušavao da nas odgura napolje. Ja sam jedina stigla do vrha stepeništa koje se završavalo pred jednim staklenim vratima. Na njima je pisalo: KNJIŽARA, OTVORENO. Ušla sam unutra, iza tezge je stajala žena, okolo kupci i čitaoci, a neke mlade žene prevodile su *Beovulfa*.

„Zdravo“, rekla je prodavačica. „Zašto malo u početku ne razgledaš, a posle možeš da zameniš neku od devojaka kada se bude menjala smena?“

„Gde sam ja?“

„Gde i svi ostali koji ne mogu da donesu konačnu odluku, ovo je grad izgubljenih prilika, a ovo je soba krajnjeg razočaranja. Vidiš, možeš da se popneš koliko god voliš, ali ako si već napravila suštinsku grešku, ovde završavaš, u ovoj sobi. Možeš da promeniš ulogu, ali nikada i okolnosti. Sada je prekasno za sve to, odoh ja, na mene je red da budem kupac.“

„Dženet“, rekla je Melani, „mislim da imaš temperaturu.“

Sedela je pored mene i držala šolju čaja. Izgledala je umorno i smežurano kao neki poluizduvani balon. Dodirnula sam njen obraz ali ona se trгла i povukla.

„Šta su ti radili?“ pitala sam.

„Ništa, pokajala sam se, i rekli su mi da treba da odem na nedelju dana. Ne možemo više da se viđamo, to je loše.“ Počela je da gužva pokrivač u stegnutoj šaci i ja više nisam mogla da izdržim. Mislim da smo zaspale plačući, ali kasnije tokom noći ja sam se pribila uz nju i poljubila je, ljubile smo se, znojile se i plakale sa isprepletanim udovima i podbulim licima. Ona je još uvek spavala kada sam čula sirenu kola gospođice Džusberi.

Sledeće što me je snašlo bila je upala žlezda.

„To je zbog njene prirode“, objavila je moja majka.

Vernici su svakako smatrali da me bog na taj način pročišćuje od svih mojih demona, i nije bilo sumnje da će me oni oberučke prihvatiti pošto se oporavim.

„Gospod bog oprašta i zaboravlja“, rekao mi je pastor.

Bog možda, ali moja majka ne. Dok sam ležala u dnevnoj sobi tresući se od groznice, majka je prečešljala moju sobu i našla sva pisma, sve razglednice i nešto što sam ja pisala, i sve je to spalila u dvorištu. Postoje razne vrste izdaja, ali neverstvo je neverstvo gde god se s njim sretremo. Te noći u dvorištu ona je spalila više od pisama. Mislim da nije bila toga svesna. Ona je u svojoj glavi i dalje bila kraljica, ali više nije bila moja kraljica, više nije bila Bela kraljica. Zidovi štite i zidovi ograničavaju. U prirodi zidova je da se sruše. Zidovi se ruše ako previše trubimo na sopstvenu trubu.

Zabranjeni grad sada leži opustošen i sve kule su nestale. Od Crnog princa do Amijena nema više nego koliko kamenom da dobaciš, a i kamenčić može danas da sruši ratnika. Starci koji balave i okupljaju se na ovim klupama ispričaće vam da je tu nekada bila kuća njihove dragane, ispričaće kako je izgledala njena bašta i kako su svakog dana idući tom stazom odlazili do njenih vrata.

Ona je imala srce od kamena.

Ko će da baci prvi kamen?

Tamo gde se svet završava, na istoku ćete naći kamenog lava, a na zapadu kamenog grifona. Na severnom ćošku zbuniće vas mali kameni toranj, a na jugu, pod nogama osetićete šljunak na plaži. Ne bojte se. Ovo su starine. Drevne i mudre jesu, poštuju ih, ali one nisu večite materije. Telo koje u sebi nosi duh jedini je istinski bog.

U prirodi kamena je da lomi kost.

Ranije ili kasnije, u jednom trenutku suočićete se sa izborom: vi ili zid.

Hampti Dampiti sedeo je na zidu.

Hampti Dampiti je pao.

Grad izgubljenih prilika pun je onih koji su odabrali zid.

Svi kraljevi konji i svi kraljevi ljudi.

Nisu mogli da sastave Hamptija.

Da li je onda neophodno lutati zemljom nezaštićen?

Neophodno je razlikovati krug kredom od kamenog zida.

Da li je neophodno živeti bez doma?

Neophodno je razlikovati fiziku od metafizike.

Pa ipak, mnogi principi su isti.

Jesu, ali u gradovima u unutrašnjosti sve stvari se menjaju.

Zid za telo, krug za dušu.

„Evo ti”, rekla je majka i ćušnula me u bok. „Evo ti voće. Opet si bunčala u snu.”

Spustila je činiju s pomorandžama.

Uzela sam najveću i počela da je ljuštim. Kora se teško ljuštila i ubrzo sam dahćući legla, kora me je porazila. A šta je s grožđem i bananama? Najzad sam izvukla pomorandžu iz njene ljušture, držeći je u obe šake raspolutila sam plod.

„Da li se osećaš bolje?” Između nas je sedeo narandžasti demon.

„Umreću.”

„Nećeš umreti, zapravo oporavljaš se, osim što malo bunčaš, i zapamti, sada si odabrala jedno i nema vraćanja nazad.”

„O čemu ti pričaš? Nisam ništa odabrala.“

Pokušavala sam da se podignem u sedeći položaj.

„Hvataj“, pozvao me je demon i nestao. U rukama mi je bio grubi, smeđi oblutak.

Do leta sam se potpuno oporavila. Melani je otišla pre nego što joj je počeo fakultet, a ja sam spremala propovedi za misiju pod šatorom koju smo planirali za Blekpul. Niko nije pominjao incident, i niko, izgleda, nije ni primetio da je gospođica Džusberi spakovala svoju obou i otputovala. Moja majka je najveći deo vremena provodila pevajući *Donosimo snopove*, i skupljajući konzerve za Festival setve. Ona se nije slagala sa upotrebom sveže hrane zbog holokausta, i preuzela je na sebe kampanju da nagovori i ostale žene iz crkve da daju doprinos džinovskom ratnom kredencu skrivenom u sakristiji. „Biće mi zahvalne kada dođe vreme“, uvek je govorila.

Jedne sunčane nedelje natrpali smo se u autobus i krenuli za Blekpul.

„Bilo bi lepo da je Elsi tu sa harmonikom“, uzdahnula je gospođa Rotvel.

„Bolje je njoj tamo gde je“, uzvratila je moja majka prilično oštro.

Ranije mi takvi njeni komentari nisu ništa značili, ali sada stvari nisu više tako lako prolazile pored mene. Često sam pomišljala da je ispitam, da je nekako privolim da mi ispriča kako ona vidi svet. Nekada sam mislila da nas dve gledamo istim očima, ali zapravo smo sve vreme bile na različitim planetama. Ja sam sela u zadnji deo autobusa da pomognem Mej oko tiketa. Majka je očigledno bila uvređena zbog mog napuštanja i zaronila je glavu u časopis Zrak nade.

„Čudna je ona“, rekla je Mej kiselo.

Tada sam već bila spremna da se sa tim složim.

Naš prvi skup te večeri bio je vrlo uspešan. Ja sam držala propoved i, kao i obično, veliki broj ljudi je našao boga.

„Nije izgubila ni jedan od svojih talenata.“ Rekla je Mej mojoj majci, iskezivši se na nju.

„Na vreme sam je spasla, eto zato“, to je bilo sve što je majka umela da kaže, i potom je otišla u pansion. Pošto su ona i još nekolicina njih otišli, mi ostali rešili smo da se radujemo bogu. Izvadili smo tambure i notne listove i hvalili smo boga do duboko u noć. Oko jedanaest noću nalet vetra je raskrilio šator i spolja sa začula velika larma.

„To je Sveti duh“, uzviknula je Mej.

„Meni ne zvuči sveto“, izjavila je gospođa Vajt.

„Šta da radimo?“ prošaptala mi je na uvo jedna od novih obraćenica. Zagrlila sam je. Bila je vrlo meka. „Idem ja da vidim“, umirila sam ih sve.

„Ako je Gospod, ne gledaj“, doviknula je Mej pošto sam izašla.

Nije bio Gospod, već pet ljutih muškaraca iz susednog pansiona. U rukama su im bile lampe i nekakvi papiri kojima su mahali na mene.

„Jesi li ti odgovorna za ovo?“

„Da, jesam. Ja vodim grupnu molitvu, uđite.“ Pošli su za mnom u šator.

„Nas ne interesuje vaša grupna molitva... “ počeo je jedan od njih.

„Gospod bog će udariti na vas“, prezrivo je dobacila gospođa Rotvel, koja se upravo bila probudila.

„Mi samo tražimo“, nastavio je on, sevajući očima, „mir, na koji uostalom imamo pravo. Mi smo ovde na odmoru i nećemo da dozvolimo da nekakvi sveci trešte i vrište toliko da bi se i mrtvi probudili.“

„Poslednjeg dana mrtvi će hodati, a ti ćeš biti sa jarcima“, rekla je Mej prezrivo.

„Slušaj ti...“ Jedan od njih krenuo je napred gurajući joj papir pred nos. „Ovde piše, u kućnom redu za pansion, lepo piše da posle jedanaest nema nikakve buke. A vi ste se smestili ispred pansiona.“

„Dođite da nam se pridružite“, predložila sam.

„Slušajte, mi cele proklete godine radimo u fabrici konopca u Vejkfildu, i kada dođemo ovde hoćemo malo mira, i zato ili ućutite ili će biti belaja.“ Na trenutak je zavládala tišina, a onda...

„Hajdemo, momci, hajdemo u krevet.“

„U redu“, uzdahnula je gospođa Vajt.

„Nije bitno“, rekla sam. „Možemo sutra opet da počnemo, hajde da za večeras završimo.“ I tako su vernici spakovali svoju radosnu larmu, ostavljajući mene i novopreobraćenu Kejti da pogasimo lampe.

Kada sam stigla u pansion u kome smo majka i ja odsele, ona je ležala poduprta jastucima i čitala knjigu koju je dobila od pastora Sprata. Zvala se *Gde beli čovek ne zalazi*.

„Slušaj ovo“, rekla je, „probali su da hrane neke bele miševе hranom koju jedu Indijanci i miševi su pomrli.“

„Pa?“

„Pa to dokazuje da Gospod štiti hrišćanske zemlje.“

„Ja ne verujem da bi oni išta bolje preživeli od našeg paprikaša.“

„Ne huli, zahvali bogu na milosti, a sada me pusti da spavam“, i ugasila je svoju lampu i počela da hrče.

A ja sam imala o čemu da razmišljam.

Sledećeg dana trebalo je da se svi sastanemo pred kulom i delimo brošure za večernji sastanak. Mej je nosila veliku tablu sa natpisom TRAJITE BOGA DOK MOŽE¹³ DA SE NAĐE. „Moje ime je u tom tekstu“, rekla je svima ponosno, „i zato znam da je moja dužnost da ga nosim.“ Dobro smo prošli sa brošurama, imali smo tri ulična preobraćenja, a nekoliko ljudi obećalo je da će doći te večeri. „Do uveče ste slobodni“, rekao je pastor svima.

„A zoološki vrt?“ pitala je Mej kočoperno. „Ja hoću da vidim one majmunčice.“

„Ti ideš sa mnom gore u kulu“, objavila je moja majka kruto, „imaju izložbu velikih filmskih zvezda.“

„Ja idem da se prošetam po keju“, rekla sam im obema i otišla.

Kejti je sedela na ligeštulu i Kejti je gledala u sunce.

Kejti je jela sladoled i Kejti je izgledala kao bombona.

„Zdravo.“ Sela sam pored nje. „Ti si odsela negde u blizini?“

„Ne, došla sam tramvajem, htela sam da dođem malo pre sastanka.“

„Ali ti ne živiš daleko od naše crkve, zar ne?“

„Ne, u Osvaltvislu, tu živimo, autobusom je blizu.“

„Dobro, videćemo se onda.“

Pogledala me je na trenutak, i pomislila sam da je najbolje da odem i proverim je li sve u redu sa šatorom za evanđelje...

To je bila slavna nedelja. Mnoge duše koje su našle boga živele su blizu naše glavne crkve, a onima koji su došli izdaleka dali smo pisma sa preporukom najbližem mestu sastanaka. Poslednjeg dana naše kampanje održali smo zbor zahvalnosti na plaži, i bio bi to savršen kraj svemu da gospođa Rotvel nije otišla da opšti sa Svetim duhom. Ona je bila stara i gluva i tako zanesena da nije ni primetila da je plima nadolazila.

„Jesmo li svi tu?“ Pastor nas je brojao dok smo ulazili u autobus. „Kod koga je zastava?“

„Kod mene“, viknula je Mej.

„Onda, sve je u redu?“ pitao je Fred, vozač koga smo iznajmili za tu priliku.

„Nema gospođe Rotvel.“ Alis je pokazala na prazno mesto.

Osvrtali smo se oko sebe, samo je čudo da smo na vreme uočili ruku gospođe Rotvel, koja je mahala dok je tonula ispod talasa.

„Je li ona to maše?“ pitala je Mej zabrinuto.

„Pre će biti da se davi“, viknuo je Fred, skidajući sako i kravatu. „Ne brigajte, sve sam medalje pokupio u mladosti.“ I kao munja odleteo je u talase. Pastor je istog časa pozvao sve nas na molitvu, i gospođa Vajt je zapevala pesmu *Mi imamo sidro*. Jedva da smo stigli do trećeg stiha kada se Fred pojavio noseći gospođu Rotvel preko ramena.

„Frede, vidi joj se kombinezon“, zacoktala je moja majka, povlačeći joj haljinu koliko je mogla.

„Ma pusti njen kombinezon, a moje plave antilop cipele?“

Bile su uništene.

„Je li živa?“ prekinuo ga je pastor nestrpljivo.

„O, jesam, jesam“, zacvilela je gospođa Rotvel odnekud oko sredine Fredove kičme. „Mislila sam da ću se naći u raj.“

„Ali zvali ste u pomoć.“

„Nisam, mahala sam vam, zbogom.“

„Rekla sam ja da ona maše.“

„Dajte joj peškir“, ućutkao nas je pastor, „i pustite ovog sirotog čoveka da nas odveze kući.“

Fred se popeo u autobus, šljiskala je voda iz njegovih cipela, a on je gundao o odšteti i zašto se on dođavola petljao, auspuh je naglo izbacio oblak dima i tako smo otišli.

Festival žetve je došao i prošao, moja majka je skupila rekordni broj konzervi za ratni kredenac, i puno je ostalo da se podeli siromasima. Nisu svi bili zadovoljni.

„Šta će meni četiri konzerve višanja i kestenje u sirćetu?“ gundala je slepa Neli kada joj je moj otac odneo kesu. „U stara vremena dobijali smo hleba i voća i pomalo raznog povrća. Sve je to neka nova moda, eto šta je.“

Kada je moja majka to čula, razbesnela se i precrtala je Neli sa liste za molitvu. Moj otac je stavio Neli na svoju listu da ne bude oštećena. Onda kada je vetar stao da duva sve jače i da se sve brže smrkava, mi smo sve misli usmerili ka Hristovom rođenju i ka tome kako da najbolje objasnimo božićnu poruku. Kao i obično, nameravali smo da učestvujemo u postavljanju scene Isus u jaslama u gradskoj opštini, da se sakupimo pod paganskim borom i pevamo božićne pesme. To je značilo da je potrebno redovno da vežbamo sa Armijom spasa, što je oduvek bio problem jer su naši tamburaši stalno gubili ritam. Ove godine, general nas je pitao da li bismo radije da samo pevamo.

„U knjizi piše, veselite se bučno“, podsetila ga je Mej.

Kada se general usudio da ponudi jedno manje bukvalno tumačenje tog psalma nastala je velika uzbuna. Kao prvo to je jeres.

Zatim, to je nevaspitano. Onda, to je značilo stvaranje razdora u našem stadu. Neki od nas shvatili su da ima smisla u njegovim rečima, a neki su bili duboko uvređeni. Raspravljali smo se sve dok nisu doneli čaj i keks, a onda je General doneo svoju odluku. Svi koji žele da sviraju tamburu to i mogu u svojoj crkvi, ali ne na njegovim probama, i ne na samom božićnom koncertu.

„Ja onda idem”, rekla je Mej.

Pogledali smo se.

„Idemo svi”, rekla sam generalu. „Hvala na čaju.”

Našli smo Mej kako plače na verandi Kvekerske dvorane.¹⁴

„Nemoj, srce, da plačeš.” Neko od nas je zagrlio.

„Nije to ništa.”

„Posle sveg mog truda”, jecala je Mej.

„To je obična Armija spasa, šta te briga za njih.”

„Hajdemo kod mene”, predložila je gospođa Vajt, „da napravimo plan.”

Te noći kod gospode Vajt bili smo sigurni da nas bog vodi, hor sestara i hor muških glasova udružice snage, zauzećemo mesto u gradskoj opštini i čak ćemo izaći i na autoput i ostale puteve. Imali smo četiri tamburaša, koje je sve Mej naučila da sviraju, moju gitaru i mandolinu, i možda harmonijum moje majke, ako nije već suviše star.

„Ionako nam ne trebaju one trube.”

Sledeći problem bio je ko će da napiše scenario za božićnu scenu. Svi smo jednoglasno rešili da to bude moja majka, zato što je obrazovana.

„Kako ona ume s brojkama, da ti mozak stane”, rekla je Mej zadržano.

Moja majka se zacrvenela, malo se ustezala, a onda je prihvatila posao. Kupila je papir za kucanje, novi rečnik i rekla mom ocu i meni da se sami snalazimo kako znamo i umemo. Nju čeka božiji posao. Ceo sledeći dan pisala je i uzdisala u dnevnoj sobi, okružena sendvičima sa sirom i slikama Vitlejema zimi. U četiri popodne

gurnula mi je debelu kovertu u ruke i rekla da pošaljem avionskom poštom.

„Danas je poslednji dan za slanje pošte pastoru Spratu.” Onda je otišla.

Ja sam u to vreme bila suviše zauzeta da bih obraćala pažnju na majku, imala sam svoju grupu za čitanje Biblije i njima sam predavala o doktrini. Kejti je redovno dolazila u crkvu otkada se letos pokrstila, i pokazala se kao vredni novi član. Naročito je meni bila od pomoći, često je kucala moje propovedi kada je trebalo da ih pošaljem u crkveni bilten. Već dugo nisam videla narandžastog demona, pa sam pomislila da se moj život sigurno vratio na normalu.

Ubrzo je došla nedelja kada smo igrali predstavu Isusovo rođenje. Deca su pre toga mesec dana uvežbavala na probama, a moj otac je pravio scenografiju. Majka je stavila nov šešir, a ja sam sedela pored Kejti, držeći šaptačke tablice. Crkva je bila puna nevernika koji su došli da vide kako njihova deca glume. Čak je i gospođa Arkrajt iz prodavnice sa otrovima bila tu. Pesma *Mali magarac* dobro je prošla, a prva scena *Nema mesta u gostionici* bila je u toku kada su se bočna vrata otvorila i neko je ušao, pazeći da bude tih. Škiljila sam u mraku; ta osoba mi je izgledala poznata.

„O, Josife, moraćemo da spavamo u štali.”

Položaj u kome je sedela...

„Ne brini Meri, i drugima je teško” (deca su bila dobro uvežbala akcente).

Kada su pastiri pritrčali sa svojim lampama prepoznala sam kosu.

Poslednje što sam te večeri čula bilo je, „Ne brinite, donosim vam radosne vesti.” Pozadi, u crkvi sedela je Melani.

Čim se služba završila ostavila sam majku da trijumfuje i otišla kući. Drhtala sam od straha. Za mene je Melani bila mrtva. Niko je nije pominjao, a pošto njena majka nikada nije dolazila u crkvu, nije bilo ničega da me na nju podseti. U devet sati neko je pokucao na vrata. Znala sam ko je, ali moleći boga da su pevači božićnih

pesama, otišla sam da otvorim, zaista, čak sam u ruci držala spremljenih nekoliko penija da im dam.

„Zdravo“, rekla je. „Mogu li da uđem?“

Pomerila sam se da je propustim. Malo se bila ugojila i izgledala je vrlo smirena. Tokom sledećih pola sata ćaskala je o svojim studijama, prijateljima, planovima za putovanja. Da li bih se prošetala sa njom jednog od narednih dana?

Ne.

Rekla je da njena majka planira da se ubrzo preseli, daleko, na jug. Ovo će biti poslednji put da Melani odlazi iza elektrane. Trebalo bi da dođem i pozdravim se sa njenom majkom.

Neću.

Na kraju je navukla rukavice, namestila beretu i poljubila me ovlaš u obraz. Ništa nisam osetila. Ali kada je ona otišla podigla sam kolena do brade i preklinjala boga da me oslobodi.

Srećom, u to doba godine imamo puno posla. Sledećeg dana trebalo je da svi odemo u opštinu da pevamo naše božićne pesme ako nam Armija spasa dozvoli. U početku smo se sjajno proveli. Mej je bila vezala nove trake na svoju tamburu, a moja majka je svirala na harminujumu ispod ogromnog pecaroškog kišobrana zelene boje, koji su nam pozajmili članovi Hiršćanskog ribolovačkog društva.

„Da zapevamo *Jelka i bršljen*?“

„To je suviše paganski.“

„A *Tri kralja*?“

„Ti počni.“

I počeli smo. Privukli smo veliki broj ljudi tog dana. Neki su došli da se smeju, ali većina je davala prilog u konzervu i pridruživali su nam se u onim pesmama koje su znali. Ugledala sam Melani koja je stajala sa grančicama imele u rukama. Mahnula je preko glava, ali ja sam se pretvarala da je ne vidim. Onda je stigla Armija spasa i počela da postavlja svoje notne pultove. Doneli su i doboš. Ljudi su gledali i čekali, i kao što se moglo očekivati, nakon deset minuta trudili smo se iz petnih žila da nadglasamo jedni druge. Moja majka je pritiskala pedale i udarala po dirkama što je jače mogla, a Mej je

toliko udarala o žice da su joj izašli žuljevi na prstima. Svi koji su stajali kraj vergla pored riblje pijace pritrčali su da vide šta se događa. Onda nas je neko fotografisao.

„Onaj prokleli doboš“, hroptala je Mej, „nećemo moći da poredimo.“ Nastalo je mrmljanje na našoj strani, onda smo se spakovali i svi zajedno otišli u kafe Trinket da se zagrejemo. Kada smo umarširali, videli smo gospodu Klifton koja je sedela sama sa šoljom čaja pred sobom.

„Mogu li da sednem?“ pitala je Mej, bez daha, spuštajući se na jednu od stolica.

„Ja ionako idem“, najavila je gospoda Klifton, skupljajući svoje kese iz „Marks i Spensera“. „Hajde, Toto.“ Ona i njen pekinezer išetali su dostojanstveno iz kafea.

„Uobražena krava“, prezrivo je rekla Mej. „Ej, Beti, donesi nam kakao i malo selotejpa da sredimo kvar.“ Mahnula je napuklom tamburom.

„Očekivala sam mirno popodne“, rekla je Beti ogorčeno dok su naši i dalje ulazili zauzimajući sav prostor u tesnom kafeu. „Možete da dobijete čaj, ne služim hranu.“

Kada je i moja majka stigla sa harmonijumom i kišobranom, zaključila sam da je najbolje da odem. Na putu do autobusa osetila sam nečiju ruku na svom ramenu; bila je to Melani, i dalje smirena i nasmešena, išla je na isti autobus.

„Hoćeš pomorandžu?“ ponudila mi je kada smo ćutke sele. Počela je da je ljušti. Uхватила sam je za ruku.

„Nemoj to da radiš. Idem da večeram. Nemoj džabe da ljuštiš.“

Ona se opet nasmešila i potom je pričala o ovom i onom, dok nismo stigli do moje stanice, njena je bila nekoliko milja dalje. Ja sam skočila, istrčala i jurnula što sam brže mogla dok je Melani blagonaklono gledala za mnom sa gornjeg sprata autobusa.

Te večeri održala sam čas grupi za čitanje Biblije, uprkos tome što sam naglo postala vrlo nervozna i zabrinuta od slutnje da ću se opet razboleti. Kejti je bila tamo, primetila je moje zabrinuto lice, i htela je da mi pomogne. „Dođi da provedeš vikend kod mene“, ponudila je,

„moraćemo da spavamo u prikolici, ali neće nam biti hladno.“ Već dugo ni kod koga nisam prespavala. Pomislila sam da bi mi to možda pomoglo.

Na obalama Eufrata nađi tajni vrt lukavo zazidan. Postoji ulaz, ali pred njim su stražari. Ti nemaš gde da uđeš. Unutra ćeš videti da svaka biljka raste ukруг kao meta za gađanje. Blizu srca je sunčani sat, a u srcu pomorandžino drvo. O plodove tog drveta spoticali su se atletičari, dok su drugi vidali svoje rane. Sva traganja završavaju se u ovoj bašti, ako tu odlomiš komad ploda iz njega će poteći krv, a ako raspolutiš plod stvoriće se puna činija za putnike i hodočasnike. Jesti tu vočku znači napustiti vrt, jer ona govori o nekim drugim stvarima, o nekim drugim čežnjama. I tako, u sumrak, pozdravićeš se od mesta koje voliš, ne znajući da li ćeš ikada moći da se vratiš, znajući da nikada nećeš moći istim putem da se vratiš. Možda ćeš, jednog dana, slučajno otvoriti kapiju i ponovo ćeš se naći sa druge strane zida.

„Doneću kalorifer“, rekla je Kejti, „da nam ne bude hladno u krevetu.“

Nije nam bilo hladno, ni te noći niti i jedne druge koje smo provele zajedno tokom sledećih godina. Ona je bila moja najjednostavnija ljubavna veza i volela sam je zbog toga. Izgledala je kao da nema nijednu brigu u glavi, i mada još uvek poriče, mislim da je bila isplanirala sve u prikolici.

„Jesi li sigurna da ovo želiš?“ promrmljala sam, ne nameravajući da se zaustavim.

„O, da“, viknula je, „sigurna sam.“

Posle toga smo ućutale, jer smo se stidele da nastavimo dijalog. Bila je božanstvena. Uvek sam pazila da ne gledam u nju dok sam držala propovedi, mada je ona uvek sedela u prvom redu. Bile smo istinski duhovno bliske. Mnogo čemu sam je naučila, i ona je sav svoj trud uložila u crkvu, potpuno nezavisno od mene. Bilo nam je lepo. Nevinima je sve nevino....

Godina je prošla od Melaninog Uskrsa i moje bolesti. Opet je bio Uskrs i pastva engleske Crkve pela se polako uzbrdo noseći krst. U nedelju, na Cveti, ponovo je došla Melani, sva blistava od važne vesti koju je imala da objavi. Trebalo je da se na jesen uda za nekog oficira. Da ne grešim dušu prema tom čoveku, on jeste bio ostavio lošu borbu radi Dobre borbe, ali po mom mišljenju bio je odvratan. Ja nisam imala ništa protiv muškaraca. U to vreme za to nisam imala razloga. Žene u našoj crkvi bile su jake i organizovane. Ako hoćete da pričate o moći, ja sam je imala dovoljno da bi i Musolini na mom mestu bio srećan. I zato ja nisam imala ništa protiv Melanine udaje, bila sam protiv toga što se ona udaje za njega. A ona je bila tako vedra i smirena, toliko smirena da je izgledala teleće mirna. Bila sam vrlo ljuta i pokušala sam da o tome sa njom razgovaram, ali ona se od svog mozga već bila oprostila. Pitala me je šta ja radim.

„U vezi sa čim?“

Ona je pocrvenela. Nisam imala nameru da njoj ili bilo kome pričam šta se događa između Kejti i mene. Iako nisam po prirodi diskretna, niti me je mučio osećaj krivice, dovoljno sam se dobro sećala do čega može da dovede takvo priznanje. Ona je otišla sledećeg dana da provede neko vreme sa njim i njegovom porodicom. Pred sam njihov odlazak, dok je sedeo na onom njegovom groznom socijalističkom motoru, potapšao me je po ruci i rekao mi je da zna i da nam je obema oprostio. Samo sam jednu stvar mogla da uradim; hraknula sam iz sve snage i pljunula ga.

KNJIGA O SUDIJAMA

„Sada te lepo upozoravam“, viknula je Kraljica, udarajući nogom o pod dok je govorila: „Ili ti, ili tvoja glava mora otići.“

Moja majka je tražila da se iselim, imala je podršku pastora i većine pastve, tako je bar rekla. Ona se od mene razbolela, i kuća je od mene bila bolesna, donela sam zlo u crkvu. Ovog puta nije bilo izlaza. Bila sam u nevolji. Uzela sam svoju Bibliju i krenula, brdo je bilo jedino mesto. Na vrhu brda ima jedna stena iza koje čovek može da se zakloni kada duva vetar. Pas to nikada nije uspeo da shvati; on je tu išao da mokri ili da se igra žmurke, ali je na vetru stajao slepljenih ušiju i suznih očiju dok ga ja ne bih stavila u svoju jaknu, da se oboje grejemo. Pas je bio sićušan ali bezumno drčan, lankaširski terijer, crnosmeđe boje sa špicastim ušima. On je spavao u korpi za nemačke ovčare i u tome je možda bio problem. Nije pokazivao da je svestan svoje veličine, ustremljivao se na sve pse koje je sretao i lajao je na prolaznike. Jednom kada sam pokušala da dohvatim neku veliku ledenicu skliznula sam sa ivice kamenoloma i nisam mogla da se podignem; zemlja se odronjavala pod mojim nogama. On je lajao i skičao, a onda je otrčao da pozove pomoć. A sada, evo nas ponovo nad jednom drugačijom provalijom.

Sve se vrtelo oko činjenice da ja volim pogrešnu vrstu ljudi. Oni su bili prava vrsta ljudi u svemu osim u jednom: romantična ljubav prema drugoj ženi smatra se za greh.

„Praviš se da si muškarac“, rekla je moja majka sa gađenjem.

Da sam ja zaista imitirala muškarce, ona bi imala prava da bude zgađena. Ali što se mene tiče, muškarci su bili stvorenja koja se motaju po kući, ne naročito interesantna, ali potpuno neškodljiva. Nikada nisam pokazivala ni najmanje osećanja prema njima, i osim

toga što nikada nisam nosila suknje, ništa zajedničko nisam videla između nas. Pamtim čuveni incident kada je jedan muškarac došao u crkvu sa svojim momkom. Bar je tako izgledalo, držali su se za ruke. „Trebalo je da taj bude žena“, prokomentarisala je moja majka.

Meni je bilo jasno da ona nije u pravu. Tada još nisam imala pojma o seksu, ali znala sam da je homoseksualac sličan ženi isto koliko i nosorogu. Sada kada dosta toga znam o seksu i dalje verujem u to svoje rano zapažanje. Postoje nijanse, ali muškarac je muškarac, kakav god da je. Majka mi je uvek stvarala probleme, jer je u isto vreme i prosvetljena i reakcionarna. Ona nije verovala u determinizam i zastranjenje, verovala je da se i od drugih i od sebe može stvoriti što god želiš. Svako se može spasiti i svako može da potpadne pod đavolji uticaj, a sve je čovekov lični izbor. Dok su meni iz crkve praštali, istina po sumnjivom osnovu da ja to ne mogu da sprečim (oni su pročitali Hevelok Elis i znali su o inverziji), moja majka je na to gledala kao svojevolutni čin, po njenom mišljenju ja sam odlučila da prodam dušu. U početku je to za mene bila slučajnost. Taj slučaj me je naterao da pažljivije razmislim o sopstvenim instinktima i tuđim stavovima. Posle egzorcizma, pokušala sam da svoj svet zamenim jednim gotovo identičnim svetom, ali nisam mogla. Volela sam boga i volela sam crkvu, ali počela sam da ih sagledavam kao sve složenije. Uz to, činjenica da više nisam imala nameru da postanem misionar samo je pogoršala stvari.

„Ali ti se za to obučavaš“, zapomagala je moja majka.

„Mogu isto tako i ovde da propovedam.“

„O, da, a onda ćeš se udati se i imaćeš druge brige na glavi.“ Bila je ogorčena. Čudno, kako njoj nije bilo očigledno da se neću udati. U početku sam mislila da će joj to biti drago. Moja majka je imala komplikovan um.

Najzad je i ser Persival, najmlađi vitez kralja Artura, krenuo iz Kamelota. Kralj ga je preklinjao da ne ide; on je znao da to nije obično traganje. Od onog prazničnog dana, kada su videli Sveti Gral, raspoloženje se promenilo. Oni su bili braća, smejali su se ser

Gavejnu i njegovim poduhvatima u zemlji zelenog viteza, bili su hrabri, svi su bili hrabri i odani svom kralju... Ranije su bili odani kralju. Okrugli sto i visoki zidovi zamka sada su postali gotovo simboli. Nekada se tu jelo i pilo. Ali za Lanselota i Borza, izdaja vreba u budućnosti koliko i u prošlosti. Lanselot je otišao, izludeo od mučnih stvari. I on negde traga; izveštaji stižu do kralja; nečitki, nesuvisli, u ritama kao i ljudi koji su ih donosili. Hol je bio prazan. Uskoro će neprijatelj stići. U jednoj steni stoji zaboden blistavi mač i niko ne može da ga izvuče jer kamen im je vezao misli.

Artur sedi na širokim stepenicama. Na okruglom stolu stoje raznovrsne biljke koje rastu ukrug kao mete. Blizu centra je sunčani sat, a u centru kruna od trnja. Sada je prašnjava, ali sve se na kraju pretvara u prašinu.

Artur misli na prošla vremena, kada su gorela svetla i smeh odzvanjao.

Nekada je tu bila i žena, on je se seća. Ali, avaj, ser Persivale, vrati se, zaigraj ponovo i luduj.

Kejti i ja smo zajedno otišle u Morkam, u pansion za ožalošćene da tamo provedemo nedelju dana. U to vreme bila je mrtva sezona, i svi su mogli da idu, bili ožalošćeni ili ne, mada su zimi u pansionu bili vrlo strogi u tom pogledu. Kejtina porodica je bila na odmoru u obližnjem kampu, u njihovoj prikolici, pa smo smatrale da smo bezbedne. Pazila sam da sva pisma držim u metalnoj kaseti tamo gde sam subotom radila, i koliko sam mogla da procenim, niko nije sumnjao. Mada, te prve noći na odmoru, bile smo neoprezne. Od radosti što ćemo biti celu nedelju nasamo, zaboravile smo na predostrožnost i ja nisam zaključala vrata. Upravo kada me je ona povukla na krevet, primetila sam tanku liniju svetlosti na tepihu. Vrat mi se naježio i usta su mi se bila osušila. Neko je stajao kraj vrata. Nismo se pomerale, i nakon nekoliko trenutaka svetlost se ugasila. Pala sam iscrpljena na krevet kraj Kejti, stegla je čvrsto za ruku i obećala joj da ćemo nešto smisliti.

I smislile smo. To je bio najmaštovitiji plan u mojoj briljantnoj karijeri i, što se tiče Kejti, savršeno je uspeo. Za mene nije bilo nade.

Dok smo sedele za doručkom, pozvali su nas u kancelariju stare prijateljice moje majke i nekadašnje blagajnice u Društvu za izgubljene.

„Hoću istinu“, rekla je ne gledajući ni u jednu od nas, „i nemojte misliti da ćete me prevariti.“

Rekla sam joj da se moja veza sa Melani zapravo nikada nije završila. Da smo se Melani i ja mesecima dopisivale i da sam, naposljetku, izludela od ljubavi, preklinjala Kejti da mi pomogne da organizujem susret.

„Mislila sam da nam ovde ne preti nikakva opasnost“, rekla sam joj plačući.

Poverovala mi je. Želela je da veruje. Znala sam da je strepela kako će to Kejtini roditelji primiti, ako bi ona morala da ih obavesti o ovom slučaju, kao što sam znala i to da je želela da potrese moju majku što je više moguće. Prebacujući svu krivicu na mene, to je i uspela. Rekla mi je da se spakujem i budem spremna da sutra ujutru odem. Htela je da njeno pismo stigne do moje majke pre mene. Kejti je bila van opasnosti, sve ostalo nije bilo važno. Ona je bila tvrdoglava i plaha kao i ja, ali, za razliku od mene, nije umela da se nosi sa mračnom stranom naše crkve. Videla sam i ranije kako pokušava da se tome suprotstavi, gledala sam je kako se bori i plače. Bila sam rešena da im ne dozvolim da je upliću u njihova demonska posla. Sledeći dan trebalo je da provedem u molitvi, prepostavili su da je Melani već otišla. Provela sam ceo dan u krevetu sa Kejti. „Šta ćeš da radiš?“ pitala je, stežući me za ruku dok smo se rano sledećeg jutra šetale po plaži.

Na pesku su izdisale mnogobrojne sitne ribe koje je plima nasukala. Kada sam krenula, ostavila sam Kejti u suzama. Nisam znala šta da očekujem, ali znala sam da neću ponovo da prolazim kroz stari ritual. U džepu sam opipavala hrapavi, smeđi oblutak.

Naravno, kod kuće me je čekao neverovatan prizor. Majka je polomila sve tanjire u kuhinji.

„Nema večere“, rekla je svom mužu kada se vratio kasno sa druge smene. „Nema sa čega da se jede.“ On je otišao do kioska sa ribom i krompirima i tamo večerao.

„O, kako ja sebe zavaravam“, zagrmela je. „Držim te u kući, puštam te da polažeš ispite, zbog čega?“ Protresla me je. „Zbog čega?“ Ja sam joj se otela.

„Ostavi me na miru.“

„Brzo ćeš ti biti ostavljena na miru.“ I otišla je do telefonske govornice da pozove pastora.

Kada se vratila, naredila mi je da odem u krevet, i pomislila sam da je najbolje da je poslušam. Moj krevet je bio uzan. Ležala sam u njemu, i nisam mogla da oprostim ni sebi ni njoj. U redovnim razmacima čula sam je kako poziva boga da joj pošalje znak. Jasno, pastor je stigao, ali iako joj je to bilo drago, bilo bi joj još draže da se nešto spektakularnije dogodilo, na primer, da je plamen progutao mene i moju sobu, a ostatak kuće ostao netaknut. Dole su njih dvoje dugo i tiho pričali. Bila sam na ivici sna kada se pojavio pastor i moja majka iza njega. On je stajao na sigurnoj udaljenosti, kao da sam bila zarazna. Stavila sam jastuk preko glave, jer nisam mogla da smislim šta drugo da uradim. Pastor ga je zgrabio i objasnio mi što je smirenije mogao da sam ja žrtva velikog zla. Da je zlo udarilo na mene i porobilo me, da sam ja izdala crkvu. „Tvoj se demon“, objavio je vrlo tiho, „vratio sedmostruko.“

Moja majka je tiho jauknula i onda se opet naljutila. To je moja krivica. Moja sopstvena perverzija. Počeli su da se raspravljaju o tome da li sam ja nesrećna žrtva ili zla osoba. Neko vreme sam ih slušala; nijedno od njih nije zvučalo ubedljivo, a pored toga, u tom trenutku sedam zrelih pomorandži palo je na prozorsku dasku.

„Uzmite pomorandžu“, ponudila sam ih, kao u razgovoru. Oni su me oboje pogledali kao da sam luda. „Tamo su.“ Pokazala sam na prozor.

„Ona bunca“, rekla je majka, s nevericom. (Ona je mrzela ludake.)

„To njen gospodar govori“, odgovorio je pastor zloslutno. „Ne obazirite se na nju, ja ću ovaj slučaj predati savetu, suviše je težak za mene. Držite je na oku, ali pustite je da ide u crkvu.“

Moja majka je klimnula glavom, jecajući i grizući usnu. Ostavili su me na miru. Dugo sam ležala i gledala pomorandže. Bile su lepe, ali ne od velike pomoći. Da se iz ovoga izvučem biće mi potrebno više od ikone.

Sledećeg dana otišla sam na sastanak Sestara. Elsi se prvi put pojavila nakon dugog boravka u bolnici. Znala je šta se događa, ali ipak me je zagrlila i rekla da ne brinem. „Dođi posle na čaj“, rekla mi je, „ali ne pričaj ostalima.“

Sastanak je protekao u velikoj napetosti svih prisutnih koji nisu znali šta da rade. Gospođa Vajt je stalno udarala u pogrešne note, a Alis se izgubila usred govora kada je uhvatila moj pogled. Svima nam je laknulo kada se sastanak završio u devet. Niko me nije pitao zašto odlazim pre čaja, a za Elsi su pretpostavili da je umorna, inače sam sigurna da bi pokušali da je zaustave. Kada sam došla kod Elsi, to je bio prvi put da je neko preda mnom pomenuo gospođicu Džusberi.

„Ona sada živi u Lidsu“, rekla mi je Elsi, „predaje muziku u nekoj od onih specijalnih škola. Ne živi sama.“ Zagledala se pronicljivo u mene. „Ja sam joj rekla za tebe.“

Bila sam zaprepašćena. Nisam zapravo verovala da Elsi zna. Ona je rekla da je to prosto umela da vidi.

„Da sam ja bila tu, ništa se od te halabuke ne bi dogodilo. Ja bih vam obema pomogla, ali kada sam zaglavila u onoj proklesoj bolnici...“

Ustala sam i zagrlila je i onda smo sele kraj vatre kao što smo ranije sedele, ne pričajući mnogo. Nismo ni o onome pričali, ni šta je ispravno ni šta je pogrešno; pomogla mi je dajući mi ono što mi je najviše bilo potrebno – jednostavno da sedim sa prijateljem.

„Moram sada da idem, Elsi.“ Ustala sam s tugom, dok je sat otkucavao.

„Pa dođi kad god ti je potrebno.“

Stajala je kraj vrata sve dok nisam daleko odmakla niz ulicu, onda kada sam se osvrnula da opet mahnem, nestala je unutra. Išla sam mrzovoljno kraj vijadukta i prodavnice tepiha, a onda prečicom kraj fabrike dugmadi. Srela sam gospodu Arkrajt koja je spotičući se izlazila iz paba. „Pevac i zviždaljka“, tu niko pošten nije odlazio. Nasmejala mi se, „Z'ravo, devo'čice“, i ljuljajući se nastavila je svojim putem. Prošla sam pored škole i Metodističke kapele i onda ulicom Blek Ebi, gde su nekome, nekada davno, odsekli glavu. Zastala sam da se naslonim na zid; kamen je bio topao, i kroz prozor te kuće videla sam porodicu kraj kamina. Što je bio postavljen za večeru, stolice, na stolu tačan broj tanjira i šolja. Gledala sam kako se vatra poigrava iza stakla, onda je neko od njih ustao i navukao zavesu.

Stajala sam pred vratima svoje kuće nekoliko minuta pre nego što sam ušla. I dalje nisam znala šta da radim, nisam čak bila sigurna ni koje mogućnosti stoje preda mnom, ni kakvi sukobi; ostalima je bilo jasno, ali meni nije bilo, i po svemu sudeći niko nema nameru da mi objašnjava. Majka me je čekala. Bila sam zakasnila, ali nisam joj rekla da sam svratila kod Elsi, nisam verovala da išta može da razume.

Dani su se vukli u nekoj obamrlosti, ja u crkvenom karantinu, oni u stanju straha i očekivanja. U nedelju je pastor dobio odgovor od crkvenog saveta. Izgleda da je pravi problem bio u tome što se davanje vlasti ženama u crkvi nije slagalo sa učenjem svetog Pavla. Naš ogranak crkve nikada o tome nije razmišljao i žene su oduvek sve organizovale. Neke od nas umele su da drže propovedi, i bilo je sasvim očigledno, u mom slučaju, da je to punilo crkvu. Nastala je gužva, onda se nešto vrlo čudno dogodilo. Moja majka je ustala i rekla da ona veruje da je ovako ispravno: žene imaju određene sposobnosti za određene službe, nedeljna škola je jedna od njih, Društvo sestara druga, ali prenošenje božije poruke pripada muškarcima. Do ovog trenutka verovala sam da moj život ima neki

smisao. Sada više nije imao nikakav smisao. Moja majka je nastavila da priča o važnosti misionarskog rada za ženu i da sam ja očigledno prikladna za takav ženski posao, ali da sam odbila svoj poziv da bih stekla moć na domaćem terenu, gde to nije umesno. Završila je, rekavši da sam preuzimajući muški svet u ostalim stvarima, prezrela božiji zakon i pokušala da to uradim i seksualno. To nije bio spontani govor. Ona i pastor su to unapred spremili. Njena povodljivost bila je uzrok svega ovoga. Nema sumnje, ona je o tome pričala sa pastorom Spratom nekoliko meseci pre samog događaja i on je ubedio u ovo što je sada tumačila. Pogledala sam oko sebe. Dobri ljudi, prosti ljudi, šta će sada biti sa njima? Znala sam da se moja majka nada da ću ja sebe kriviti, ali nisam imala nameru da to činim. Sada sam znala gde leži krivica. Ako postoji duhovna preljuba, moja majka je bila kurva.

I tako su me moje uspešne propovedi dovele do propasti. Đavo je napao najslabiju tačku: moju nesposobnost da shvatim ograničenja koja mi nameće moj pol.

Pozadi se začuo jedan glas. „To su čiste gluposti i vi to znate. A sada da rešimo, hoćemo li mi da pomognemo ovom detetu ili nećemo?” To je bila Elsi. Neko je vukao da sedne, ali ona se odupirala i onda je uhvatio napad kašlja i srušila se.

„Elsi.” Potrčala sam ka njoj, ali su me odvukli.

„Može ona i bez tebe.” Ostali su se okupili oko nje, dok sam ja bespomoćno stajala i tresla se.

„Dajte neki debeli kaput da je vodimo kući.” I potom su je izneli.

Dok se ovo dešavalo pastor mi je prišao i rekao da, kao znak svoje nove poslušnosti bogu, treba da prekinem propovedi, časove Biblije i sve ostale, kako ih je on nazvao, „uticajne kontakte”. Čim se složim, on će organizovati jači egzorcizam i potom ću na dve nedelje otići na odmor sa majkom, u pansion u Morkamu.

„Reći ću vam ujutru”, obećala sam, pravdajući se umorom.

Ser Persival je već danima bio u šumi. Oklop mu je bio potamneo, a konj izmoren. Poslednje što je pojeo bila je činija

udrobljenog mleka, koju mu je neka starica dala. Ovuda su prošli i ostali vitezovi, on vidi njihove tragove, njihov očaj, a jedan je tu i kosti ostavio. Čuo je priču o razvalinama neke kapele, ili stare crkve, niko nije siguran, svi znaju samo to da negde leže napuštene i svete, daleko od vrebajućih pogleda. Možda će ih tamo naći. Sinoć je ser Persival sanjao Sveti Gral kako mu se primiče na snopu svetlosti. On je u suzama ispružio ruke ali video je da su one pune trnja i onda se probudio. Noćas, sav otekao od ujeda i modrica, on sanja o Arturovom dvoru, gde je bio voljen, miljenik svih. Sanja svoje pse i svog sokola, svoje staje i verne prijatelje. Njegovi prijatelji sada su mrtvi. Mrtvi ili umiru. Sanja Artura koji sedi na širokom stepeništu, sa glavom u rukama. Ser Persival pada na kolena da zagrlji svog gospodara, ali njegov gospodar se pretvara u drvo pokriveno bršljanom. On se budi, lice mu je mokro od suza.

Kada je sutradan ujutru došao pastor, bilo mi je bolje. Nas troje smo zajedno popili čaj; mislim da je majka ispričala neku šalu. Sve je bilo dogovoreno.

„Da vam rezervišem sobu za odmor?“ pitao je pastor prevrćući svoj dnevnik po rukama. „Ona vas očekuje, ali bio bi red.“

„Kako je Elsi?“ To me je brinulo.

Pastor se namrštio i rekao da je ono sinoć nju uznemirilo više nego što su shvatili. Otišla je ponovo u bolnicu na pregled.

„Hoće li se oporaviti?“

Moja majka je izjavila da je to do boga, a da mi imamo druge stvari o kojima treba da razmišljamo. Pastor se nežno nasmešio i ponovo nas pitao kada želimo da idemo na odmor.

„Ja ne idem.“

Rekao mi je da će mi biti potreban odmor posle moje borbe. Da će mojoj majci biti potreban odmor.

„Ona može da ide. Ja napuštam crkvu, tako da sve ostalo možete da zaboravite.“

Bili su preneraženi. Ja sam čvrsto stezala smeđi oblutak i nadala se da će oni nestati. Nisu. Ubeđivali su me i molili, onda su izleteli iz

sobe, neko vreme nije ih bilo, pa su se opet vratili. Čak su mi ponudili časove Biblije, mada pod nadzorom. Naposljetku, pastor je odmahnuo glavom i objavio da sam ja pripadnica naroda hebrejskih, kojima se ne može reći istina. Još jednom me je, poslednji put, pitao:

„Hoćeš li da se pokaješ?”

„Neću.” Gledala sam ne trepćući sve dok on nije oborio pogled. Odveo je moju majku u drugu sobu i ostali su pola sata. Ne znam šta su tamo radili, ali to nije ni bilo važno; moja majka je ofarbala bele ruže u crveno i sada je tvrdila da one tako rastu.

„Moraćeš da napustiš kuću”, rekla je. „Ovde nema mesta za demone.”

Kuda da odem? Kod Elsi ne mogu, ona je suviše bolesna, i niko iz crkve ne bi prihvatio taj rizik. Ako bih otišla kod Kejti, to bi njoj stvorilo probleme, a svi moji rođaci, kao većina rođaka, bili su odvratni.

„Nemam gde da odem”, rekla sam joj, idući za njom u kuhinju.

„Đavo čuva svoje”, uzvratila je i izgurala me iz kuhinje.

Znala sam da ne mogu to sada da preživljavam, i zato nisam. Osećanjima ću kasnije pustiti na volju, kada budem na sigurnom. Za sada moram da budem čvrsta i nepokolebljiva. Zimi, dok je mraz, zemlja je bela, onda se sunce podigne, i sneg počinje da se topi....

„Dogovoreno je.” Rekla sam više teatralno nego hrabro, uletevši kod majke. „Selim se u četvrtak.”

„Gde?” Bila je sumnjičava.

„Neću da ti kažem, videću kako bude.”

„Ti nemaš para.”

„Radiću uveče i vikendom.”

Zapravo bila sam na smrt uplašena i selila sam se kod učiteljice koja je brinula o tome šta se sa mnom dešava. Subotom sam vozila kamionet sa sladoledom; sada ću to raditi i nedeljom i pokušaću, kako umem, da platim za smeštaj. Sumorno, ali ne toliko sumorno kao ostanak u kući. Želela sam da povedem psa, ali znala sam da mi ga neće dati, pa sam ponela svoje knjige i instrumente, sve u jednoj

kutiji s Biblijom na vrhu. Jedino što me je brinulo bila je pomisao da ću morati da radim za tezgom sa voćem. Španske pomorandže, sočne jafa, zrele seviljske pomorandže.

„Neću to”, tešila sam se. „Prodavaću krmenadle, za početak.”

Poslednjeg jutra kod kuće pažljivo sam namestila svoj krevet, ispraznila kantu za đubre, i odvukla psa u dugu šetnju. On je otrčao za Džekom sa terena za kuglanje. U to vreme nisam mogla da zamislim šta će sa mnom biti, a nisam mnogo ni marila. Nije to bio sudnji dan, već samo još jedno jutro.

KNJIGA O RUTI

Pre mnogo vremena, kada je kraljevstvo bilo isparčano kao komadići slagalice, ljudi su mnogo ozbiljnije pristupali putovanju nego što to danas čine. Naravno, bilo je očiglednih problema: koliko hrane treba poneti? Na kakva se čudovišta može naići? Da li poneti plavu tuniku za mir, ili poneti crvenu tuniku za ne-mir? I oni ne tako očigledni problemi, šta raditi sa čarobnjakom koji hoće da te drži na oku.

U to vreme magija je bila vrlo važna, a teritorija, za početak, samo proširenje kruga koji se kredom crtao oko sebe, a sve radi zaštite od prirodnih nepogoda i tome slično. Šteta što je to sada izašlo iz mode, jer, kada se osećamo ugroženo, mnogo je bolje nacrtati kredom krug oko sebe i tu sedeti, nego zavući glavu u rernu sa gasom. Naravno ljudi će vam se smeјati, ali ljudi se smeјu mnogim stvarima, zato nema potrebe uzimati to lično. Zašto će to pomoći? Pomaže zato što je princip ličnog prostora uvek isti, bilo da odbijate prirodne nepogode ili nečije loše raspoloženje. To je polje naše sile, i dok nam je mašta slaba, korisno je imati nešto fizičko da nas na to podseti.

Obuka za čarobnjake je vrlo teška. Čarobnjaci moraju da provedu godine i godine stojeći u krugu od krede, sve dok ne dosegnu ono stanje u kom im krug više nije potreban. Oni svoju moć proširuju malo po malo, prvo u svom srcu, onda u svom telu, potom u prostoru sopstvenog kruga. Nemoguće je kontrolisati spoljašnji deo sebe dok se ne savlada sopstveni disajni prostor. Nemoguće je bilo šta promeniti, dok ne shvatite materiju koju želite da promenite. Naravno ljudi komadaju i preuređuju, ali to su opake sile, menjati a ne razumeti prirodu promene – izvor je istinskog zla.

Vinet je primetila da je već neko vreme prati jedna čudna ptica, crna, sa ogromnim krilima; onda je nestala i nije je bilo celog

popodneva. Istog tog popodneva videla je čarobnjaka. Čarobnjak je stajao okrenut njoj, sa druge strane brzog potoka. Prepoznala ga je po odeći i pobjegla bi da je on nije pozvao glasno, nadjačavši vodenu buku.

„Ja znam tvoje ime.” I onda je stala, uplašena. Ako je to istina ona je u klopci. Imenovati znači posedovati moć. Adam je imenovao sve životinje i životinje su dolazile na njegov poziv.

„Ne verujem ti”, viknula je. Onda se čarobnjak nasmešio i pozvao je da pređe potok, da bi mogao da joj šapne na uvo. Odmahnula je glavom; mora biti da je čarobnjakova teritorija sa druge strane potoka; ovde je bar na sigurnom.

„Nikada bez mene nećeš izaći iz ove šume”, upozorio ju je kada je krenula kroz blato. Vinet mu nije odgovorila. Pala je još jedna noć, ovaj put je donela kišnu provalu, grane su se njihale i vetar je razneo njeno sklonište. Onda su je napali vodeni mravi i naterali je da opet krene dalje u mrak i u šumu. U zoru je bila iscrpljena. Njen kameni ćup sa hranom i suvom odećom bio je izgubljen, a po zavoju reke shvatila je da gotovo nimalo nije odmakla. Na drugoj strani reke ugledala je čarobnjaka koji se blago smešio.

„Rekao sam ti”, kazao je.

Vinet to nije želela da čuje. Sela je snuždeno među trske.

Na drugoj strani čarobnjak je zapalio vatru i izvadio svoj lonac. Vinet je njušila vazduh i skupila noge pod bradu. Mirisalo je na kuvanog goluba.

„Ja sam vegetarijanac”, doviknula mu je, gledajući ga u lice.

„O, pa i ja sam”, odgovorio joj je zadovoljnim tonom. „Kuvam azuki pasulj i knedle, ima i za gosta.”

Vinet je bila preneražena. Kako je mogao da zna? Preplavila su je sećanja na baku; njen slavni paprikaš sa azuki pasuljem; kako su pevali oko vatre kada su muškarci odlazili u lov. Sakrila je nos u jaknu i pokušala da ne diše.

„Da li voliš korijander?” pozvao je opet čarobnjak. „Svež je.”

„Volim”, doviknula je Vinet, promukla i zbunjena, „ali neću da jedem jer ti ćeš me otrovati.”

„Dete drago!“ Čarobnjak je izgledao iskreno zaprepašćen.

„Kako da znam da li smem da ti verujem?“ (Vinetin stomak je krčao.)

„Zato što ne znam tvoje ime. Da znam, već bih te privoleo da pređeš na ovu stranu. Tužno je ručati sam, zar nije?“

Vinet je razmislila nekoliko trenutaka, onda je sklopila pakt sa čarobnjakom. Ješće sa njim, on će joj potom reći šta želi, a onda će se takmičiti da donesu odluku. Kao zalog, nacrtao je krug kredom da ona u njega stane kada pređe potok. Onda joj je bacio kredu preko potoka. Bio je to grubi, smeđi oblutak; čvrsto ga stežući nesigurnim koracima prešla je potok stajući na stene – uskočila je u krug i zatvorila ga za sobom.

„Francuski ili crni hleb?“ pitao je čarobnjak pružajući joj činiju koja se pušila.

Petnaest minuta su zajedno žvakali u tišini, onda je čarobnjak uzdahnuo, otkinuo komad hleba i omazao svoju činiju. „Nema ništa slatko. Planirao sam krem, ali ovde je teško naći mleko. Ali dobro, skuvaću nam kafu, a onda ću ti reći šta želim.“

Vineti je zastao zalogaj u grlu. Počela je da se guši i morala je da dozvoli čarobnjaku da je udari po leđima. Možda želi da je isecka na komade, ili da je pretvori u zver, možda hoće da se ona uda za njega. Kada joj je dodao kafu ona se skamenila od straha.

„Ja želim“, počeo je, „da ti postaneš moj šegrt. Veština magije izumire; što nas je više to bolje. Ti imaš talenta, to znam, možeš da širiš znanje u mestima gde jedva da znaju da nacrtaju krug kredom. Sve ću te naučiti, ali ne mogu da te nateram, prvo mi moraš reći svoje ime.“ On se nagnuo unazad i pogledao u Vinet. „Ima samo još jedna sitnica; ako mi ne kažeš svoje ime, nikada nećeš izaći iz tog kruga, je te neću osloboditi, a ti nemaš tu moć.“

Vinet je zanemela od besa. „Ti si me prevario.“

„Pa znaš da je to moj posao.“

„U redu“, rekla je Vinet nakon nekoliko trenutaka. „Evo da se dogovorimo. Ako uspeš da pogodiš moje ime, tvoja sam. Ako ne

uspeš, pokazećeš mi kako da odavde izađem i ostavićeš me na miru."

Čarobnjak je polako klimnuo glavom, dok je Vinet smišljala koju lukavu igru da odigraju da bi rešili ovaj duel. Najednom je podigao pogled ka njoj.

„Hajde da igramo vešanja.“

Izvadio je parče papira i pero. „Slovo X“, počeo je on.

„Ne“, Vinet je odgovorila prezrivo. „Jedan nula za mene.“

„Moraš da mi pomogneš“, rekao je čarobnjak, „na kraju krajeva ne koristimo magiju.“

„U redu“, složila se ona nevoljno. „Evo ti rime.“

„Nekima je moje ime ptica skoro

Drugima sud u kojem se puter čuva.“

„Samo toliko ću ti reći.“

Čarobnjak je neko vreme stajao na glavi, ponavljajući rimu.

„Slovo P“, rekao je najzad.

„Dva poena za mene“, zagugutala je Vinet.

Onda je čarobnjak skočio na noge i viknuo, „Tvoje ime je Ganet Barel.“

„Pogrešno“, presekla ga je Vinet, „a za to dobijam dva poena. Još jedan pokušaj i crtam omču.“

Kada je pao mrak, i dok im je Vinet sipala još kafe, čarobnjak je počeo da se kikoće. „Znam.“

„Stvarno?“ uzvratila je Vinet. „Zapamti još dva pokušaja i slobodna sam.“

„Tvoje ime je Vinet Stoundžar.“ I krug kredom je nestao.

„Pa dobro“, pomislila je Vinet, gaseći nogom vatru. „Bar ume da kuva.“

Sledećeg jutra stajali su u zamku, a sa koplja sa zastavom zurila su tri gavrana.

„Sedrah, Misah i Avdenago“, predstavio ih je čarobnjak. „Naučićeš da ih razlikuješ. Sada moram ovde da te prenesem preko praga, inače ću zaspati. Sve je to deo mera bezbednosti.“ Podigao je

Vinet i preneo je u sobu jarkih boja, u čijem je jednom kraju gorela vatra u velikom ognjištu.

„Da li voliš visoke plafone?” pitao je, kada su se spustili kraj vatre. „Svuda je isto u ovim starim građevinama, ali navići ćeš se.”

„Koliko dugo si čarobnjak?” pitala je Vinet u razgovoru.

„O, ne umem to da ti kažem”, odgovorio je nehajno, „treba da shvatiš da ja postojim i u budućnosti, tako da je to meni sve isto.”

„Ali ne može da bude”, usprotivila sa Vinet, „nemoguće je tako govoriti o vremenu.”

„Nemoguće je tebi, draga moja, ali mi smo sasvim različiti.”

Bar to je bila istina, pa je Vinet usredsredila pažnju na sobu.

Osim nebrojenih ormana, bilo je vrlo malo nameštaja. Sa desne strane, kraj prozora visio je ogroman rog.

„Za šta njega koristiš?”

„Pa, nisam uvek tako star kao sada, a kada sam još stariji mogu malo da ogluvim. Taj rog mi služi da noću slušam slavuje, dok ležim na onom kauču.”

Vinet nije opazila nikakav kauč. „Na kom kauču?”

„Pa onom”, rekao je čarobnjak iznenađen. Ponovo je pogledala i tu se stvorio kauč. To je bio samo početak Vinetine avanture u zamku, ali za vreme njenog boravka dogodila se jedna čudna stvar. Zaboravila je kako je tu dospela, i šta je pre toga radila. Verovala je da je oduvek bila u zamku, i da je ona čarobnjakova kćer. On joj je to kazao. Da nema majku, ali da ju je jedan moćni duh njemu posebno poverio. Vinet je osećala da je to istina, a uostalom, gde bi inače mogla da poželi da živi?

Čarobnjak je bio dobar prema seljacima koji su živeli iza brda. Učio ih je muzici i matematici, i bacao dobre čini na useve tako da zimi niko nije gladovao. Naravno, očekivao je njihovu apsolutnu podanost, ali oni su mu je drage volje davali. Vinet je naučila kako da sama uči seljake, i sve je dobro išlo dok jednog dana ne dođe neki neznanac u njihov kraj. On je odseo u jednoj seoskoj kući, i ubrzo se sprijateljio sa Vinet. Ona ga je na dan velikog praznika pozvala da dođe u zamak.

Veliki praznik je bio seosko slavlje kada je svaka kuća donosila poklon čarobnjaku, a on je uzvraćao darove tamo gde ih je smatrao najpotrebnijima.

„Hoćeš li dati poklon ovom neznancu?“ pitala je Vinet oca kada je osvanuo praznični dan.

„Kom neznancu?“

„Ovom“, pokazala je Vinet, učinivši da se on pojavi. Momak je bio preneražen. Sekund pre toga stajao je naslonjen na drvo i gledao u zamak. Sada je stajao kraj tri gavrana u holu tako visokom da nije bio siguran da li je to iznad njega nebo ili plafon. Čarobnjak se okrenuo ka njima dvoma i udario dlanom o dlan. „Biće šta će biti, ti si već odlučila o njegovom poklonu.“ Onda, podigavši široku suknju svoje odore, Vinetin otac je nestao.

„Ja se bojim“, rekao je momak.

„Nema potrebe“, rekla je Vinet i poljubila ga.

Kada je pao mrak, hol se ispunio ljudima i životinjama. Neke životinje su bile pokloni čarobnjaku za njegovu farmu, a neke su prosto ušetale. Oko ponoći, ljudi su od vina zaboravili sve osim taj trenutak, i čarobnjak je održao svoj uobičajeni govor. Obećao je dobru žetvu sledeće godine, i dobro zdravlje svojim prijateljima. Mladim momcima koji su te godine napuštali selo darovao je štit, ili nož, ili strelu. Mladim ženama koje su rešile da se staraju same o sebi darovao je sokola, ili psa, ili prsten. „Neka svakog po potrebi štiti njegov dar.“ Jer čarobnjak je znao kojim će stazama krenuti svaki putnik. Naposletku, lice mu se smračilo i ispričao je da je užasna zla kob ušla u zemlju. „Ona leži u jednom od vas“, upozorio ih je, posmatrajući ih kako se usplahireno komešaju. „On mora biti prognan.“ I čarobnjak je spustio ruku na vrat momka neznanca.

„Ovaj momak je iskvario moju ćerku.“

„Nije“, viknula je Vinet, poskočivši od straha. „On je moj prijatelj.“

Ali niko je nije čuo. Svezali su momka i bacili ga u najmračniju sobu u najdubljem podrumu zamka, gde bi doveka ležao da ga Vinet nije oslobodila svojom vlastitom magijom. „Sada idi k njemu“, rekla

je momku, dok je on stajao žmirkajući pred bakljom, „i odreci me se. Optuži mene za sve što želiš, ti ne možeš da ostaneš uz mene, jer ne možeš protiv njega.“ Momak je prebledeo i zaplakao, ali Vinet ga je odgurala uz stepenice a ujutru je čula da je on uradio onako kako mu je ona naredila.

„Kćeri, ti si me osramotila“, rekao je čarobnjak, „i više mi nisi potrebna. Moraš da odeš.“

Vinet nije mogla da traži oprostaj jer je bila nevina, ali molila ga je da ostane.

„Ako ostaneš, ostaćeš u selu i čuvaćeš koze. Ostavljam te da sama odlučiš.“ Nestao je. Vinet samo što nije briznula u plač kada je osetila neko peckanje po ramenu. Bio je to Avdenago, gavran koga je volela. On joj je skočio na rame i šapnuo na uvo:

„Nećeš izgubiti svoju moć, samo ćeš je drugačije koristiti, to je sve.“

„Kako to znaš?“ šmrknula je Vinet.

„Čarobnajci ne mogu da uzmu nazad svoje darove, nikada, tako piše u knjizi.“

„A šta ako ostanem?“

„Bol će te uništiti. Bićeš okružena poznatim stvarima, ali ćeš osećati da su ti one daleke i tuđe. Bolje je da sada sebi nađeš novo mesto.“

Vinet je razmišljala o tome, dok je gavran strpljivo balansirao na njenom ramenu.

„Hoćeš li da pođeš sa mnom?“

„Ne mogu, ja sam vezan za ovo mesto, ali uzmi ovo.“ Gavran je sleteo i Vineti se učinilo da je počeo da bljuje na popločani pod. Onda joj je spustio hrapavi, smeđi oblutak u ruku.

„Hvala“, rekla je Vinet. „Šta je to?“

„To je moje srce.“

„Ali ono je kameno.“

„Znam“, odgovorio je gavran tužno. „Vidiš, ja sam izabrao da ostanem, o, davno je to bilo, i od tuge moje srce je postajalo sve tvrđe i na kraju se skamenilo. Neka ti to uvek bude opomena.“

Vinet je sela na trenutak kraj kamina. Gavran, koga je čarobnjak onemeo, nije mogao da je upozori da se njen otac ušunjaio u obliku miša i da vezuje nevidljivi konac oko jednog njenog dugmeta. Kada je Vinet ustala, miš je pobegao. Ona nije primetila, a kada je jutro osvanulo, stigla je do ivice šume i prešla preko reke.

Vratila sam se na posao u mrtvačnici, ili pogrebnom zavodu, kako su ona žena i njen prijatelj Džo više voleli da kažu. Oni su me dobro plaćali, a kada mi je bilo potrebno još para davali su mi da perem kola. Ponekad sam morala da parkiram kamionet sa sladoledom iza zgrade pogrebnog zavoda, da sredim nekog mrtvacu unutra, i potom nastavim da prodajem sladolede. Džo se šalio kako će da mi ubaci neki leš u zamrzivač kada bude otoplilo.

„Neće oni ni primetiti malo sladoleda od maline, je l' tako?”

Od kada je „Elizijum” (tako se zvalo njihovo preduzeće) sklopio ugovor za jedan bogataški starački dom u predgrađu, žena je bila mnogo srećnija.

„Velika je razlika u parama, i te kako velika”, uveravala me je pokazujući nove modele venaca. „Oni vole fine vence. Neće oni tamo neke krstove.”

I Džou je dobro išlo. Kupio je dva nova vozila, a dvorišnu šupu je preuređivao u hladnu komoru.

„Neću da mi se ovde pravi gužva s mrtvacima”, rekao je, zamahnuvši rukom po kapeli. „Znaš, ovde ljudi dolaze da odaju poslednju počast, i neće oni da ma koja matora lešina leži tu pored njihovog roda, je l' tako? Prirodno je da ljudi žele malo privatnosti.”

„O, pa naravno, naravno”, složila se žena. „Niko ne voli da vidi pokojnike poređane kao sardine, je l' tako?” Kad god sam ih slušala, Džo i žena nikada nisu odgovarali jedno drugom, a da ne postave sledeće pitanje. Satima nisu zatvarali usta dok je Džo nameštao ručke na sanducima, a žena savijala žicu i povezivala cvetove u nerazdvojivu celinu. Neumorno su se divili svom radu.

„Kako je lep ovaj mesing”, rekao bi Džo, „je l' da?”

„Kao rajska kapija, zar ne?” odgovarala bi žena.

Očekivali su da ja sedim između njih, mudro klimam glavom i dosipam im čaj. Meni to nije smetalo, volela sam da pobegnem od dece koja su jurila za sladoledom. U kamionetu sam imala melodiju *Medin izlet*, pa su svi znali kada da izlete iz kuće vičući: čokoladni, na štapiću i kornet. Važno je bilo tačno naviti melodiju, inače je tako polako i tužno sviralo, da je Džo jednom ponudio da je kupi za svoja vozila. A s druge strane, ako se previše navije, zvučalo je kao muzika iz vestern filmova kada konjica juri nizbrdo. „To je sladoled iz prokletog Triketa“, govorili su ljudi kada bih pogrešila sa navijanjem, „nosi se.“ Mušterije su bile hirovite. Otrčale bi kod Bertvisla, on je bio jedini preostali prodavac sladoleda čija je kola vukao konj. Bertvisl je imao bar osamdeset godina, a ni konj mu nije izgledao mnogo mlađi. Ljudi su govorili da niko ne zna šta taj matori stavlja u sladoled, i niko nikada nije ni pitao. Ali sladoled je zaista imao dobar ukus. On ništa novo nije izmišljao, oduvek je prodavao samo kornete i na štapiću, sa sirupom od jagode. On je to zvao krv. Kada sam bila mala, uvek smo od njega kupovali, jer smo dobijali i još jedan besplatan dodatak. Bili smo njegova poslednja tura na putu kući, i kako su ljudi tokom celog dana davali konju ponešto da pojede, on je u našoj ulici svuda za sobom ostavljao balegu. Čim bi čula zvižduk, majka bi mi ćušnula deset šilinga u jednu ruku, a lopatu u drugu i poslala po dva na štapiću, jedan kornet i balegu – što više mogu da je nakupim sa puta. Konj je udarao kopitom, frktao i obično bi još malo litnuo za mene, pošto bih završila kupovinu.

„Sjajno“, rekla bi majka zadovoljno dok sam ulazila u hodnik pazeći da ne prospem. „Idi i ukopaj pod zelenu salatu.“ Onda bismo zadovoljno sele da pojedemo naše krvave vafere.

Bertvislov sladoled je bio romantičan, što Triketov nikada nije bio. Kada je pogrebni zavod „Elizijum“ organizovao daću, uvek su uzimali Bertvislov sladoled za dezert.

„Zna se šta je kvalitet, je li tako?“ rekla je žena.

Njihove daće bile su vrlo dobro organizovane. Uvek su uzimali samo najbolje. Otkada su dobili ugovor sa staračkim domom

uključili su i predjelo, obično salatu od račića iz Molinog ribljeg restorana. Za glavno jelo mogli ste da birate ćurelinu, govedinu ili francuske pite. Francuske pite su u početku bile malo tražene, ali su ubrzo postale vrlo popularne.

„Treba smisliti nešto fino, je li tako?” rekla mi je žena, kada sam išla da odnesem jelovnik na štampanje.

Jedne subote, dok sam vozila kamionet sa sladoledom oko Louer Folda, videla sam gomilu ljudi koji su se gurali u donjem delu ulice. Elsi je živela na kraju te ulice. Htela sam da vozim pravo tamo, ali neko je tražio sladoled na štapiću, pa onda je neko drugi hteo kornet i meni su ruke počele da se tresu i nisam mogla lepo da zahvatim kuglu sladoleda.

„Što si se tako ušeprtljila”, pobunila se neka debela žena.

„Evo vam džabe jedan od čokolade”, rekla sam joj i bacila sladoled koji joj je upao u džep na kecelji, i dok je ona s rukama na kukovima stajala buljeći u mene, pritisla sam gas i pojurila drmusajući se niz makadamski put. Niko se nije ni osvrnuo dok sam parkirala, izašla i progurala se do Elsinih vrata. U njenoj dnevnoj sobi stajali su pastor, gospoda Vajt i moja majka. Elsi nije bilo.

„Šta se događa?” pitala sam strogo.

Oni su se samo osvrnuli na mene i nastavili da pričaju utišanim glasovima. Čula sam reči „pripreme za sahranu.” Onda sam ščepala majku za rukav.

„Hoćeš li da mi kažeš šta se događa?”

Stresla me je sa rukava. „Elsi je umrla.”

Pastor mi je prišao. „Molim te, Dženet, idi kući.” Glas mu je bio vrlo tih.

„A gde je to moja kuća, ako umete da mi kažete?” Odvratila sam mu, streljajući ga očima. To ga nimalo nije uzdrimalo, samo me je uhvatio za ruku i izveo u hodnik.

„Trebalo bi da nas dvoje popričamo, zar ne?” rekao je.

Ja nisam na to ništa odgovorila, gledala sam u pod i trudila se da ne zaplačem.

„Trebalo je da mi veruješ“. Glas mu je bio blag.
„Čega se vi plašite?“ Najednom sam to htela da čujem.
On se nasmešio. „Plašim se pakla, večitog prokletstva.“
„A šta je onda tako užasno u meni?“

Onda je izgubio strpljenje, onako kako samo ljudi sa blagim glasom umeju.

„Ti si se upustila u nešto nemoralno, to nikome nije dozvoljeno.“

„Znate dobro da je za to potrebno dvoje“, mislila sam da je na mestu da ga podsetim.

„Ti si je zavela, upotrebila si svoju moć nad njom, to nije bilo do nje, samo do tebe.“

„Ona me je volela.“ Čim sam to izgovorila osetila sam da bi me ubio da je mogao.

„Ona te nije volela.“

„Da li je to ona rekla?“

„Ona mi je to sama rekla.“

Dlanovima sam se naslonila na zid i duboko disala. Ima raznih vrsta prevara, ali izdaja je izdaja gde god se sa njom suočili. Ne, on me ne bi ubio, ljudi sa blagim glasovima ne ubijaju, oni su lukavi. Ta vrsta nasilja ne ostavlja vidljive tragove. Odveo me je do vrata, i ja sam posrćući otišla do kamioneta sa sladoledima. „Evo je.“ Čula sam uzvik i videla da su svi koji su se okupili oko Elsine kuće stali u red pred prozorom kamioneta. Žena koja je bila prva u redu već je bila spremila novčanik.

„Dva korneta. Jesi li je poznavala? Ja sam je znala samo iz viđenja.“ Onda se okrenula svojoj prijateljici. „Mi smo je znali iz viđenja, je li tako?“ Pružila sam joj dva korneta.

Žene koje su stajale iza njih, razmenjivale su informacije.

„Nije osetila nikakav bol, prosto je izdahнула u toku noći, dva od maline i jedan od vanile, Beti još nije odlučila, pa najbolje je tako, bila je stara znaš, nije više mogla da vodi računa o sebi.“

„Da li želite još nešto?“ pitala sam ih.

„Da“, Beti se oglasila, „jedan od čokolade, ja ne plaćam.“ I sve su prasnule u smeh. „Hajde, sklanjajte se“, naredila je žena koja je

plaćala „Deca me čekaju kod kuće.”

Najzad su sve otišle, i samo što sam spustila kašiku u teglu sa zamagljenom vodom, ugledala sam gospođu Vajt koja je dolazila u mom pravcu. Šmrktala je u maramicu.

„Na mrtvima zarađuješ”, zacvilela je kroz prozor. „Pastor ne može da veruje.”

„Nije sveto, je l' da?” rekla sam joj.

„I nije, ali ti ćeš sama za to platiti, i koštaće te više od jednog korneta.”

„Verovatno”, rekla sam, nadajući se da će otići, ali ona se naslonila na tezgu i počela toliko da cmizdri da sam morala da joj krpom brišem lice.

„Kada će da bude sahrana?” pitala sam je razgovora radi.

„Ti ne smeš da dođeš, to je samo za svete.”

„Ja i ne želim da dođem, idi već jednom.” Sela sam za volan, i gospođa Vajt je nešto promumlala a onda otrčala preko puta.

Nastavila sam svoju turu, ne razmišljajući ni o čemu, kraj Vudruk baptističke crkve, onda uzbrdo do Fern Gora, gde su se pravili sladoledi. „Treba mi nekoliko slobodnih dana”, rekla sam im. „Ovo je izuzetan slučaj, neće se ponoviti.” Nije im to odgovaralo, školski raspust je udarna sezona, ali pošto sam ja dobro radila i donosila dosta para, ipak su mi dali tih nekoliko dana.

Kada je Vinet prešla preko reke, našla se u delu šume gde je miris bio drugačiji. Pošto nije znala kuda da ide, shvatila je da je svejedno i krenula je najutabanijom stazom. Ubrzo joj je ponestalo hrane i rezervne odeće; onda je počela da pati za domom i danima je ležala nemoćna da krene dalje. Neka žena koja je putovala kroz šumu naišla je na nju i uz pomoć lekovitih trava povratila je u život. Ta žena nije ništa znala o magiji, ali znala je da postoje razne vrste tuge i umela da ih prepozna po njihovim znacima. Vinet je sa njom otišla nazad u selo gde su je ljudi lepo prihvatili, našli joj posao da može da se izdržava. Oni su bili čuli za Vinetinog oca i verovali su da je lud i opasan, tako da je Vinet rešila da ne pominje svoja magijska

umeća, niti da ih koristi. Ona žena je pokušavala da nauči Vinet njihovom jeziku i Vinet je naučila neke reči, ali ne i jezik. Zbunjivale su je njihove rečenične konstrukcije i ljudi su ih u raspravi koristili protiv nje, jer nije umela da im odgovori. Ali to se retko dešavalo. Seljaci su bili prosti i dobrodušni, nisu postavljali pitanja osvetu. Nisu ni od Vinet očekivali da mnogo priča. Vinet je želela da priča. Ona je za sobom ostavila svoju školu i sledbenike, želela je da priča o prirodi sveta, zašto on uopšte postoji, i šta oni svi tu rade. Pa ipak, znala je da je njen stari svet imao puno toga pogrešnog u sebi. Ako bi o tome pričala, o dobrom i lošem, oni bi mislili da je ona luda i onda nikoga ne bi imala. Morala je da se pretvara da je ista kao i oni, a kada bi ponekad pogrešila, oni bi se nasmešili i setili se da je ona stranac. Vinet je čula da daleko odatle postoji predivan grad sa zgradama visokim do neba. To je bio drevni grad, tigrovi su ga čuvali. Niko iz njenog sela nije video taj grad, ali svi su čuli za njega i svi su o njemu govorili sa strahopoštovanjem. Građani nisu sejali i obrađivali zemlju, oni su razmišljali o svetu. Vinet je mnoge noći provela budna, pokušavajući da zamisli kako taj grad izgleda. Kada bi samo mogla da stigne do njega, osećala je da bi tamo bila bezbedna. Kada je seljacima ispričala svoj plan, oni su se nasmejali i rekli joj da misli na druge stvari, ali Vinet nije mogla ni na šta drugo da misli, i čvrsto je rešila da ostvari svoj plan.

Sledećeg jutra videla sam Džoa u gradu. Mahnuo mi je i požurio ka meni.

„Jedna od tvojih je kod nas. Idi da je vidiš.“ Znala sam da misli na Elsi. To je bila moja poslednja šansa. Niko se u crkvi nije setio da ja povremeno radim u Elizijumu. U međuvremenu, trebalo je da napišem pismo, pa sam tek uveče krenula kroz grad, uz to, znala sam da se u crkvi održava grupna molitva, i da verovatno nikoga neću sresti.

„A, to si ti“, rekla je žena dižući pogled ka meni, kada sam stigla.
„Je li i Džo tu?“

„Da, ja sam, ne, Džo nije tu, on je u bašti, zar ne?“

„A, da, zaboravila sam, vadi povrće za daću.“

Ona je pravila krst preplićući paprat i jorgovan. „Gledaj šta pravim za njih, opet prokleti krst.“ Besno je tresnula krstom o pod. „Hajde da popijemo čaj.“ Na putu do kuhinje, prošla sam pored Elsinog kovčega, ali nisam pogledala unutra, htela sam da sačekam da oni odu kući. Mada je i tada vladao potpuni mir.

„Donesi 'burbone'“, ¹⁵ doviknula je žena.

Sedele smo pola sata na suncu, uživajući u čaju i toploti.

„Ovo je najbolje što nam je stiglo iz Francuske“, izjavila je žena grickajući „burbon“.

„A francuske pite?“ podsetila sam je.

„Da, tačno, u pravu si“, klimnula je. „Razumeju se oni u hranu, je l' da?“ Počela je da mi prepričava recepte koje je pročitala u nekoj knjizi u biblioteci, i one koje je čula kada je putovala u Dijep, preko La Manša. Ne bi opet išla, ni u kom slučaju, predaleko je, mada bi volela da vidi Ajfelovu kulu. Čula je da su je akrobate izgradile, a da je one poslednje, najviše prečke postavila grupa treniranih majmuna. Njena rođena baka videla je sliku kule u izgradnji kao i maketu na Velikoj izložbi. Ona ima fotografiju na kojoj njena baka gleda sliku Ajfelove kule. Da li ja želim da putujem? Ne, ne želim, pa, dobro, razume ona to, kada već imam toliko posla kod kuće. Onda je rekla kako veruje da to zavisi od čovekove reinkarnacije. To nikome ne treba da pričam, to da ona u te stvari veruje. To je strogo u poverenju. Rekla je da se često pita zašto ona neke stvari želi da radi, a neke druge uopšte ne želi. Pa, što se nekih stvari tiče to je očigledno, ali što se nekih drugih tiče, nema nikakvog razloga. Dugo je zbog toga razbijala glavu i onda je smislila da ono što si već radio u prethodnom životu nema potrebe opet da radiš, a ono što moraš da radiš u budućem životu, za to nisi sada spreman.

„To je kao kad slažeš kockice, zar ne?“

To je, po njenom mišljenju, objašnjavalo zašto ja ne želim da putujem. Utom je Džo stigao i žena je otišla da pristavi još čaja. On je otvorio prtljažnik na svom vozilu.

„Doneo sam šerpe, povrće, paradajz i zelenu salatu, i tonu boranije. To bi trebalo da bude dovoljno. Izabrali su ćuretinu i sladoled od vanile za dezert.”

„Kada će da bude?”

„Sutra u dvanaest. Bolje da prvo očistimo kola. Biće joj dovoljno blata kad stigne tamo gde ću da je odvezem, je li tako?”

Onda je žena došla sa čajem. Bila je ljuta zato što je Džo bio obećao da će je voditi u bioskop da gleda Garija Kupera. A sada hoće da pere kola. Prosula je čaj u njegovu tacnu i sakrila biskvite ispod paprati. Nisam želela da ona bude nezadovoljna i predložila sam da ja operem kola i izglancam ih.

„Je l' ćeš umeti da ih garažiraš?” pitao je Džo, sumnjičavo.

„Naravno da će umeti”, obrecnula se žena, „zar ne vozi onaj prokleti kombi sa sladoledom.”

Džo je klimnuo i pogledao na sat.

„U redu onda, hajdemo kući da se okupaš.” Žena je ustala da ode po svoju kacigu, Džo je nije nosio, onda su se popeli na mali skuter i otkrivudali niz uličicu. Ja sam malo sačekala, onda sam, ne žureći, našla kofu i jelensku kožu i usijala vozilo. Želela sam da Elsi dobije sve najbolje. Već je bio pao mrak kada sam uparkirala kola u garažu. Oprala sam ruke i otišla unutra; samo nekoliko lampi je gorelo, dovoljno da vidim Elsi. Obukli su joj njenu najbolju haljinu, i stavili knjigu crkvenih pesama uz nju. Elsi je kraj svake pesme u knjizi obeležila u kom tonalitetu da svira. Setila sam se njene harmonike i pitala se šta li su uradili sa njom. Tu je bila stoličica za gledanje u kovčeg, da čovek ne bi morao da stoji. Džo je uvek bio vrlo obziran u ovim stvarima; dozvoljavao je i da se ostane preko cele noći, mada to nije bila uobičajena praksa.

Dugo sam pričala Elsi o pismu koje sam napisala i o tome kako se osećam. Već je svitalo kada sam krenula kući.

Na donjem spratu zvonio je telefon. Htela sam da nastavim da spavam, ali telefon nije prestajao da zvoni. Bio je to Džo. Sav uspaničen. Mogu li ja da dođem i služim daću, sve da skuvam i poslužim? On mora da vozi i da sredi sve oko kovčega. Žena je pala

sa skutera dok su se vraćali kući posle filma sa Garijem Kuperom. Ništa nije polomila, ali mora da ostane u krevetu nekoliko dana. Jedva je uspela da završi venac. Pokušala sam da upozorim Džoa šta će se dogoditi ako se ja pojavim na sahrani. „Ništa ti ne brini“, rekao je „nije meni naročito stalo do njih, sledeći put mogu da idu kod sumornog Alfa.“ Alf je držao drugačije pogrebno preduzeće, sa utvrđenim ceremonijama i fiksnim cenama.

„Kao u nekom prokletom kineskom restoranu“, rugao se Džo.

I tako sam prihvatila, ponela sam neko odelo da se presvučem i otišla da pečem ćurku i spremim daću za dvadesetoro ljudi.

Pazila sam da me ne ugledaju sve dok nisu otišli sa kovčegom na groblje, onda sam odjurila i postavila sto. Računala sam da ću staviti koktel od račića i povrće da se sami služe, pošto svako dobije svoju porciju ćuretine. Vratili su se posle četrdeset i pet minuta, i ja sam istrčala sa kuvanim povrćem koje se parilo, i stavila sve na sto. Džo će moći da im iznese tanjire sa ćuretinom i tako bi sve moglo dobro da prođe. I dobro je prošlo, sve do sladoleda. Spremljene porcije stajale su na poslužavniku; Džo je bio obećao da će ih on izneti i da će onda sve njih pozvati u drugi salon na kafu i kolače, da bih ja mogla da pokupim sudove i operem ih. Najednom je sveštenik sa groblja ustao i pozvao Džoa. Džo je izgledao preplašeno kada je došao u kuhinju gde sam se ja krila kraj prozora.

„Moraćeš ti da poslužiš sladoled. On hoće da porazgovara sa mnom.“

„Ali, Džo...“ Izbezumila sam se od straha, ali on je već bio nestao.

Podigla sam prvi poslužavnik i pokušala da promenim izraz na licu.

„Vanila?“ pitala sam gospođu Vajt, spuštajući činijicu uz tresak.

„Vanila, Pastore?“ ponudila sam ga i prosula malo.

„Vanila, Mej? Vanila, Alis?“ I tako sam svima vanilila dok nisam stigla do moje majke. Ona me je gledala ne trepćući, poluotvorenih usta.

„Ti?“ i perle su joj zadrhtale oko vrata.

„Ja. Vanila?“

Mora da su Elsin rođaci iz Morkama mislili da smo svi poludeli. Pastor je ustao.

„Gde je gospodin Remsbotom? Je li ovo neka neumesna šala?”

„Njegova partnerka je bolesna”, objasnila sam „pa sam ja morala da uskočim.”

„Zar nemaš nimalo stida?”

„Zapravo ne.”

Pastor je rukom pozvao pastvu. „Nećemo ni minut duže ostati da nam se ovde rugaju.”

„Ona je demon, ova tvoja ćerka”, zacičala je gospođa Vajt, držeći se za pastora.

„Ona nije moja ćerka”, presekla je moja majka i visoko uzdignute glave prva je krenula ka izlazu.

I pošto su oni izašli, rođaci iz Morkama dobili su duplu porciju sladoleda i po dva parčeta kolača. Kada se Džo vratio, samo je odmahnuo glavom, rekao da su svi oni ludi, i da je za mene najbolje što sam raščistila sa njima. Bio je u pravu, ali ja sam se i pored toga osećala napušteno i usamljeno. Dok sam prala sudove u kuhinji i razmišljala o svemu tome, osetila sam da mi neko stoji iza leđa.

To je bila gospođica Džusberi.

„Nisi bila na daći”, to je bilo sve što sam umela da kažem.

„Ne, nisam želela. Želela sam da ispratim Elsi, to je sve. Poznajem njenu rođaku iz Morkama.” Ja ništa nisam odgovorila i ona je delovala smušeno. „Pa, kako si?”

„Pa, dobro sam”, rekla sam joj, „uspevam da zaradim nešto para, a za sledeću godinu imam plan.”

Ona je, pored Elsi, bila jedina osoba kojoj sam se poverila. Izgledala je kao da joj je drago, rekla mi je da je to dobra ideja, da je i ona to trebalo da učini. „Uvek se nešto prepereči”, rekla je, „to je ono što je tužno u životu.” Onda najednom, „Hoćeš li da dođeš da me posetiš u mom stanu?”

„Ne”, odgovorila sam polako, „to ne mogu.”

Podigla je svoju torbu i rukavice. „Pa ako se predomisliš, ili ako ti zatrebaju pare, naći ćeš me u telefonskom imeniku.” Okrenula se i

dugo sam slušala lupkanje njenih štikli. Ne znam zašto joj se nisam zahvalila ili bar rekla do viđenja.

To je bio poslednji put da sam radila u „Elizijumu“. Završila sam školu i ponudili su mi posao sa punim radnim vremenom u jednoj duševnoj bolnici. U normalnim okolnostima to ne bih izabrala da radim, ali taj posao je imao jednu veliku prednost – nudili su i smeštaj. Najzad sam dobila svoju sobu.

„To se njoj neće svideti, zar ne?“ rekla je žena Džou.

„Kome bi se to svidelo?“ odgovorio je Džo. „Sve sami ludaci.“

Ali otišla sam, uprkos svemu, tešeći se da ja imam svoj plan.

Vinet je pokušala da zamisli kako bi taj grad mogao da izgleda. Neki iz njenog sela govorili su da je od kristala, drugi da je izatkan od mreže. Neki su govorili da je to čista glupost, i da bi ona i dalje bila nesrećna, čak i kada bi uspela da ga nađe. Razmišljala je o tome kako mora biti da su svi oni jaki i zdravi. Razmišljala je o njihovoj saosećajnosti i mudrosti. U mestu gde je istina bila važna, sigurno da je niko ne bi prevario, i tako je rasla njena hrabrost, a sa njom i rešenost. Našla je mapu obmotanu oko drške na metli; na mapi je bila šuma, a na obodu šume počinjali su gradovi. Našla je reku, bila je mirna i uzana, ali širila se na ušću, tamo gde je Vinet nekada živela; reka je opasavala sveti grad, i razlivajući se u rukavce kao presečeni crv, ulivala se na više mesta u more. Vinet do tada nikada nije plovila morem. More je poznavala samo pored obale, poznavala je samo njegovu vezu sa kopnom. Bojala ga se, mada je znala da su vernici činili čuda na splavovima od pruća. Do grada je najlakše bilo stići morskim putem, a onda rekom uzvodno. Jedini drugi put vodio je kroz najdublju šumu, delom niz reku koja je izgledala kao tunel. Voda je tu bila poluslana i nije bilo nade da bi odatle mogla da isplovi, jer su se rukavci gubili u gustom šumskom mraku koji se nije podizao ni pošto noć prođe. Ona mora da nađe čamac i otisne se na pučinu. Ništa joj ne garantuje da će naći obalu. Samo vera da bi ono što želi moglo da postoji, ako se usudi da to nađe.

Vinet je proučila tehnike brodogradnje; kako brodograditelji tešu i savijaju korito da mu daju brzinu, kako učvršćuju krmu radi stabilnosti. Naučila je geometriju jedra. Slepac koji ju je učio rekao je da je uže kao pas, grubo i pouzdano. Toplo, mazno i smeđe kao pseća dlaka, i samo traži da se njime dobro rukuje. Naučila je da svim predmetima rukuje kao da su živi. I jesu živi, kazao je slepac, i bolje će te služiti ako to znaš. Kazao je da je to Wu li: princip organske energije. Ona nije shvatila, ali je osetila da se uže kreće pod njenom rukom; gust crni katran i zategnute niti užeta obmotane oko njenih vešala. Kada je kamenje vruće, rekao je, ono peva, i dao joj je za put kamen koji peva.

Ubrzo je došla i poslednja Vinetina noć u selu. Rešila je da spava pod vedrim nebom, gde je mogla da njuši i opipava tlo koje napušta. Vetar je duvao i to nije izgledalo važno, ali sutra kada vetar bude duvao to će biti važno. Sve poznate stvari poprimale su novo značenje. Te noći Vinet je usnila san.

Sanjala je da su joj obrve postale dva mosta koja se spuštaju do izburgijane rupe između očiju. Rupa je otvorena, i odatle se spušta spiralno stepenište i ide dole, duboko u želudac. Mora da ga sledi ako želi da upozna granice svoje teritorije. Mora da prođe kroz krv i kosti koje kruže oko najnižeg stepenika, pre nego što se smesti na najvišem stepeniku, u ogromnom prostoru pod sopstvenom kožom. Tu onda nailazi na konja na vrtešci, seda na njega i vrteći se ukруг sada sve može da osmotri nekoliko puta, iako veruje da njen pogled ništa ne menja, mora biti da ipak menja, jer svaki put kada prođe stvari izgledaju drugačije. Vrta joj se u glavi, ako ne skoči, pašće.

Kada se Vinet probudila, sipila je kišica, i morala je brzo da krene. Plakala je i slepac joj je, dodirnuviši je, rekao da je njen strah prirodan. Sela je i zaveslala ka moru, zatim je izvukla čamac na obalu da se navikne na slani ukus i ogromnu vodenu površinu oko sebe. Potreba za gradom udružila je njeno srce i njen um. Ući će u čamac i zaploviti do druge obale. Jedro je vuče i sunce je izašlo. Sada oko nje nije bilo ničeg sem vode. Jedno je bilo izvesno; više nema povratka.

„Kada si poslednji put videla majku?“ pitao me je neko. Neko ko je išao sa mnom kroz grad. Nisam želela da joj kažem; za mene je u ovom gradu prošlost upravo to. Prošlost. Zašto moram da pamtim? U starom svetu svako je mogao da se preobrazi u novo stvorenje, voda je odnosila prošlost. Zašto bi novi svet trebalo da bude tako ljubopitljiv?

„Zar nikada ne poželiš da se vratiš?“

Smešno pitanje. Postoje niti koje ti pomažu da se vratiš, i postoje niti koje te vuku nazad. Misli se okreću ka mestu odakle nešto vuče, teško je otrgnuti se. Ja stalno razmišljam o povratku. Kada se Lotova žena osvrnula da pogleda unazad, pretvorila se u stub kamene soli. Stubovi podupiru stvari naviše, a so održava čistoću stvari, ali to je bedna nadoknada za izgubljeno ja. Ljudi se zaista vraćaju, ali ne uspevaju da prežive, zato što ih istovremeno rastržu dve stvarnosti. To je previše. Srce se može usoliti ili ubiti, ili čovek može da izabere jednu od dve stvarnosti. To u sebi nosi veliki bol. Neki ljudi misle da se kolač može i čuvati i jesti. Kolač se ubuđa i onda se oni zadave poslednjim zalogajem. Kada se vratite nakon dugog odsustva, možete da poludite, zato što ljudi koje ste za sobom ostavili ne vole da misle o tome kako ste se promenili, oni hoće da se prema vama ponašaju kao i ranije, i optužuju vas da ste ravnodušni kada se zapravo vaša duša samo promenila.

„Kada si poslednji put videla majku?“

Ne znam kako da odgovorim. Znam šta mislim, ali reči u mojoj glavi su kao glasovi pod vodom. Razobličene su. Slušati reči kako udaraju o površinu vrlo je ozbiljan posao. Čovek mora da bude profesionalni obijač, pa da sluša i sluša bravu dok ne čuje ono klik, kada može da otvori sef.

„Šta bi bilo da si ostala?“

Mogla sam da budem sveštenica umesto da budem prorok. Sveštenik ima knjigu sa utvrđenim rečima. Stari svetovi, poznate reči, reči koje imaju moć. Reči koje su uvek na površini. Reči za svaku priliku. Reči deluju. One čine ono što se od njih očekuje; teše i

disciplinuju. Prorok nema knjigu. Prorok je glas koji viče u pustinji, to su zvuci koji se ne slože uvek u smisao. Proroci viču jer ih demoni gone.

Ovaj drevni grad je sagrađen od kamena i kameni zidovi još se nisu srušili. Kao i raj, opasan je rekama, i skriva u sebi bajkovite zveri. Većina njih ima glave. Ako pijete sa izvora, a njih je mnogo, možda ćete večno živeti, ali ne postoji garancija da ćete večno živeti u istom obliku u kome ste sada. Možda će vas mutacija izmeniti. Voda vam možda neće prijati. To vam niko ne kaže. Ja sam u ovaj grad došla da pobegnem. Ovaj grad je pun kula po kojima se treba penjati i penjati, i to sve brže, diveći se arhitekturi i sanjareći o pogledu sa vrha. Na vrhu duva oštar vetar i sve je tako udaljeno da je nemoguće razaznati šta je šta. Nemate sa kim da o tome porazgovarate. Mačke mogu da računaju na vatrogasce, a Rapunzel¹⁶ je imala sreću sa kosom. Zar ne bi bilo lepo sestiti opet na zemlju? Ja sam u ovaj grad došla da pobegnem.

Ako su demoni u vama, oni i putuju sa vama.

Svako misli da je njegova situacija najtragičnija. Ja tu nisam izuzetak.

Dok presedam iz voza na lokalnu liniju, primećujem nešto čudno. Obično je na ovoj stanici gužva, ali sada jedva da ima ikoga, i sve je vrlo tiho. Svi zvuci su prigušeni kao da je neko zapušio usta svemiru. Šta se dešava? Nečija ruka mi dotiče rame.

„Poslednji voz, devojčice.” Pogledom tražim sat. Tek je pola devet.

Onaj čovek primećuje moju zbunjenost. „Zbog snega, dušo, šine su zatrpane.”

O čemu on to priča? Prešla sam samo nekoliko stotina milja i već sam odsečena. Počinjem da sumnjam. Ja sam u polju začaranog kruga i sve je moguće. Ali sada moram da uđem u lokalni voz. U mom kupcu već sedi neki čovek i uzdiše. Nisam ponela rukavice, a mreža za prtljag je istrulila.

„Ne ostavljaj torbe u prolazu, dušo”, opominje me kondukter.

Krećemo uz trzaj i ja brišem krug na prozorskom staklu. Iza prozora vidim sneg koji mora da je bar tri stope dubok. Šine su pokrivene i kraj pruge su visoki smetovi. Nisam ponela čizme. Onaj čovek koji je uzdisao počinje da gundđa i tako nastavlja do prve stanice. Kratko stojimo na stanici, kada se začuje zaglušujući pisak. Voz se trza, staje, trza se još nekoliko metara, zatim razna stopala protrčavaju između sedišta. Kondukter, čuvar i ono gundđalo vuku se za njima. Pisak ne prestaje. Ja proturim glavu kroz otvor na vratima i vidim kako neko pomaže da se jedan ogroman crni grmalj ukrca u voz. Crni grmalj najednom nestaje u unutrašnjosti voza i mi opet krećemo. Dok se vraćam na svoje sedište, primećujem da mi prilazi to isto crno brdo, za koje se ispostavlja da je žena. „Dođavola, dođavola“, ponavlja ona. „Ne daju ljudima vremena ni da se normalno popnu u voz. Da se čovek satire trčeci, a meni je srce ionako slabo.“

Sada nas je troje; crni grmalj ne prestaje da se žali dok žvaće debeli sendvič sa sirom, a u drugoj debeloj ruci steže termos kao davno izgubljenog prijatelja; onaj muškarac, gundđalo, peva neku pesmicu o ljubavi i kako je tužno bez nje, a ja sedim sa knjigom *Middlemarch* pod džemperom. Nije to nijedna konkretna stvar koja odvede čoveka u ludilo, to je prostor među njima.

„Evo nas, stigli smo“, pomislila sam kada se voz zaustavio tamo gde je nekada bila naša stanica. Ranije je tu bila maketa voza *Kraljica Meri*, i čekaonica sa automatom sa čokoladicama. Jednom sam odatle putovala za Liverpool, sa šeširom koji je izgledao kao pletena šerpa. Elsi mi ga je bila isplela; ona ga je zvala „kaciga spasa“.

Vetar je duvao i cipele su mi se sve više natapale dok sam gacala kraj gradske opštine, pred kojom je stajala okićena jelka i božićna scena sa bebom i kolevkom, koju su tu namestili ljudi iz Armije spasa. Ponovo je počeo da pada sneg kada sam stigla do početka naše dugačke ulice. Ono brdo na vrhu ulice izgledalo je kao crni grmalj iz voza. „Deset kuća, dvadeset uličnih lampi.“ Brojala sam automatski. Uskoro ću stići. Žalila sam što nisam ponela rukavice.

Još nekoliko ploča na trotoaru i najednom sam se našla pred našim ulaznim vratima. Staklo na prozoru naše dnevne sobe je mat, tako da ne može da se jasno vidi unutra. Nazirem neke senke, i čujem nešto što mi zvuči kao *Poslušajte anđele kako pevaju*, tako zvuči, ali u pozadini su i jasni ritmovi sambe. Stojim neodlučno, onda savladajući sve svoje hormone, otvaram vrata. Hodnik je osvetljen, kraj barometra i dalje visi kašika za cipele u obliku jelenskog roga, ali tapete su promenjene. Odlazim u dnevnu sobu i nadam se najboljem. Tamo nalazim majku koja sedi pred nekakvim uređajem. Što je još zanimljivije, ona na tom uređaju svira.

„Zdravo, mama, ja sam.” Spuštam torbu i čekam. Ona se okreće na stolici i maše notnom sveskom. Na koricama piše *Dobre vesti*.

„Dođi da pogledaš ovo, pisano je namenski za elektronske orgulje”, i opet mi okreće leđa prebirajući po dirkama.

„Šta si uradila sa klavirom?”

„O, pa ja sam se potpuno elektronizovala. Volim da držim korak sa napretkom.”

Prišla sam da pogledam taj uređaj. Bio je ogroman, sa velikim notnim držačem na vrhu. Imao je dve klavijature, i ceo red raznobojnih dugmića i prekidača, sa natpisima kao što su „čembalo” i „ksilofon”.

„Slušaj ovo čembalo”, naredila je moja majka i i odsvirala prvu strofu pesme *Usred hladne zime*.

„Zvuči vrlo autentično”, morala sam da priznam.

„A, i više od toga, pokazaću ti.” I sledeće pola sata provela je demonstrirajući mi svoj uređaj. Odsvirala je *Nas trojica kraljeva* prvo bez lovačkog roga i bas pratnje a posle sa njima. Mogla je da svira i pop muziku, imala je gitaru i brze pop-ritmove. „Za omladinske sastanke”, objasnila je. „Napravićemo i bend.” Isključila je orgulje, ustala i zatim se odmakla unazad da im se obe divimo. „Stolicu sam dobila pride.” Pokazala je na skulpturu od pliša. „I uz sve to dobiješ notnu knjigu u povezu, po sopstvenom izboru. Naravno, uzela sam *Knjigu himni*, pogledaj.” Knjiga je bila u kožnom povezu sa zlatnim

slovima, a na hrbatu su bili zlatni inicijali moje majke. Klimnula sam i pitala je da li možemo da popijemo čaj.

„Jesu li orgulje od Društva za izgubljene?“ pitala sam, pomislivši da je možda ona napravila dizajn za dodatke po izboru. Za trenutak nije odgovorila, onda sam primetila da je pocrvenela. Rekla mi je da je to društvo rastureno, da je otkrivena prevara u pansionu u Morkamu i da je prečasnog Bouna to skrhalo. Ispostavilo se da su pare, koje su bile izdvajane za siromašne ribolovce, odlazile na plaćanje upravnikovih kockarskih dugova; profiti koje je moja majka ostvarivala od članarine i prodaje verskih suvenira odlazili su na izdržavanje njegove žene. Žene koja ga je, uz to, napustila. Ona žena sa kojom je živeo bila je njegova devojka.

„Pompadur“, prezrivo je rekla moja majka. „Živi u grehu sa svojom Pompadurkom.“

Kada se otkrilo da je društvo na ivici bankrotstva, moja majka je sastavila pismo i poslala ga svom ogromnom bataljonu članova, moleći ih za priloge i upozoravajući ih da Društvu nema dugog veka. Njihov odaziv bio je van svih očekivanja; čekovi i poštanske uplatnice počele su da stižu već u sledećoj pošti, a sa njima i pisma zahvalnice za mnoge srećne godine. „Ja svuda sa sobom nosim knjigu *Otkrovenja*“, pisala je jedna žena. Na kraju je majka u pola cene rasprodala sve preostale knjige *Izbor crkvenih himni* Džima Rivsa. Tako su otplatili sve dugove i ostalo je dovoljno da prečasni Boun ode na kraći odmor u Kolvin Bej.

Usled mnogih žalbi na vodnjikavu supu i prljave peškire u pansionu u Morkamu, jednog dana na vrata im je zakucala sanitarna inspekcija. Mesto je bilo toliko zapušteno da im je bilo naređeno da sve temeljno srede ili da stave katanac. I kao da to već nije bilo dovoljno, moja majka je utom pronašla oglas u časopisu *Psiha*, u kome su se nedavno ožalošćenima nudile usluge „Slavnih medijuma u Morkamu“. Pansion je svakog petka priređivao seanse u sali za bilijar. Za to se dodatno plaćalo i preskakala se večera jer medijum nije voleo da radi sa ljudima punih stomaka. Moja majka je bila

toliko uznemirena da je napisala poduže pismo i poslala ga u časopis *Zrak nade*. Dala mi ga je da pročitam pred spavanje.

„Izgleda da nemaš vremena da se dosađuješ?” pitala sam je obazrivo.

„Rekla sam ti da sam se elektronizovala, a to nije samo ono što si videla.” Bila je tajanstvena i nije htela ništa više da mi kaže. Pričale smo neko vreme o tome šta ja radim i zašto. Ništa detaljno, tek toliko da obe osetimo da se trudimo.

„Tvoja rođaka se zaposlila u policiji”, rekla je vedro.

„To je baš lepo.”

„Da, i ima momka” (namerno ne gleda u mene).

„To je baš lepo.”

„Pitala je za tebe.”

„Pa, reci joj da nisam umrla, da ne baca pare na venac.” Rešila sam da je vreme da odem na spavanje. „Ne zaboravi ovo”, zacvrkutala je moja majka i dobacila mi časopis u kome je bio njen članak.

Ser Persival je stigao do velelepnog kamenog zamka koji se uzdizao na padini jednog brda. Kada se primakao jarku koji je opasivao zamak, most se spustio ka njemu i on je, zastavši pred njim, pogledao u kanal u kome su plivale pastrmke. Konj mu je bio umoran. Ser Persival silazi s konja i oni jedan kraj drugoga prelaze preko mosta. Sa obe strane ulaza stoji po jedan patuljak pod punim naoružanjem. Oni pozdravljaju viteza, požele mu dobrodošlicu i obaveštavaju ga da je meso već na stolu. Jedan od njih odvodi konja dok drugi vodi viteza u zamak. Ser Persival ulazi u sobu koja je sva od hrastovine. Patuljak ga ostavlja da se odmori do zalaska sunca. Ser Persival proklinje sebe što je napustio okrugli sto, napustio kralja i njegov tužni lik. Poslednje noći koju je proveo u Kamelotu Persival je zatekao Artura kako, plaćući kao dete, hoda po bašti. Artur je rekao da je sve izgubljeno. Potom mu je dao uzicu sa zvonima da stavi na konja. Prvog dana, pa i drugog i trećeg, Persival je mogao da se vrati, još uvek je bio u Merlinovom polju. Četvrtog dana šuma je

postala divlja i zlokobna, i više nije znao ni gde se nalazi, niti šta ga je uopšte nagonilo da krene. Sada je ser Persival ležao na krevetu i spavao.

Sanjao je o večeri kada se sve lomilo, sevalo i grmelo i usred te grmljavine, u sobu je ušao sunčani zrak sedam puta svetliji od dnevnog svetla. Svaki od njih video je ostale onako kako se nikada do tada nisu videli i svi su zanemeli. Onda je u dvoranu ušao Sveti Gral prekriven teškom belom svilom. Tu na licu mesta i u istom trenu zakleli su se da se neće smiriti dok ga ponovo ne ugledaju, a Artur je sedeo bez reči i gledao kroz prozor.

Kada se Persival probudio sunce je već zalazilo. Mora da se opere i pozdravi svog domaćina. Pričaće mu o Gralu, ali ne o tome zašto ga traži. On je već video viziju savršenog junaštva i, samo na tren, viziju savršenog mira. Tragao je za tom vizijom da bi mogao opet da se smiri. On je bio ratnik koji je čeznuo za tim da gaji lekovito bilje.

Majka me je probudila, u ruci je držala šolju tople čokolade i spisak za nabavku. Trebalo je da umesto nje odem u grad; ona mora da piše pastoru Spratu. Počeo je da pada još gušći sneg, tako da sam prvo morala da odem do prodavnice vojnog otpada da kupim sebi par gumenih čizama. Pošto sam se sada osećala sigurnije, rešila sam da posetim gospođu Arkrajt u njenoj prodavnici otrova protiv gamadi. Zvono je zazvonilo i ona je podigla pogled sa praška koji je odmeravala u kesice. Trebalo joj je skoro pet minuta da me prepozna, onda se nagnula preko tezge i tresnula me po ramenu. „Zdravo“, rekla sam, otresajući prašak protiv buva. „Kako si?“

„Bolesna i sita svega“, odmah je počela da oblači kaput. „Sada si dovoljno stara da odemo na piće u 'Pevac i zviždajku', je l' tako?“ Klimnula sam, ona je okrenula natpis „zatvoreno“ na vratima i otišle smo u pab. Moja majka mi je uvek govorila da je taj pab leglo lopova i poreznika. Sada kada sam prvi put ušla nije izgledalo ni iz daleka tako uzbudljivo. Pod je bio prekriven linoleumom, a za barom je sedelo nekoliko smežuranih staraca. Gospođa Arkrajt me je odvukla

do jednog separea i naručila dve male krige piva. „Pa“, rekla je, „ja sam mislila da si ti isparila zauvek.“

„Došla sam samo za Božić.“

Frknula je. „Kad si budala. Ovo ti je obična prašnjava rupčaga, žabokrečina.“

„Je l' loše ide posao?“

„Očajno. To je sve zbog ove pomodarije, centralnog grejanja. Ne može da se instalira pre nego što se sprovede izolacija od vlage, a to onda pobije svu gamad. Žalila sam se, i pokušavala da dobijem odštetu, ali oni kažu to je progres i da treba da se prebacim na hranu za kućne ljubimce.“

„Zar ne bi mogla to da radiš?“

Gospođa Arkrajt je tresnula šakom o sto. „Ne mogu, oni se svi sada prave fini ovde, neće ni da primirišu u moju prodavnicu za gamad. Uostalom, znaš da ja ne mogu da podnesem one pudlice. Neću valjda da otvorim nekakav salon za pudlice.“

Pitala sam je kada je sve to počelo i zašto.

„Kupatila“, rekla je smrknuto. „Kupatila su za sve kriva.“ Ispostavilo se da je opština najzad priznala da kuće u fabričkom naselju ne zadovoljavaju sanitarne zahteve. Odvojili su ogromnu sumu novca za prepravke i dogradnju. U svim kućama bila su napravljena kupatila.

„Posle kupatila uvek dođe na red centralno grejanje i pudlice“, zagrmela je gospođa Arkrajt. „Svi znamo šta centralno grejanje učini čoveku. Isuši mu prirodne sokove, je l' tako?“ Bila je ogročena, nakon tolikih godina koje je provela štiteći društvo. Investirala je u sve najsavremenije pesticide, davala savete u svako doba dana i noći, i iz sve snage se trudila da drži korak sa uvozom iz inostranstva.

„Nema te bube koju ja ne umem da prepoznam“, rekla mi je ponosno.

„Šta ćeš sada da radiš?“

Pogledala me je, osvrnula se oko sebe i onda je stavila prst na usta. Morala sam da obećam da nikome živom neću ni reč reći. Ima nešto ušteđevine, a sačuvala je i sve dobitke sa lutrije. Emigriraće.

Zapanjila sam se. U celom svom životu gospođa Arkrajt nije otišla dalje od Blekpula.

„Kuda ćeš da odeš?”

„Toremolinos.”

„Šta?”

„Da, uzela sam brošure, i našla sam sebi jednu vilu. Prodavaću plišane igračke turistima. Svi će voleti da kupe suvenir od prodavca koji govori engleski.” Računala sam koliko će joj para biti potrebno da kupi vilu, za avionsku kartu, za te igračke, pa za život dok se ne snađe. Ona je, kao navijena, pričala kako već šest meseci uči španski iz neke knjige i na večernjem kursu u Rištonu na koji ide dva puta nedeljno.

„Imaš li dovoljno para?” morala sam da je pitam.

„Ne baš. Zato moram da zapalim radnju.” Pogledala me je ispitivački, zatim me podsetila da sam se zaklela da nikom ništa neću ni pisnuti. „Ako mi daš adresu poslaću ti kada bude o tome pisalo u novinama.”

Sve je bila isplanirala: kvar u električnim instalacijama, puno lako zapaljivih stvari. Odredila je da se to dogodi u vreme kada je ona na kursu jezika tako da se ne posumnja na nju. Ionako joj ne treba njen nameštaj, a što se garderobe tiče, baš će joj dobro doći da kupi novu. Dokumenta i dragocenosti je već deponovala u banku. Ali ipak, neće ništa da počne do Božića.

„Neću da sirote vatrogasce prekidam usred božićne večere.”

Ispile smo pivo i ja sam je ispratila do radnje, tamo sam je ostavila u istom poslu u kom sam je i našla - nastavila je da presipa prašak u kesice.

Kupila sam mleveno meso, crni luk i svratila do „Triket kafea” gde su služili isto što i uvek. Beti je i dalje imala selotejp oko naočara, toliko godina pošto je Mona ispustila pljeskavice na njih. Nije me prepoznala, a ja nisam želela da pričam o sebi. Počela sam da se pitam da li sam uopšte bila odsutna. Moja majka se prema meni ponašala kao i uvek; da li je primetila moje odsustvo? Da li se sećala zašto sam napustila kuću? Ja imam teoriju da svaki put kada čovek

krene jednom od staza sa nekog važnog raskršća, onaj deo sebe koji ostavlja nastavlja da živi nekim drugim životom kojim je čovek mogao da živi. Emanacije nekih ljudi su vrlo jake, neki ljudi iznova stvaraju sebe van svog sopstvenog tela. Ovo nije čista mašta. Ako grnčar ima ideju i po njoj napravi krčag, taj krčag postoji van njega, u svom odvojenom životu. On koristi fizičku supstancu da izrazi svoje misli. Ako ja koristim metafizičke supstance da izrazim svoje misli, mogla bih da budem istovremeno na raznim mestima, da utičem na mnoge raznovrsne stvari, baš kao što i grnčar ispoljava svoj uticaj na raznim mestima. Moguće je da ja uopšte nisam ovde, da su se samo na trenutak sreli svi moji delovi što jure sledeći razne pravce koje sam nekada izabrala ili nisam izabrala. Moguće je da sam i dalje evanđelista na severu, kao i osoba koja je pobegla. Možda su te dve ličnosti na trenutak zbunile jedna drugu. Ja nisam otišla ni napred ni nazad u vremenu, već poprečno do nečega što sam mogla da budem.

„Prosuli ste čaj”, rekla je Beti ljutito. Platila sam joj zato duplo i izašla.

Nisam otišla pravo kući, popela sam sam se na naše brdo. Tamo po ovakvom vremenu nikoga nije bilo. Da ja živim ovde i ja bih bila u kući. Međutim, gost ima pravo da se ponaša nerazumno. Popela sam se do samog vrha odakle sam mogla da gledam kako snežni kovitlaci postepeno pokrivaju grad, sve dok nije postao samo bela mrlja. Sve crno je nestalo. Mogla sam da održim vrlo impresivnu propoved... „Moji gresi kao oblak kružili su nada mnom, on ga je uklonio kada me je oslobodio...” nešto u tom stilu. Ali gde je sada bog, kad su nebesa puna astronauta i Gospod je zbačen s prestola? Nedostaje mi bog. Nedostaje mi društvo nekog potpuno odanog. Ja i dalje ne doživljam boga kao svog izdajnika. Nedostaje mi bog koji je bio moj prijatelj. Ne znam čak ni da li bog postoji, ali znam da ako je bog tvoj emotivni uzor, vrlo retko ćeš naići na ljudske odnose koji mu se mogu primaći. Meni se čini da je takav odnos ipak moguć, jednom sam pomislila da mi se to i dogodilo, i od tog trenutka, kada sam nazrela tu mogućnost, lutam tražeći takav spoj zemlje i neba. Da sluge nisu utrčale i razdvojile nas, mogla sam da doživim

razočaranje, mogla sam da skinem mermerni poklopac i vidim da je u činiji obični čorbuljak. S obzirom da je bilo onako kako je bilo, ne mogu da se smirim, tražim nekog ko ima žestinu i ko će me voleti do smrti i znati da je ljubav jaka kao i smrt i ko će zauvek biti na mojoj strani. Želim nekoga ko će me uništiti i pustiti da i ja njega uništim. Postoje razni oblici ljubavi i naklonosti, neki ljudi mogu da provedu ceo život zajedno a da jedno drugom ne znaju ni ime. Imenovanje je teško i zahteva dugo vreme; ono je povezano sa samom biti onoga koga treba imenovati iznaći moć. Ali kada vas napolju zatekne olujna noć, ko može da vas pozove kući? Samo onaj koji zna vaše ime. Romantična ljubav je razvodnjena u džepne romane i prodaje se u hiljadama i milionima primeraka. Negde je ona još uvek u originalu, napisana na kamenim tablicama. Ja bih prešla preko mora i skapavala od žeđi pod vrelim suncem, sve bih dala, ali ne za muškarca, jer oni samo žele da unište, a nikada da budu uništeni. Zato oni nisu kadri za romantičnu ljubav. Postoje izuzeci i nadam se da su srećni.

Plaši me to što su mi nepoznate sopstvene potrebe. Ne znam koliko su široke, koliko su visoke, znam samo da nisu zadovoljene. Ako želiš da saznaš obim jedne kapi ulja, možeš da upotrebiš likopodijumski prašak. To ću ja naći. Kutiju likopodijumskog praška i poprskaću ga po svojim potrebama da saznam koliko su velike. Onda kada nekoga sretnem mogu da opišem eksperiment i pokažem mu kako da ga izvede. Osim ako potrebe nemaju stepen rasta koji se ne da izmeriti, ili se možda one preinačuju ili čak nestaju. U jednu stvar sam sigurna, ne želim da me neko opet izda, ali to je teško reći, onako usput, na samom početku veze. To nije reč koju ljudi često koriste, a to me zbunjuje, jer postoje razne vrste neverstva ali izdaja je izdaja gde god se sa njom suočili. Pod izdajom podrazumevam kada vam neko obeća da će biti na vašoj strani a onda pređe na nečiju drugu.

Kada stojim na strani brda koja se spušta u kamenolom, mogu da vidim kuću u kojoj je Melani nekada živela. Slučajno sam je srela tokom druge godine otkako sam otišla od kuće; gurala je kolica sa

bebom. Ako je ranije bila mirna do ivice tuposti, sada je bila skoro biljka. Gledala sam je i pitala se kako smo nas dve ikade mogle da imamo vezu; pa ipak, sećam se kada me je prvi put napustila, mislila sam da sam dobila trovanje krvi. Nisam mogla da je zaboravim. Ona je izgledala kao da je sve zaboravila. Došlo mi je bilo da je protresem, da svučem svu odeću sa sebe, tu, nasred ulice, i viknem, „Sećaš li se ovog tela?“ Vreme je veliki umrtvitelj; ljudi zaborave, zasite se, ostare, odu. Ona je rekla da se između nas dve i nije tako mnogo dogodilo, istorijski govoreći. Ali istorija je konopac sa mnogo čvorova, najbolje što možete da uradite jeste da mu se divite, i možda uvežete još koji čvor. Istorija je ljuljaška za ljuljanje i igračka za igranje. Mačija kolevka. Ona je rekla da su osećaji te vrste u njoj mrtvi, osećaji koje je nekada gajila prema meni. Ima nečeg zavodljivog u mrtvim stvarima. Ono što je mrtvo može se zlostavljati, menjati i bojiti u neku novu boju. Ono se neće žaliti. Onda se nasmejala i rekla da smo mi verovatno na to što se desilo gledale sasvim drugačijim očima... Opet se nasmejala i rekla da bi od onoga kako sam ja to videla mogla da se napravi dobra priča, a njeno gledanje je obična istorija, sasvim zanemarljive činjenice. Rekla je da se nada da nisam zadržala pisma, bilo bi glupo pridavati značaj nečemu tako besmislenom. Kao da su pisma i fotografije to činile stvarnijim i opasnijim. Rekla sam joj da mi nisu potrebna njena pisma da bih pamtila šta je bilo. Ona je gledala neodređeno i počela da priča o vremenu i stanju na putevima i kako je užasno skupa hrana za bebe.

Pitala me je čime se bavim, i poželela sam da joj kažem da na Pendl brdu koljem novorođenčad i prinosisim ih kao žrtvu paljenicu, ili da sam se uključila u trgovinu belim robljem. Bilo šta, samo da je razljutim. Pa ipak, ona je na svoj način bila srećna. Prestali su da jedu meso, ona je opet bila trudna i tako dalje. Čak je bila počela da piše mojoj majci. One su zajedno radile na misiji za crnce, prvoj u našem gradu. Moja majka je ispraznila ratni kredenac razdelivši crncima sve konzerve sa anansom jer je mislila da oni samo to jedu. Takođe je išla naokolo i skupljala ćebad da im ne bi bilo hladno. Kada je prvi

pastor crnac došao na njena vrata, pokušala je da mu objasni značaj sosa od mirođije. Kasnije je saznala da je on gotovo ceo život živio na jugu Engleske. Melani, koja je još uvek čekala da je pošalju u misiju, trudila se što je bolje umela oko svih tih stvari, ali to je bilo previše za nju. I tako su tokom te misije svi morali da jedu šunku sa ananasom, kolač od ananasa, piletinu u sosu od ananasa, voćnu salatu od ananasa, kolutove ananasa. „Na kraju krajeva“, rekla je moja majka filozofski, „pomorandže nisu jedino voće.“

Već se smrkavalo kada sam pošla nizbrdo, kovtenci snega lepili su mi se uz lice. Pomislila sam na psa i najednom se rastužila; rastužila sam se nad njegovom smrću, nad svojom smrću, nad svim neizbežnim umiranjima koja su deo svih promena. Nema tog izbora koji u sebi ne sadrži i gubitak. Ali pas je bio sahranjen u čistoj zemlji, a stvari koje sam ja bila sahranila sada su se dizale iz zemlje; lepljivi strahovi, opasne misli i senke koje sam bila ostavila za mirnija vremena. Nisam mogla da ih uklonim zauvek, uvek dođe i dan obračuna. Ali nije svim mračnim mestima potrebno svetlo, to moram da zapamtim.

Kada sam ušla, moja majka je na glavi imala slušalice i nešto je beležila na parčetu papira. Pred njom je bio ogroman radio aparat. Kucnula sam je po ramenu.

„Zamalo da dobijem infarkt“, obrecnula se, okrećući dugmad levo desno. „Ne mogu sada da pričam, primam.“

„Šta primaš?“

„Izveštaje.“ Namestila je slušalice i nastavila da zapisuje. Tek nekih sat vremena kasnije čula sam njenu priču. Sedele smo sa tanjirom goveđeg rižota pred sobom i ispričala mi je kako se to ona elektronizovala. U starom radiju je iscurio kristal, što je značilo da više nije mogla da prati Svetsku službu. Zgrabivši čekovnu knjižicu, odjurila je do najbliže prodavnice da nađe zamenu, i videla oglas napravi-sam-svoj radio prijemnik i odašiljač. Kupila je opremu i najjeftiniji tranzistor da joj se nađe dok ne sklopi radio. To je bilo malo ekstravagantno, ali kako je Društvo upravo bilo propalo, bilo joj je potrebno nešto da joj odvuče misli. Rekla je da je bilo vrlo teško,

ali uspela je, uprkos svemu, i sada je redovno pričala sa hrišćanima po celoj Engleskoj, a normalno slušala je i programe na radiju. Već su se pravili planovi za sastanak i bilten za elektronske vernike.

„To je božija volja“, rekla je, „zato nemoj da me ometaš dok radim.“

Možda zbog snega, ili hrane, ili zbog toga što mi se moj život učinio neizdržljiv, zbog nečega već, poželela sam da odem u krevet i probudim se sa netaknutom prošlošću. Izgledalo mi je kao da sam oprčala veliki krug, i opet sreća sebe na startnoj liniji.

Ser Persival je ostao na svojoj uzanoj stolici još dugo pošto je njegov domaćin otišao na počinak. Pod upaljenom bakljom gledao je svoje ruke. Jedna šaka je bila čudna, ali sigurna i čvrsta. To je njegova nežna, pažljiva ruka. Ruka koji hrani psa ili davi demone. Druga šaka je izgledala suva i koščata. Gruba, ispitivačka, prazna, uznemirujuća ruka. Uplašena ruka, ali ruka koja ume da održava ravnotežu. Te noći Persival je bio ljut. Njegovo putešestvije izgledalo je jalovo, a on sam zaveden na stranputicu. Njegov domaćin ga je pitao zašto je krenuo, ne želeći zaista da čuje, i sam pretpostavljajući neke razloge, da je kralj lud ili da je Okrugli sto propao. Persival je ćutao. On je krenuo sebe radi, ni zbog čega drugog. Tog dana poželeo je da se vrati. Osećao je da ga neko kao koncem vuče i od toga mu se vrtelo u glavi; čeznuo je da pođe u pravcu u kom ga je to nešto vuklo i da se probudi među starim, poznatim predmetima. Dok je te noći spavao sanjao je da je pauk koji visi o dugačkoj niti sa hrastove grane. Zatim je došao gavran i proleteo kroz njegovu nit, on je pao na zemlju i odmigoljio.

Kada sam se sledećeg dana probudila, sunce se probijalo iza oblaka, svetlost je kroz prašnjavi prozor ulazila u moju sobu. Kuća je bila tiha. Moja majka je obično puštala kasete, i čula bih je kako peva u pratnji, ili isprobava nove harmonije. Počela je da putuje sa pastorom Finčom i njegovim demonskim autobusom, kad god je bilo posla u njenom kraju. Smatrala je da ima bogato iskustvo i da će biti

od pomoći drugim potresenim roditeljima čiju su decu porobili demoni. Razvila je tehniku pomozi-samom-sebi namenjenu duhovno potresenoj rodbini. Šta raditi, kome se obratiti, koje delove *Biblije* čitati. I naravno, hor je voleo da snima trake, da pesmom odagna demone. To su uglavnom bile kompozicije pastora Finča. Bilo mi je drago što ima hobi, ali ne i to da su moji lični gresi bili uvršćeni u brošuru pomozi-sam-sebi. Pa ipak, bar nije zalepila moju sliku upozoravajući severozapadnu Englesku da zaključa svoje kćeri.

Ostala sam sa njima do posle Božića. Bila sam prisiljena da gledam beskrajne priredbe o Hristovom rođenju, da jedem božićne kolačiće sa gospođom Vajt, koja je bila toliko nervozna da je nekontrolisano štucala.

„Džek, donesi mirišljave soli“, naređivala je moja majka i poturala ih gospodi Vajt dok joj nos ne poplavi. Mirišljave soli nisu imale nikakvog efekta i gospođa Vajt je morala, oslonjena na ruku mog oca, da ode na autobusku stanicu.

„Sve je to tvoja krivica“, gundala je moja majka. „I to na božićno večer.“ Onda je otišla u dnevnu sobu da popije gutljaj portoa i virne u božićne poklone. Nije mogla da izdrži da ne otvori poklone, iako je bilo tek jedanaest sati.

Rešili smo da igramo „Složi bubu“, da bismo ubili vreme.

„Varala si“, uzviknula je majka, kada sam sklopila poslednju crvenu nogu mog insekta. „Nikada ne veruj grešniku.“

„U redu, igraćemo opet.“ Igrali smo, sve do pet minuta do dvanaest, onda je majka skočila i uključila radio da čuje otkucaje sa Big Bena. „Spremite čaše“, viknula je, i napunila ih limunadom, dodajući tek po nekoliko kapi portoa. „Srećan Božić, hvaljen Gospod, e, a sada da vidimo šta sam dobila?“ I jurnula je ka gomili ispod jelke.

„Vidi, srušila si anđela“, pobunila sam se. Ona je nemarno jednom rukom vratila anđela naopačke, a drugom nastavila da cepa papir sa svog poklona.

„Ovaj je od pastora Sprata“, rekla je s nestrpljenjem. Klimnula sam, čudeći se šta bi to moglo da bude tog oblika i da prođe kroz

carinu.

„O, pogledaj“, uzviknula je.

To je bilo slonovo stopalo, sa poklopcem na vrhu. Oklevala je jedan trenutak, onda otvorila poklopac. Unutra je bila Kutija obećanja; dva sloja savijutaka, svaki sa obećanjem iz Biblije. Majci su navrle suze na oči, dok je pažljivo stavljala kutiju na komodu.

„Šta je ovo od tetke Mod?“ pitala sam, podižući čvrsti, dugački predmet.

„A, to je verovatno štap sa ugrađenim mačem, znaš kakva je ona.“ Moja majka se kucnula po glavi. „Ovo mene zanima, od tvog oca.“

Predmet je bio ravan i ne naročito dobro umotan. Ona ga je polako odmotala i unutra je bio katapult. Nisam mogla da verujem očima.

„Zašto ti je tata kupio katapult?“

„Ja sam mu tražila, da se otarasim onih mačaka iz komšiluka.“

Ispričala mi je kako je sve živo već isprobala. Ali one i dalje pišaju na njene najcenjenije ruže. Sada će da ih gađa suvim graškom. Odmahnula sam glavom, ne znajući kako da joj kažem da sam joj ja kupila običan džemper...

Tokom sledećih nekoliko dana nismo se mnogo viđali; stalno su bili u crkvi. A prvom poštom posle Božića, majka je primila užasnu vest. Opet o pansionu u Morkamu, zapravo o vlasnici, gospođi Batler.

„To je definitivno posao za pastora Finča“, rekla je moja majka, oblačeći kaput da bi otišla do telefonske govornice. Čim je izašla, uzela sam pismo. Izgleda da se gospođa Batler, deprimirana opustelim pansionom i stalnim opomenama sanitarnih vlasti, odala piću. A što je još važnije, prihvatila je posao upravnice u lokalnom staračkom domu. Tamo se spetljala sa nekim čudnim harizmatskim tipom koji je svojevremeno bio zvanični egzorcist bermudskog biskupa. Iz te službe bio je otpušten pod misterioznim okolnostima, nakon nekog mračnog prestupa sa kapelanovom ženom. Pošto se vratio u Englesku i našao utočište u rukama zaluđene gospode

Batler, nagovorio je da imi dozvoli da izvodi vudu-seanse sa nekim od njenih senilnih pacijenata. Bolničarka na noćnom dežurstvu uhvatila ih je na delu.

Zamislite kako se moja majka osećala; Društvo za izgubljene zadalo joj je težak udarac, pansion u Morkamu – grozan šok, ali ovo je bila poslednja kap. Zurila sam u vatru čekajući je da se vrati. Porodice, one prave, to su stolice, sto i tačan broj šolja, ali nije bilo porodice kojoj bih ja mogla da se priključim, niti sam mogla svoje da se odreknem; ona je vezala konac oko mog dugmeta da povuče kad god joj odgovara. Znala sam jednu ženu u nekom drugom gradu. Možda će me ona spasti. Ali šta ako ona spava? Šta ako ona prođe u snu pored mene i ja je ne prepoznam? Utom su se vrata zalupila i majka je umarširala sa naletom hladnog vazduha, čvor na marami popeo joj se na obraz kao šarena izraslina. „Kako su zamesili“, besnela je, bacajući pismo u vatru. „Ako ne požurim zakasniću sa slanjem izveštaja. Donesi mi slušalice.“ Dodala sam joj ih i ona je podesila mikrofona.

„Milosrdno Svetlo zove Mančester, javi se Mančester, ovde Milosrdno Svetlo.“

¹ Mormoni, pristalice slobodne crkve Sveci poslednjeg dana, osn. 1830. u SAD. U Engleskoj ih je manje; idu od vrata do vrata pokušavajući da preobrate ljude. Na njih se najčešće gleda kao na dosadnu napast.

² Ilija, hebr. Elijah, prorok u državi Izrael.

³ Vigan, grad u Engleskoj.

⁴ Sadrah, Misah, Avdenago, priča o tri mladića koje je car Nabukodonosor bacio u ognjenu peć; ova priča nalazi se na početku *Knjige proroka Danila*, u *Starom zavetu*.

⁵ Ponovo-rođeni hrišćani, harizmatska sekta u Engleskoj.

⁶ Marija, majka Isusova; priča o Mariji i Jelisaveti na početku je *Svetog jevanđelja po Luci*.

⁷ U Engleskoj postoji uskršnji običaj da školska deca crtaju na jajima ili od ljuste prave skulpturice; preraphaeliti su engl. slikari koji su se udružili u bratstvo 1848, a u svom slikanju prihvatili italijanske uzore pre Rafaela. Vilijam Moris, jedan od preraphaelita, naslikao je portret svoje žene Dženi Moris.

⁸ U manjim mestima u Engleskoj pošte su često smeštene u bakalnicama, tako da je isti čovek i poštanski službenik i bakalin.

⁹ „Marks i Spenser“, relativno skupa prodavnica.

¹⁰ Na engleskom se dinja kaže „melon“.

¹¹ Aardvark, afrička životinja; mnogi prepoznaju ovu reč jer je to prva reč u rečniku, ali malo ko zna značenje.

¹² Glosolalija, osobena pojava religioznog ushićenja, koja se sastoji u govorenju nerazumljivim glasovima bez učešća svesti; vrlo često među sledbenicima Nove evanđeličke denominacije u Engleskoj.

¹³ Može, na engleskom „may“.

¹⁴ Kvekeri, prvobitno pogrdno ime za versku sektu „Zajednica prijatelja“ koja je osnovana u 17. veku u Engleskoj.

¹⁵ „Burbon“, vrsta keksa.

¹⁶ *Rapunzel*, bajka o devojci koju veštica zatvara u visoku kulu bez stepenica i vrata. Nalazi je princ i penje se do nje, uz njenu

dugačku, zlatnu kosu.